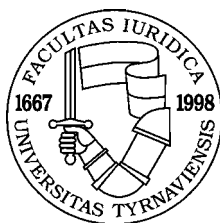

FORUM
IURIS
EUROPAEUM

Journal for Legal Science
Zeitschrift für die Rechtswissenschaft

5/2017/Nr. 2

Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave

TRNAVA

FORUM IURIS EUROPAEUM – recenzovaný časopis pre právnu vedu
Journal for Legal Science
Zeitschrift für die Rechtswissenschaft

Editor-in-chief/Chefredakteur/Hlavný redaktor:

doc. JUDr. Mgr. Vojtech Vladár, PhD.

Editorial board/Redaktionsbeirat/

Redakčná rada:

Uni.- Doz. Dr. Christian Alunaru

Universitatea de Vest „Vasile Goldiș“, România
Vasile Goldiș Western University of Arad, Romania

prof. JUDr. Helena Barancová, DrSc.

Trnavská univerzita v Trnave, Slovenská republika
Trnava University in Trnava, Slovak Republic

Prof. Jur. Dr. Michael Bogdan, B.A., LL.M.

Lunds universitet, Konungariket Sverige
University of Lund, Kingdom of Sweden

prof. JUDr. Alexander Brösl, CSc.

Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach,
Slovenská republika
Pavol Jozef Šafárik University in Košice, Slovak
Republic

Prof. Dr. Maximilian Fuchs

Katolische Universität Eichstätt–Ingolstadt,
Bundesrepublik Deutschland
Catholic University of Eichstätt–Ingolstadt,
Federal Republic of Germany

Prof. JUDr. Jan Hurdík, DrSc.

Masarykova univerzita v Brne, Česká republika
Masaryk University in Brno, Czech Republic

prof. JUDr. Soňa Košičiarová, PhD.

Trnavská univerzita v Trnave, Slovenská republika
Trnava University in Trnava, Slovak Republic

doc. JUDr. Miriam Laclavíková, PhD.

Trnavská univerzita v Trnave, Slovenská
republika
Trnava University in Trnava, Slovak Republic

Doz. Dr. sc. Aleksandra Maganić

Sveučilište u Zagrebu, Republika Hrvatska
University of Zagreb, Republic of Croatia

Prof. Dr. Dušan Nikolić

Univerzitet u Novom Sadu, Republika Srbija
University of Novi Sad, Republic of Serbia

prof. JUDr. Mária Patakyová, CSc.

Univerzita Komenského v Bratislave, Slovenská
republika

Comenius University in Bratislava, Slovak
Republic

prof. JUDr. Ivan Šimovček, CSc.

Trnavská univerzita v Trnave, Slovenská
republika

Trnava University in Trnava, Slovak Republic

prof. doc. JUDr. Marek Šmíd, PhD.

Trnavská univerzita v Trnave, Slovenská
republika

Trnava University in Trnava, Slovak Republic

em. o. Univ. – Prof. DDr. h. c. Dr. Rudolf Welser

Universität Wien, Republic Österreich
University of Vienna, Republic of Austria

Editors and proofreaders/Sprachredakteure und Redakteure/Editori a korektori:

Andrew Billingham

Mgr. Marek Káčer, PhD.

PhDr. Jitka Madarásová

Mgr. Peter Mach, PhD.

JUDr. Marianna Novotná, PhD.

doc. JUDr. Mgr. Vojtech Vladár, PhD.

Address of editorial office/Redaktionsanschrift/Adresa redakcie:

Kollárova 10, SK-918 43 Trnava

E-mail: fie@truni.sk

ISSN 1339-4401

© Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta 2017

Contents/Inhalt/Obsah

I. Articles/Aufsätze/Články

Helena Barancová

Ochrana súkromného života zamestnancov a kontrola e-mailovej korešpondencie vo svetle rozsudku v právnej veci Bărbulescu 5

Denis Bede

Aarhuský dohovor ako medzinárodný nástroj ochrany procesných environmentálnych práv a jeho premietnutie do slovenského právneho poriadku 21

Filip Vysudil

Probácia a mediácia v trestnom konaní 35

Andrea Olšovská/Marek Švec

Pluralita zástupcov zamestnancov u zamestnávateľa – kto je partnerom v kolektívnych pracovnoprávných vzťahoch? 55

Eva Šandriková

Význam alternatívnych trestov v spoločenskej praxi so zameraním na inštitút podmieneného odkladu výkonu trestu odňatia slobody a podmieneného odkladu výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom 69

II. Contributions to a discussion/Diskussionsbeiträge/Príspevky do diskusie

Peter Rohaľ

Voľba opatrenia na prebranie smernice Európskej únie 83

III. Science news/Aus dem wissenschaftlichen Leben/Z vedeckého života

Branislav Borovský

Správa o medzinárodnej konferencii „Nové podoby chudoby: príčiny a východiská“, uskutočnenej 22. novembra 2016 v Bratislave 89

Monika Martišková/Dominika Kučerová

Správa o medzinárodnej konferencii XIII. Lubyho právnické dni, na tému „Sociálna funkcia práva a narastajúca majetková nerovnosť“, uskutočnenej 28. až 29. septembra 2017 v Smoleniciach 95

Vojtech Vladár

Správa o medzinárodnej konferencii „*Digesta Iustiniani – thesaurus iurisprudentiae*“, uskutočnenej 10. novembra 2017 v Trnave 99

Marián Mészáros

Správa o medzinárodnej konferencii „Pracovné právo v digitálnej podobe“, uskutočnenej 6. novembra 2017 v Trnave 103

IV. Reviews/Rezenionen/Recenzie

Martin Gregor

Csukás, Adam: Cirkevné dávky a ich právny život na Slovensku a Podkarpatskej Rusi. Trpký život kňaza, ktorému z ložného chlieb napečú 107

Ochrana súkromného života zamestnancov a kontrola e-mailovej korešpondencie vo svetle rozsudku v právnej veci Bărbulescu¹

Abstrakt: Príspevok sa zameriava na prípustnosť monitorovania zamestnanca kontrolou jeho elektronickej korešpondencie a analyzuje vybrané súdne rozhodnutia reprezentujúce ustálenú judikatúru slovenských a európskych súdov. V druhej časti štúdie autorka analyzuje princípy legality, legitimacy a proporcionality pri zásahu do súkromného života zamestnancov vo svetle rozsudku Európskeho súdu pre ľudské práva v právnej veci Bărbulescu proti Rumunsku.

Kľúčové slová: základné ľudské práva – pracovné právo – ochrana súkromia zamestnanca – právo zamestnanca na súkromný život – rozhodovacia činnosť Európskeho súdu pre ľudské práva – monitorovanie zamestnancov – kamery – monitorovanie e-mailov – princíp legality – legitímnosť a proporcionalita

Úvod

Kontrola e-mailovej korešpondencie zamestnanca zo strany zamestnávateľa je v posledných rokoch v aplikačnej praxi veľmi častá. Na rozdiel od iných druhov a foriem korešpondencie e-mailová korešpondencia sa dostala nielen do centra pozornosti zamestnávateľov, ale aj do centra pozornosti rozhodovacej činnosti európskych a národných súdov.

Súvisí to aj s vysokou dynamikou rozširovania e-mailovej korešpondencie na jednej strane a na druhej strane s úsilím zamestnávateľov o vlastnú kybernetickú bezpečnosť pred akýmikoľvek existujúcimi či novými formami jej zneužitia.

Zamestnávatelia monitorujú svojich zamestnancov v priebehu pracovného času, aby zistili nielen mieru využívania pracovného času, kvalitu výkonu práce, ale aj z dôvodu predchádzania ujmy na majetku zamestnávateľa pri overovaní dodržiavania pracovnej disciplíny, ale aj pri možnom úniku informácií v prospech tretích subjektov. V tejto súvislosti vzniká celý rad interpretačných problémov pokiaľ ide o oprávnenosť sledovania zamestnanca ako formy zásahu do jeho súkromného života.

1 Kontrola e-mailovej korešpondencie ako súčasť ochrany súkromného života zamestnancov

Z tematického hľadiska sa oprávnenosť kontroly e-mailovej korešpondencie posudzuje z hľadiska ochrany súkromného života v zmysle článku 8 Dohovoru o ľudských právach a základných slobodách (ďalej len „Európsky dohovor“) ako aj článku 7 Charty základných práv EÚ (ďalej len „Charta EÚ“). Aj Súdny dvor EÚ v právnej veci C-465/00 z roku 2003 výslovne vyjadril, že do obsahu práva na súkromný život patrí aj ochrana osobných údajov ako čiastkové právo na súkromný život, ako aj ochrana korešpondencie.²

¹ Príspevok je výstupom z grantu APVV-15-006 s názvom „Nové technológie v pracovnom práve a ochrana zamestnanca“, zodpovedná riešiteľka: prof. JUDr. Helena Barancová, DrSc.

² C-465/00 (Rechnungshof/ORF) z 20. 5. 2003; C-101/01 (Lindqvist) z 16. 11. 2003.

Pojem súkromný život nie je v článku 8 Európskeho dohovoru presne definovaný. Ani judikatúra ESLP nevymedzuje tento pojem vyčerpávajúcim spôsobom. Podľa jedného z rozsudkov ESLP je „... súkromný život široký pojem, ktorý sa ani nezvykne vymedzovať vyčerpávajúcim spôsobom“.³ Článok 8 Európskeho dohovoru zaručuje právo na súkromný život v relatívne širokom zmysle slova vrátane práva viesť „súkromný spoločenský život“, čo znamená možnosť jednotlivca rozvíjať svoju spoločenskú identitu. Pojem „súkromný život“ môže zahŕňať aj činnosti týkajúce sa profesionálneho života, v ktorom má väčšina ľudí významnú, ak nie najväčšiu príležitosť rozvíjať vzťahy s okolitým svetom.⁴

Článok 8 Európskeho dohovoru zakotvuje výnimočne možnosť zásahov do práva na ochranu osobných údajov len v prípade, ak zásah má zákonný právny základ, je v demokratickej spoločnosti nevyhnutný z dôvodu národnej bezpečnosti, verejnej bezpečnosti, ako prevencia pred trestnými činmi, z dôvodu hospodárskeho poriadku, ochrany zdravia, morálky alebo práv a slobôd iných. Pojem „nevyhnutnosť“ vysvetlil ESLP v právnej veci Gillov/Spojené kráľovstvo. Podľa neho toto slovo znamená, že existuje donucujúca spoločenská potreba takýchto opatrení, ktoré sa musia uplatniť s oprávneným cieľom.⁵

Je nevyhnutné, aby zásah do práva na súkromný život a spôsob jeho uskutočnenia zodpovedal plnému rešpektu ľudskej dôstojnosti zamestnanca a rešpektoval zásadu legality, legitimacy a proporcionality.

2 Právo na súkromný život zamestnancov a monitorovanie zamestnancov podľa Zákonníka práce a zákona o ochrane osobných údajov

Elektronická komunikácia je jednou z foriem korešpondencie zamestnanca, preto prislúcha pod ochranu súkromného života v zmysle článku 8 Európskeho dohovoru a článku 7 Charty základných práv EÚ.

V slovenskom právnom systéme najširší právny rámec garancií ochrany súkromného života predstavuje Ústava Slovenskej republiky.

Sledovanie a kontrolu zamestnancov vrátane kontroly e-mailovej komunikácie Zákonník práce zakotvuje v článku 11 Základných zásad, ako aj v § 13 ods. 4. Ide o kogentné ustanovenie Zákonníka práce, ktoré by sa nemalo meniť vôľou zmluvných strán. Takto obsahovo formulované ustanovenie Zákonníka práce zakotvuje právne limity pre zmluvnú autonómiu účastníkov pracovnoprávných vzťahov v oblasti monitorovania zamestnancov.

Podľa článku 11 Základných zásad Zákonníka práce zamestnávateľ môže o zamestnancovi zhromažďovať len osobné údaje súvisiace s kvalifikáciou a jeho profesionálnymi skúsenosťami a údaje, ktoré môžu byť významné z hľadiska práce, ktorú zamestnanec má vykonávať, vykonáva alebo vykonával.

Podľa § 13 ods. 4 Zákonníka práce zamestnávateľ nesmie bez vážnych dôvodov spočívajúcich v osobitnej povahe činnosti zamestnávateľa narúšať súkromie zamestnanca

³ Rozsudok ESLP Gillow proti Spojenému kráľovstvu z 24. 11. 1986; rozsudok ESELP Sidabras proti Litve č. 554380/00 a rozsudok ESLP Džianutas proti Litve č. 55380/00.

⁴ Rozsudok Veľkej komory ESLP Bărbulescu proti Rumunsku č. 61496/08 z 5.9. 2017.

⁵ Rozsudok ESLP v právnej veci Gillow proti Spojenému kráľovstvu z 24. 11. 1986; rozsudok Niemietz proti Nemecku z 16. 12. 1992, bod 29.

na pracovisku a v spoločných priestoroch zamestnávateľa tým, že ho monitoruje, vykonáva záznam telefonických hovorov uskutočňovaných technickými prostriedkami zamestnávateľa a kontroluje elektronickú poštu odoslanú z pracovnej elektronickej adresy zamestnávateľa a doručeníu na túto adresu bez toho, aby ho na to vopred upozornil. Ak zamestnávateľ zavádza kontrolný mechanizmus, je povinný prerokovať so zástupcami zamestnancov rozsah kontroly, spôsoby jej uskutočnenia, ako aj dobu jej trvania a informovať aj zamestnancov o rozsahu kontroly, spôsobe jej uskutočnenia, ako aj o dobe jej trvania.

Ak vychádzame zo znenia článku 11 Základných zásad Zákonníka práce, zamestnávateľ je oprávnený zhromažďovať o zamestnancovi informácie, ktoré:

- súvisia s jeho kvalifikáciou,
- súvisia s jeho profesionálnymi skúsenosťami,
- môžu byť významné z hľadiska práce, ktorú zamestnanec má vykonávať, vykonáva alebo vykonával.

Podľa ustanovenia § 13 ods. 4 Zákonníka práce ochrana súkromia zamestnanca a možnosť oprávnených zásahov do tohto práva zo strany zamestnávateľa a samotný proces monitorovania zamestnancov podlieha určitému právnemu rámcu. Zamestnávateľ musí dodržiavať určitý postup nielen pokiaľ ide o ingerenciu zástupcov zamestnancov, ale aj pokiaľ ide o použiteľné formy kontroly, miesto kontroly, ako aj informovanie zástupcov zamestnancov nielen o rozsahu uskutočnenej kontroly, spôsobe jej uskutočnenia a dĺžke jej trvania, ale aj o povinnosť zamestnávateľa o predpokladanom monitorovaní informovať zamestnancov.

Okrem toho všetky Zákonníkom práce dovolené formy monitorovania zamestnancov je oprávnený uskutočňovať výlučne zamestnávateľ, nie tretia osoba.

Často je v aplikačnej praxi problém, či sa má pri kontrole e-mailovej korešpondencie aplikovať Zákonník práce o monitorovaní zamestnancov, alebo má prednosť aplikácia zákona o ochrane osobných údajov, respektíve obidva z uvedených zákonov.

Zákon o ochrane osobných údajov je vo vzťahu k právnej úprave monitorovania zamestnancov v Zákonníku práce, tak ako je zakotvená v článku 11 Základných zásad, ako aj v § 13 ods. 4 (*lex generalis*) a Zákonník práce vo vzťahu k tomuto zákonu pôsobí ako osobitný zákon (*lex specialis*). Ak v aplikačnej praxi dôjde k naplneniu skutkovej podstaty monitorovania zamestnancov v zmysle § 13 ods. 4 Zákonníka práce, a týmto monitorovaním nedôjde súčasne k spracovaniu osobných údajov, treba prednostne aplikovať § 13 ods. 4 Zákonníka práce. Ak sa naopak monitorovaním zamestnancov v zmysle § 13 ods. 4 Zákonníka práce spracúvajú aj ich osobné údaje, je potrebné aplikovať nielen Zákonník práce, ale aj zákon o ochrane osobných údajov. V niektorých prípadoch ide len o jednorazový zásah do ochrany osobných údajov bez toho, aby išlo o naplnenie skutkovej podstaty monitorovania v zmysle § 13 ods. 4 Zákonníka, keď treba aplikovať len zákon na ochranu osobných údajov, pretože nie je naplnená skutková podstata § 13 ods. 4 Zákonníka práce. Pod tieto právne prípady možno subsumovať aj iné právne situácie. Len ustanovenie § 13 ods. 4 Zákonníka práce je potrebné použiť v prípadoch opakujúcich sa monitorovaní zamestnancov, pri ktorom nedochádza k spracovaniu ich osobných údajov.

Niektoré právne situácie zásahu do osobnostných práv si vyžadujú nielen aplikáciu zákona o ochrane osobných údajov, ale aj aplikáciu Zákonníka práce a v niektorých prípadoch aj aplikáciu Občianskeho zákonníka.

3 Kontrola elektronickej korešpondencie zamestnanca

Európsky súd pre ľudské práva deklaroval, že ochrana článku 8 Európskeho dohovoru sa vzťahuje aj na korešpondenciu, i.e. aj na listy, ktoré už boli adresátovi doručené, a to bez ohľadu na to, či ide o súkromnú alebo obchodnú korešpondenciu.⁶ To isté platí aj pre e-mailovú korešpondenciu odosielanú z pracoviska ako aj informácie získané monitorovaním používania internetu jednotlivca.⁷

Vo svojom najnovšom rozhodnutí ESLP v bode 74 v právnej veci Bărbulescu zdôrazňuje, že e-mailová korešpondencia ako druh internetovej služby je len jednou z foriem komunikácie, ktorá umožňuje jednotlivcom viesť súkromný spoločenský život. Odosielanie a prijímanie e-mailových správ treba subsumovať pod pojem korešpondencia, aj keď je odosielaná z počítača zamestnávateľa.⁸

To však na druhej strane neznamená, žeby štát vo svojom vnútornom zákonodarstve nemohol zakotviť určité kontrolné (legislatívne) opatrenia, na základe ktorých zamestnávateľ môže v kontrolovať e-mailovú korešpondenciu s cieľom kontroly dodržiavania pracovnej disciplíny, ako aj predchádzania zneužitia kyberpriestoru v prospech napríklad jemu konkurujúcich subjektov.

„Pojem ‚elektronická pošta‘ (korešpondencia) predstavuje každú textovú, hlasovú alebo obrazovú správu posielanú prostredníctvom elektronickej siete, ktorá môže byť uložená v sieti alebo v koncovom zariadení príjemcu, až kým si ju príjemca nevyvolá. Z hľadiska ochrany súkromia zamestnancov je právne relevantné, že e-mailovú správu treba považovať za písomnosť (korešpondencia)“. Aj najnovší rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva v právnej veci Bărbulescu z 5. septembra 2017 konštatuje, že **e-mailová komunikácia zamestnanca na pracovisku prislúcha pod pojmy „súkromný život“ a „korešpondencia“**. „Zamestnávateľ nemôže svojimi pokynmi znížiť súkromný spoločenský život na pracovisku na nulu. Rešpektovanie súkromného života a korešpondencie platia aj na pracovisku, hoci môžu byť obmedzené na nevyhnutné minimum“.⁹ Pri posudzovaní uvedených právnych situácií treba vždy vziať do úvahy potrebu spravodlivej rovnováhy medzi konkurujúcimi záujmami jednotlivca a celého spoločenstva.

Zamestnávateľ ako vlastník pracovných prostriedkov, s ktorými zamestnanec pracuje, musí mať prehľad, ako aj určitú formu kontroly nad využitím svojich pracovných prostriedkov v pracovnom čase. Na rozdiel od slovenskej pracovnoprávnej úpravy, ktorá v § 81 Zákonníka práce len veľmi všeobecným spôsobom zakotvuje, že medzi základné povinnosti zamestnanca patrí aj využívanie pracovného času na výkon dohodnutej práce, ako aj správne využívanie pracovných prostriedkov zamestnávateľa s povinnosťou ich ochrany pred stratou či zneužitím, Zákonník práce Českej republiky má konkrétnejšiu právnu úpravu. V zmysle § 316 Zákonníka práce Českej republiky zamestnanec nesmie bez vedomia, respektíve súhlasu zamestnávateľa použiť pre svoju potrebu prostriedky zamestnávateľa „... a zamestnávateľ je oprávnený dodržiavanie takéhoto svojho zákazu kontrolovať“. Za primeranú kontrolu

⁶ Rozsudok ESLP v právnej veci (Niemietz) z 16. 12. 1992; rozsudok ESLP v právnej veci Bigaeva proti Grécku č. 26713/05 z 28. 5. 2009; rozsudok ESLP v právnej veci Ozpinar proti Turecku č. 20999/04 z 28. 5. 2009; rozsudok ESELP v právnej veci Fernández Martínez proti Španielsku č. 56030/07, 2014, bod. 110; rozsudok ESELP v právnej veci Volkov proti Ukrajine č. 21722/11; rozsudok ESELP v právnej veci Zakharov proti Rusku č. 47143, 2015, bod 173.

⁷ Rozsudok ESELP v právnej veci Bărbulescu proti Rumunsku, z 5. 9. 2017, bod 72–74.

⁸ Rozsudok ESELP v právnej veci Bărbulescu proti Rumunsku z 5. 9. 2017, body 80 a 81.

⁹ Ibid.

by bolo možné považovať kontrolu doby strávenej zamestnancom na internete a miesta pohybu, činnosť počítača (e.g. hranie hier, čítanie, surfovanie na internete), obsah pamäti počítača a externých nosičov dát, obsah firemnej e-mailovej schránky. Takáto kontrola by sa mohla zo strany zamestnávateľa uskutočniť primeranými prostriedkami a pri výkone takejto kontroly nesmie dochádzať k zásahu do práva na súkromie zamestnanca v rozpore so zásadou proporcionality, ako aj práva na zachovanie ľudskej dôstojnosti zamestnanca.¹⁰

Obdobné ustanovenie Zákonníka práce obmedzujúce zamestnanca v používaní pracovných prostriedkov zamestnávateľa na súkromné účely Zákonník práce SR na rozdiel od Zákonníka práce ČR nezakotvuje a podobne neformuluje výslovné oprávnenie zamestnávateľa na kontrolu plnenia uvedenej povinnosti. Tieto závery sa však dajú odvodiť zo širšie koncipovaných základných povinností zamestnanca tak, ako ich zakotvuje § 81 Zákonníka práce.

V právnickej literatúre existujú názory, či by nebolo najjednoduchšie, ak by zamestnávateľ už pri uzatvorení pracovnej zmluvy dbal na to, aby súhlas zamestnanca s jeho monitorovaním bol obsahovou súčasťou pracovnej zmluvy. Vo vyššie uvedenej súvislosti by súhlas zamestnanca s monitorovaním, daný zamestnávateľovi už v pracovnej zmluve, bolo možné považovať za neplatný právny úkon z dôvodu, že sa vopred vzdáva svojich práv (§ 17 Zákonníka práce).¹¹

Český úrad pre ochranu osobných údajov prijal v súvislosti s kontrolou e-mailovej korešpondencie zo strany zamestnávateľa stanovisko, podľa ktorého, aj keď e-mailová adresa patrí zamestnávateľovi, ak je adresa zložená z mena a priezviska zamestnanca, ide o osobný údaj a e-mailová komunikácia doručená na takúto adresu je súkromnou elektronickou poštou. Zamestnávateľ nie je oprávnený čítať obsah takejto korešpondencie, môže iba sledovať počet odoslaných a prijatých e-mailov vrátane hlavičky. Už na tomto právnom základe pri zistení čiastočných údajov bez toho, aby čítal obsah e-mailových správ môže zamestnávateľ od zamestnanca požadovať, aby svoje súkromné záležitosti riešil iným spôsobom. Podľa stanoviska Úradu pre ochranu osobných údajov ČR zamestnávateľ môže prečítať súkromný e-mail zamestnanca z dôvodu ochrany svojich záujmov, ak by napríklad bolo celkom zjavné, že ide o pracovný e-mail a omeškaním odpovede na uvedený e-mail by si mohol zamestnávateľ privodiť ujmu. Sú to časté situácie, ktoré vznikajú u zamestnávateľa napríklad pri dlhodobšej práceneschopnosti zamestnanca.¹²

4 Oprávnené možnosti zásahu do súkromného života podľa Ústavného súdu Slovenskej republiky

Oprávnenosť kontroly e-mailovej komunikácie možno posudzovať z hľadísk oprávnenosti zásahu do súkromného života. Ústavný súd SR vo svojom náleze sp. zn.

¹⁰ MORÁVEK, J.: Možnosti monitorování zaměstnanců na pracovišti v právním řádu ČR. In BARANCOVÁ, H. a kol.: *Monitorování zaměstnancov a ochrana súkromného života zamestnancov*. Bratislava : Sprint dva, 2010; BARANCOVÁ, H.: Monitorování zaměstnancov a ochrana súkromného života v judikatuře európskych súdov. In *Justičná revue*. Č. 3 (2011), s. 343n a MORÁVEK, J.: Kontrola a sledování zaměstnanců – výklad § 316 ZPr. In *Právní rozhledy*. Č. 17 (2017), s. 573n.

¹¹ BARTÍK, V./JANEČKOVÁ, E.: *Ochrana soukromí na pracovišti – e-mailová pošta*. Praha : Práce a mzda, 2009, s. 11 a BARTÍK, V./JANEČKOVÁ, E.: *Ochrana osobních údajů v aplikační praxi. Vybrané otázky*. Praha : Linde, 2009, s. 145n.

¹² Stanovisko Úradu pro ochranu osobních údajů ČR č. 6/2009.

117/07 z 4. februára 2009 sa zaoberal možnosťami zásahu do súkromného života a v nadväznosti na doterajšiu judikatúru ESEP sformuloval zásady, ktoré je nevyhnutné dodržiavať pri akomkoľvek zásahu do súkromného života zamestnanca. Ústavný súd jasne sformuloval, vychádzajúc pritom z doktríny štrasburských orgánov, že pri každom zásahu do súkromia fyzickej osoby je potrebné skúmať jeho legalitu, legitimitu a proporcionalitu. V rámci legality zásahu sa skúma, či k nemu došlo v súlade s platnými právnymi predpismi, pričom sa prihliada aj na to, či právny predpis bol verejne publikovaný, a teda dostupný, a či jeho následky boli predvídateľné.¹³ Legalita zásahu do súkromia znamená, že štát môže zasiahnuť do práva na súkromie len vtedy, ak takýto zásah zákon pripúšťa a právna norma ho upravuje dostatočne jasne na to, aby bol za ustanovených podmienok predvídateľný.¹⁴

Legitimita zásahu do práva na súkromie, ktorá vyplýva z čl. 8 ods. 2 Dohovoru podľa Ústavného súdu SR znamená, že do práva na súkromie možno zasiahnuť len vtedy, ak je to v záujme štátu z dôvodov ochrany národnej bezpečnosti, verejnej bezpečnosti, predchádzania nepokojov a zločinnosti, v záujme spoločnosti z dôvodu ochrany zdravia a morálky, zabezpečenia hospodárskeho blahobytu krajiny a v záujme jednotlivcov z dôvodu ochrany ich práv a slobôd.¹⁵ Zásada legitimity teda vyjadruje dôvody a podmienky, pri ktorých je možnosť obmedziť právo zamestnanca na súkromie. Môže ísť o záujmy štátu z dôvodu ochrany bezpečnosti, ale aj jednotlivca z dôvodu ochrany jeho práv a slobôd.

Popri zásade legality, legitimity je pri zásahu do súkromného života nevyhnutné dodržať aj zásadu proporcionality, ktorá znamená, že zasiahnuť do súkromia zamestnanca je možné, len ak je to nevyhnutné, keď legitímny cieľ nie je možné dosiahnuť miernejšími prostriedkami pri dodržaní zásad a princípov demokratickej spoločnosti. Keď je teda možné dosiahnuť stanovený cieľ inými prostriedkami, treba sa vyhnúť zásahu do súkromia zamestnancov, keďže sa ním zasahuje do jedného zo základných ľudských práv. V prípade, ak sa nedodrží čo i len jedno z vyššie uvedených kritérií zásahu do súkromia zamestnancov, možno takýto zásah považovať za neprípustný, respektíve nezákonný.

5 Kontrola elektronickej korešpondencie v rozhodovacej činnosti všeobecných súdov SR

Zaujímavo vyriešil kontrolu e-mailovej korešpondencie vo svojom rozhodnutí Krajský súd v Bratislave. Pod spisovou značkou 6Co 203/2012 rozhodoval o odvolaní proti rozsudku Okresného súdu Bratislava z 19. marca 2012 č. k. 24C 365/2010-249 o určenie neplatnosti výpovede z pracovného pomeru a náhradu mzdy.

S prihliadnutím na čas a situáciu, v ktorých k porušeniu pracovnej disciplíny došlo, na osobu zamestnanca, funkciu, ktorú zastával, spôsob porušenia pracovnej disciplíny a mieru zavinenia dospel k záveru, že konanie žalobcu je takým závažným porušením pracovnej disciplíny, ktoré by odôvodňovalo okamžité skončenie pracovného pomeru. Bol toho názoru, že žalovaný v konaní preukázal, že e-mailová adresa V. E., zriadená pre žalobcu manažérkou žalovaného, bola služobnou adresou slúžiacou na komunikáciu medzi žalobcom a osobami patriacimi k vedeniu firmy žalovaného (manažérkou V. V., p. P.). Z odôvodnenia napadnutého rozsudku vyplýva, že súd prvého stupňa zohľadnil len tie

¹³ Q.v. <http://www.bailii.org/eu/cases/ECHR/2007/253.html>.

¹⁴ Cf. BARANCOVÁ, H.: *Monitorovanie zamestnancov a právo na súkromný život*. Bratislava : Sprint, 2010, s. 31.

¹⁵ Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. I. ÚS 117/07.

výpovedné dôvody, ktoré spadajú do objektívnej jednoročnej lehoty, pričom dospel k záveru, že informácie a fotografie posielané žalobcom iným osobám patrili výlučne k interným pracovným záležitostiam žalovaného, ku ktorým mali prístup výlučne kompetentné osoby a obsah ktorých nebol určený iným osobám.

Proti tomuto rozsudku podal odvolanie žalobca. Žalobca sa domnieval, že výpoveď je pre rozpor so zákonom neplatná, a to z dôvodu porušenia ochrany súkromia. Vytýkal súdu prvého stupňa, že sa nevyrovnal s jeho argumentmi týkajúcimi sa porušenia zásady ochrany súkromia na pracovisku žalovaným. Namietal, že nebol upozornený, že predmetná e-mailová adresa mu bola zverená výlučne na služobné účely, ani na možnosť kontroly využívania notebooku a e-mailovej korešpondencie v zmysle čl. 11 a § 13 ods. 4 Zákonníka práce. Mal za to, že v súvislosti s používaním predmetnej e-mailovej adresy mohol dôvodne očakávať súkromie.

Podľa právneho názoru Krajského súdu v prerokovanej veci nedošlo k neoprávnenému zásahu do súkromia zamestnanca. Krajský súd konštatoval, že uvedená e-mailová adresa, z ktorej žalobca e-maily posielal, bola zriadená na účely pracovnej komunikácie medzi žalobcom a žalovaným. Uvedené potvrdzuje aj skutočnosť, že túto e-mailovú adresu zriadila pre žalobcu manažérka žalovaného V. V., žalobca k nej nepoznal heslo a prihlasoval sa len cez program Outlook, ako to správne poznamenal aj súd prvého stupňa. Podľa Krajského súdu už zo samotnej povahy pracovného notebooku a pracovnej e-mailovej adresy vyplýva účel ich použitia. A preto odvolací súd bol toho presvedčenia, že žalobca mal poskytnutý notebook, ako aj zriadenú e-mailovú adresu využívať výlučne na plnenie pracovných úloh a pracovnú komunikáciu. Nemožno preto, podľa jeho názoru, hovoriť o zásahu do súkromia zamestnanca. Podľa Krajského súdu zamestnanec síce podľa čl. 16 ods. 1 Ústavy SR a čl. 11 a § 13 ods. 4 Zákonníka práce má právo na ochranu súkromia aj na pracovisku, ale toto právo musí byť v rovnováhe s legitímnymi právami a záujmami zamestnávateľa, respektíve nesmie ohrozovať jeho záujmy, čo svojím konaním žalobca robil.

Ku kontroverznosti tohto rozhodnutia prispieva aj fakt, že Krajský súd sa vôbec nezaoberal otázkou predchádzajúceho upozornenia zamestnávateľa na to, že zamestnanec bude monitorovaný, čo možno považovať za veľký nedostatok. Krajský súd v tomto prípade posudzoval oprávnenie zamestnávateľa monitorovať svojho zamestnanca inak ako Európsky súd pre ľudské práva vo veci *Copland vs. Veľká Británia*. V tomto prípade, vychádzajúc z rozsudku *Halfordová proti Spojenému kráľovstvu*,¹⁶ konštatoval, že aj telefónne čísla môžu byť súčasťou súkromného života zamestnanca, takisto aj používanie internetu a e-mailovej komunikácie môže mať súkromný charakter. Získavanie a uchovávanie týchto údajov bez vedomia sťažovateľky je preto zásahom do jej súkromného života a korešpondencie, pretože slečna *Coplandová* dôvodne očakávala, že sledovaná nebude, keďže žiadny vnútorný predpis jej zamestnávateľa takúto možnosť neobsahoval.¹⁷ Naopak, Krajský súd na takéto dôvodné očakávanie zamestnanca, že nebude monitorovaná jeho e-mailová komunikácia, neprihliadal, keďže na takúto možnosť zamestnanca vopred jeho zamestnávateľ neupozornil.

Je len na škodu, že Krajský súd nepostupoval vo svetle judikatúry ESLP, čo určite neprispieva k zvýšeniu predvídateľnosti súdnych rozhodnutí, právnej istoty a hlavne k zvýšeniu ochrany práva zamestnanca na súkromie.

Najnovším rozhodnutím vo veci kontroly elektronickej korešpondencie je rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 3 Cdo/233/2015 z 12. septembra 2016,

¹⁶ Q.v. <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13642989708406677?journalCode=fjhr20>.

¹⁷ Q.v. <http://www.bailii.org/eu/cases/ECHR/2007/253.html>.

ktorý rozhodoval o neplatnom skončení služobného pomeru štátneho zamestnanca. Počas pracovného času zamestnanec zneužíval pracovný počítač a pracovnú elektronickú adresu spolu s využitím označenia zamestnávateľa a jeho symbolmi pre svoj vlastný prospech tým, že od tretích osôb v mene zamestnávateľa požadoval rôzne výhody, pričom vedome šírila zavádzajúce a nepravdivé informácie súvisiace so služobným úradom. Konal tak napriek tomu, že bol preukázateľne oboznámený s internými predpismi zamestnávateľa, ktoré mu ukladali využívať pracovný počítač a pracovnú elektronickú adresu výlučne na plnenie služobných úloh a výslovne zakazovali využívať ich na súkromné účely. Zamestnávateľ vykonal kontrolu elektronickej komunikácie zamestnanca a konanie zamestnanca posúdil ako závažné porušenie služobnej disciplíny a skončil s ním služobný pomer. Najvyšší súd Slovenskej republiky posúdil konkurujúce záujmy zamestnanca a služobného úradu tak, že „... právo na súkromie má v pracovnom prostredí čiastočne iný charakter. Ak zamestnávateľ zakáže využívať pridelenú výpočtovú techniku na súkromné účely, musí mať aj primeraný nástroj na kontrolu jeho dodržiavania. Považoval za logické, že zamestnávateľ pred výkonom kontroly dôvodne očakáva, že pošta zamestnanca má pracovnú povahu a ak zistí opak, ide o druhotný poznatok z uskutočnenej kontroly“.

Najvyšší súd Slovenskej republiky sa v odôvodnení svojho rozhodnutia odvolal aj na rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci *Bărbulescu* proti Rumunsku napriek tomu, že sa rozhodovania v tejto právnej veci ujala Veľká komora, ktorá potom v tejto veci rozhodla inak, v prospech zamestnanca.

Najvyšší súd Slovenskej republiky potom konštatuje, že: „Za účelom preverenia, či zamestnanec dodržiava pracovnú disciplínu, je zamestnávateľ, rešpektujúc zásady legality, legitimacy a proporcionality, oprávnený monitorovať aj súkromnú elektronickú poštu odosielanú počas pracovnej doby z počítača prideleného zamestnancovi na plnenie jeho pracovných úloh. Pri zachovaní týchto zásad nemožno dôkazné prostriedky (e-mailové správy), ktoré v konaní o neplatnosť skončenia pracovného pomeru predložil zamestnávateľ, považovať za procesné neprípustné, ktoré by nemohli predstavovať zákonný podklad pre obstaranie skutkových zistení súdu“.¹⁸

6 Právo na súkromný život v rozhodovacej činnosti Ústavného súdu ČR

Pretože v súvislosti s monitorovaním e-mailovej korešpondencie zamestnancov sa dostávajú do určitej kolízie dve základné práva, právo na ochranu súkromného života a na druhej strane právo na ochranu vlastníctva, zaujímavý nález bol v roku 1994 prijatý Ústavným súdom Českej republiky.

Podľa nálezu Ústavného súdu Českej republiky sp. zn. Pl. ÚS 4/94 z 12. októbra 1994, pokiaľ dôjde v praxi ku kolízii jedného základného ľudského práva s druhým základným ľudským právom, podmienkou konečného rozhodnutia je využiť aj všetky možnosti na minimalizáciu zásahov do jedného z nich.¹⁹

Ústavný súd Českej republiky v citovanom náleze stanovil podmienky, pri splnení ktorých má prednosť jedno základné právo pred druhým (platí to aj o slobodách).

¹⁸ Rozsudok Najvyššieho súdu SR sp. zn. 3 Cdo/233/2015 z 12. 09. 2016.

¹⁹ BARANCOVÁ, H.: op. cit. 10, s. 14n; ŠTEFKO, M.: K problému sledování vlastních zaměstnanců. In *Právo a zaměstnání*. Č. 7 (2005), s. 7n a MORÁVEK, J.: op. cit. 10, s. 56n.

Prvou podmienkou je ich vzájomné porovnávanie na základe skúmania kritérií vhodnosti, e.g. či právo, ktoré obmedzuje iné základné právo, respektíve slobodu, umožňuje dosiahnuť sledovaný cieľ aj bez zásahu do iného základného práva. Druhým je kritérium potrebnosti, ktoré spočíva v porovnávaní legislatívneho prostriedku obmedzujúceho základné právo alebo slobodu s iným opatrením, akým možno dosiahnuť rovnaký cieľ, avšak spôsobom nezasahujúcim do základného ľudského práva alebo slobody. Tretím kritériom je porovnávanie závažnosti v kolízii základných práv (po splnení podmienky vhodnosti a potrebnosti). Toto porovnanie spočíva vo zväžení empirických, systémových, kontextových a hodnotových argumentov. Empirický argument spočíva vo faktickej závažnosti javu, ktorý je spojený s ochranou určitého základného práva. Systémový argument predstavuje zvažovanie zmyslu a zaradenia základného práva alebo slobody v systéme základných práv. Kontextový argument treba chápať vo svetle ďalších negatívnych účinkov obmedzenia jedného základného práva v dôsledku uprednostnenia iného základného práva alebo slobody. Hodnotový argument predstavuje zvažovanie všetkých pozitívnych stránok v kolízii základných práv a slobôd vzhľadom na akceptovanú hierarchiu hodnôt.

V ďalšom rozhodnutí Ústavný súd Českej republiky akceptoval, že ochrana listového tajomstva a tajomstva iných písomností a záznamov sa vzťahuje vždy na obsah zásielok a písomností. Takúto ochranu však nepriznal iným „... vedľajším písomnostiam a záznamom, ktoré vznikli v súvislosti s prevádzkou poštových a telekomunikačných služieb, na ktorých vzniku sa podieľali prevádzkovatelia poštových a telekomunikačných služieb“.²⁰

Rozhodnutie Ústavného súdu Českej republiky z roku 2009 deklaruje, že právo na ochranu pred neoprávnenými zásahmi do súkromia sa týka predovšetkým prípadov zásahov do rodinnej a súkromnej sféry, v ktorých jednotlivec prejavuje svoju osobnosť slobodne a autonómne. V tejto sfére sa však nepohybuje v situácii, keď v prostredí zamestnávateľa vystupuje a plní úlohy pracovného charakteru. Taktiež ochranu listového tajomstva a tajomstva iných písomností a záznamov, tajomstva telefonických správ alebo správ z iného komunikačného zariadenia nemožno vzťahovať na činnosti, ktoré majú pracovný charakter.²¹ Takýto právny záver nekorešponduje s doterajšou judikatúrou Európskeho súdu pre ľudské práva.

7 Kontrola elektronickej pošty v rozhodovacej činnosti Najvyššieho súdu ČR

Podľa rozsudku Najvyššieho súdu Českej republiky z roku 2012 je právne korektné, ak zamestnávateľ bez vedomia zamestnanca sledoval e-mailovú komunikáciu svojho zamestnanca bez jeho predchádzajúceho súhlasu.²² Zamestnávateľ po zistení, že zamestnanec používa služobný e-mail aj na súkromné účely, uplatnil voči zamestnancovi okamžité skončenie pracovného pomeru, platnosť skončenia ktorého zamestnanec napadol na súde. Najvyšší súd ČR zamietol dovolanie žalobcu s odôvodnením, že zamestnanec porušil interný poriadok zamestnávateľa a účelom kontroly e-mailovej komunikácie zamestnanca nebola kontrola obsahu korešpondencie zamestnanca. Zamestnávateľ disponoval takými dôkaznými prostriedkami, akými sú výpisy zo sledovaných internetových stránok.

²⁰ Nález ÚS ČR sp zn. IV. ÚS 554/03 z 29. 4. 2004.

²¹ Nález ÚS ČR sp. zn. I. ÚS 452/09 z 31. 3. 2009.

²² 21 Cdo 1771/2011 z 16. 8. 2012.

Najvyšší soud České republiky uvedeným rozhodnutím za určitých podmienok legitimizoval kontrolu a sledovanie internetových stránok používaných zamestnancami. Úrad na ochranu osobných údajov sa k súdному sporu v tejto veci, prerokúvanej na Mestskom súde v Prahe, vyjadril tak, že pri kolízii práva na vlastníctvo a jeho ochranu a práva na súkromie je potrebné dať prednosť právu na súkromie zamestnanca. Podľa názoru úradu išlo o spracovanie osobných údajov zo strany zamestnávateľa, pričom nie je rozhodujúce, či monitorované priestory majú verejný alebo súkromný charakter, pretože ide o zásah do súkromného života zamestnancov, a preto v tomto prípade nie je dôležité, či bola splnená podmienka oznámenia, pretože k porušeniu zákona došlo už prevádzkou monitorovacieho systému zamestnávateľa. Najvyšší súd vo svojom rozhodnutí uviedol, že „... v prípade predmetnej kontroly práce zo strany zamestnávateľa na počítači nešlo ani o odposluch, ani o záznam telefonického charakteru, nešlo o kontrolu elektronickej pošty alebo o kontrolu listovej zásielky. Nešlo v tomto prípade ani o skryté sledovanie zamestnanca“. Zo strany zamestnávateľa bol sledovaný pohyb zamestnanca na internete a iných stránkach bez toho, aby bol monitorovaný a spracovaný obsah e-mailových správ, obsah SMS alebo MMS. Neboli v tejto súvislosti urobené záznamy osobnej povahy, aj keď bol dôkaz získaný bez súhlasu a vedomia zamestnanca v právnej pozícii žalobcu. Prípustnosť dôkazného prostriedku tohto druhu, ktorý Najvyšší súd akceptoval, vychádzala z jeho právneho názoru, že išlo o kontrolu zákazu nepoužívať prostriedky zamestnávateľa pre svoju osobnú potrebu zo strany zamestnanca. Pri tejto kontrole nedochádza podľa názoru Najvyššieho súdu k zásahu do súkromia zamestnanca. Zamestnávateľ iba kontroluje využívanie svojich pracovných a výrobných prostriedkov vrátane svojej výpočtovej techniky. Najvyšší súd ČR predovšetkým prihliadal na to, že cieľom kontroly vykonávanej zamestnávateľom nebolo zisťovať obsah e-mailových správ, obsah SMS ani obsah MMS. Cieľom zamestnávateľa bolo zistiť, či zamestnanec rešpektuje zákaz používať pre svoju potrebu výpočtovú techniku zamestnávateľa.

8 Kontrola elektronickej pošty v rozhodnutiach európskych súdov

V právnej veci Golder z roku 1975 ESLP v bode 43 výslovne konštatuje, že „Brániť inému už v začatí korešpondencie predstavuje tú najzávažnejšiu formu zasahovania (čl. 8 ods. 2 Dohovoru) do výkonu práva na ochranu korešpondencie“.

Z novších rozhodnutí ESLP pri posudzovaní oprávnenosti kontroly e-mailovej pošty ide hlavne o právnu vec Bărbulescu proti Rumunsku, o ktorej ESLP rozhodol v januári 2016 a v nadväznosti nato Veľká komora ESLP v septembri 2017 zrušila predchádzajúci rozsudok a konštatovala, že došlo k porušeniu článku 8 Európskeho dohovoru.

Podľa skutkového stavu zamestnávateľ požiadal pána Bărbulescu, aby s cieľom reagovať na požiadavky klientov zriadil Yahoo Messenger. Krátko nato ho zamestnávateľ upozornil, že využíva Messenger aj na súkromné účely, napriek zákazu zo strany zamestnávateľa. Bărbulescu tvrdil, že nevyužíva internet na súkromné účely. Zamestnávateľ ako dôkaz predložil 45-stranový výpis prepisov jeho komunikácie v Yahoo obsahujúcich aj súkromnú komunikáciu s jeho bratom a snúbenicou o osobných záležitostiach, e.g. zdravotný stav a sexuálny život. Súčasťou výpisu boli aj správy, ktoré si zamestnanec vymenil so snúbenicou zo svojho súkromného účtu Yahoo Messenger. V nadväznosti nato s ním zamestnávateľ skončil pracovný pomer. S konaním zamestnávateľa zamestnanec nesúhlasil a na súde napadol platnosť skončenia pracovného pomeru najmä z dôvodu, že skončenie pracovného pomeru bolo založené na porušení jeho súkromia, ktoré je garantované článkom 8

Európskeho dohovoru o ľudských právach a základných slobodách. Rumunské súdy potvrdili platnosť skončenia pracovného pomeru zo strany zamestnávateľa obdobne takýto právny záver v rozsudku vyslovil ESLP.

Na vyššie uvedené rozhodnutie sa začala odvolávať aj slovenská súdna prax. Najvyšší súd Slovenskej republiky vo svojom rozhodnutí 12. septembra 2016 rozhodol v intenciách rozhodnutia v právnej veci Bărbulescu, ktorý bol Veľkou komorou zrušený.²³

Medzičasom však Veľká komora Európskeho súdu pre ľudské práva 5. septembra 2017 rozhodla v právnej veci Bărbulescu inak a konštatovala porušenie zamestnancových práv zo strany zamestnávateľa, a tým aj porušenie článku 8 Európskeho dohovoru.

Uvedené rozhodnutie bude mať zásadný význam pre smerovanie ďalšej rozhodovacej činnosti súdov Slovenskej republiky.

Veľká komora Európskeho súdu pre ľudské práva pri posudzovaní v právnej veci Bărbulescu celkom jasne skonštatovala, že aj na pracovisku platí rešpektovanie súkromného života a súkromia korešpondencie, aj keď môžu byť obmedzené v nevyhnutnom rozsahu.²⁴

V bode 133 citovaného rozsudku súd konštatuje, že „... na to, aby bolo možné oznámenie zamestnávateľa o monitorovaní elektronickej komunikácie kvalifikovať ako predbežné, takéto upozornenie zamestnanca zo strany zamestnávateľa sa musí uskutočniť predtým, než sa začnú samotné monitorovacie činnosti, najmä ak si vyžadujú prístup k obsahu komunikácie zamestnancov. Medzinárodné a európske normy podľa vyjadrenia ESLP poukazujú na potrebu informovať dotknutú osobu pred vykonaním akýchkoľvek monitorovacích činností.“²⁵ Súd sa v tejto právnej veci zaoberal aj rozsahom monitorovania e-mailovej komunikácie zamestnanca zo strany zamestnávateľa vo vzťahu k stupňu narušenia súkromia zamestnanca (zamestnávateľ počas monitorovacieho obdobia v reálnom čase zaznamenával celú korešpondenciu zamestnanca, mal k nej prístup a vytlačil jej obsah).

Zo skutkového stavu nebolo zrejmé, aký konkrétny cieľ v prerokúvanej veci zamestnávateľ sledoval a či existovali legitímne dôvody na monitorovanie zamestnancovej komunikácie v takom rozsahu a takýmto prísny spôsobom.

Veľká komora ESLP ďalej vytkla rumunským súdom rozhodujúcim v predmetnej veci, že neskúmali, či existovali legitímne dôvody na monitorovanie komunikácie zamestnanca. Rovnako súdy neskúmali, či cieľ sledovaný zamestnávateľom mohol byť dosiahnutý menej rušivými metódami než bol prístup zamestnávateľa vo vzťahu k stupňu narušenia súkromia zamestnanca (zamestnávateľ počas monitorovacieho obdobia v reálnom čase zaznamenával celú korešpondenciu zamestnanca, mal k nej prístup a vytlačil jej obsah). Podľa názoru ESLP treba v každom individuálnom prípade skúmať závažnosť následkov monitorovania (v uvedenom prípade zamestnanec bol postihnutý najťažšou disciplinárnou sankciou, prepustením zo zamestnania).

Podľa súdu „... ak obsah komunikácie je prístupný v ktoromkoľvek štádiu disciplinárneho konania, takýto postup je v rozpore so zásadou transparentnosti“.²⁶

Veľká komora ESLP v právnej veci Bărbulescu vyslovila záver, že „... vnútroštátne orgány neposkytli primeranú ochranu práva zamestnanca na rešpektovanie súkromného života a korešpondencie, keďže v dôsledku toho nedosiahli spravodlivú rovnováhu medzi konkurujúcimi si záujmami. Preto došlo k porušeniu článku 8 Európskeho dohovoru“.

²³ Rozsudok NS SR sp. zn. 3 Cdo 233/2015 z 12. 9. 2016.

²⁴ Rozsudok Veľkej komory ESLP v právnej veci Bărbulescu proti Rumunsku z 5. 9. 2017, body 80 a 81.

²⁵ Ibid., bod 133.

²⁶ Ibid., body 134–138.

Medzi dôvodmi uvedeného rozhodnutia Súd uvádza absenciu:

- predchádzajúceho oznámenia zamestnávateľa o kontrole zamestnanca,
- informovania zamestnanca o povahe a rozsahu monitorovania alebo o stupni narušenia jeho súkromného života a korešpondencie,
- určenia konkrétnych dôvodov zavedenia monitorovacích opatrení zamestnávateľa,
- skúmania, či mal zamestnávateľ možnosť použiť opatrenia, ktoré by v menšej miere narušili jeho súkromný život a korešpondenciu.

Rozsudok Veľkej komory ESLP v právnej veci Bărbulescu v najbližšej budúcnosti významným spôsobom ovplyvní aj rozhodovaciu činnosť národných súdov vrátane rozhodovacej činnosti slovenských súdov.

Záverový rozsudok v právnej veci Bărbulescu by mali byť akceptované najmä z hľadísk charakterizovaných v nasledovných bodoch.

8. 1 Informačná povinnosť zamestnávateľa

V každom individuálnom prípade zásahu do súkromného života zamestnanca formou kontroly e-mailovej komunikácie bude potrebné zo strany súdu starostlivo posúdiť, či bol zamestnanec informovaný o tom, že zamestnávateľ predpokladá konkrétne opatrenia na monitorovanie korešpondencie zamestnancov a iných foriem komunikácie a súčasne overiť, či zamestnanec bol zo strany zamestnávateľa vopred informovaný aj o vykonaní konkrétnych opatrení zamestnávateľa o monitorovaní korešpondencie alebo iných foriem komunikácie.

Zásadne by zamestnávateľ nemal mať prístup k obsahu e-mailovej korešpondencie, pokiaľ zamestnanec nebol o tejto možnosti vopred informovaný.

8. 2 Rozsah monitorovania zamestnanca

V rámci procesnoprávných záruk proti svojvoľnosti a s cieľom dodržiavať zásadu proporcionality sa má zo strany súdu skúmať rozsah monitorovania zamestnanca (časový aj priestorový) a súčasne rozlišovať medzi monitorovaním toku komunikácie a monitorovaním jej obsahu. Súd by mal pri svojom rozhodovaní zohľadňovať, či zo strany zamestnávateľa bola monitorovaná celá komunikácia zamestnanca alebo len jej časť a či monitorovanie bolo časovo obmedzené, čo platí aj pre priestorové obmedzenie monitorovania zamestnanca.

8. 3 Legitímnosť dôvodov monitorovania zamestnanca

Zamestnávateľ musí preukázať legitímne dôvody monitorovania komunikácie a sprístupnenia obsahu komunikácie zamestnanca najmä v prípadoch, ak ide o monitorovanie obsahu komunikácie, ktorá predstavuje najinvasívnejšiu metódu monitorovania e-mailovej korešpondencie, a preto si zo strany zamestnávateľa vyžaduje najsilnejšie odôvodnenie.

8. 4 Dodržanie zásady proporcionality

Súd rozhodujúci o zákonnosti monitorovania zamestnanca (nielen monitorovania e-mailovej korešpondencie) má v posudzovanej konkrétnej právnej veci overiť, či nebolo možné vytvoriť zo strany zamestnávateľa monitorovací systém založený na menej invazívnych metódach v porovnaní s priamym prístupom zamestnávateľa k obsahu komunikácie zamestnanca. V každom individuálnom prípade je potrebné zo strany súdu posúdiť, či nebolo možné cieľ sledovaný zamestnávateľom dosiahnuť bez priameho prístupu k celému obsahu komunikácie zamestnanca.

Pri posudzovaní proporcionality zásahu do e-mailovej komunikácie zamestnanca je právne významnou okolnosť, či zamestnávateľ výsledky monitorovania zamestnanca skutočne použil na dosiahnutie deklarovaného cieľa.

8. 5 Rozumné očakávania zamestnanca, že jeho súkromie bude rešpektované a chránené

Súdy by mali v konkrétne prerokúvanej veci skúmať, či zamestnanci mali rozumné očakávanie, že ich súkromie bude zo strany zamestnávateľa rešpektované a chránené. Podľa názoru ESLP tieto primerané očakávania sú významným, hoci nie nevyhnutne rozhodujúcim faktorom.²⁷

Zásadnosť rozsudku ESLP v právnej veci Bărbulescu pre ďalšiu rozhodovaciu činnosť súdov spočíva aj v skutočnosti, že jeho výrok a závery sa nevzťahujú len na kontrolu e-mailovej korešpondencie, ale tieto závery platia na všetky formy korešpondencie, e.g. korešpondencie prostredníctvom telefonických hovorov, ako aj na všetky informácie získané zamestnávateľom z monitorovania používania internetu zo strany zamestnanca.²⁸

Záver

Nové technológie zásadným spôsobom ovplyvňujú ďalší rozvoj pracovného práva. Ich uplatňovanie v praxi prináša nielen pozitívne dôsledky ale aj nové sociálnoprávne riziká. Práve používaním najnovších technológií často dochádza k neoprávneným zásahom do práva zamestnancov na súkromný život. Preto aj v nasledujúcom období je potrebné viac ako doteraz dbať na sociálnoprávnu ochranu zamestnanca. Formy neoprávnených zásahov zamestnávateľa do súkromného života zamestnancov sú rôzne. Ide predovšetkým o sledovanie zamestnancov pomocou videokamier, kontrolu e-mailovej pošty a odpočúvanie telefonických hovorov.

Doterajšia rozhodovacia prax všeobecných súdov SR, ako aj súdov ČR bola viac naklonená v prospech zamestnávateľa. Nie všetky právne situácie súvisiace s kontrolou e-mailovej korešpondencie boli zo strany súdov správne vyhodnotené. Ide najmä o posudzovanie primeraného očakávania súkromia na pracovisku, ako aj predchádzajúce informovanie zamestnancov pred každým zásahom do ich súkromného života formou kontroly e-mailovej korešpondencie. Veľká komora ESLP v právnej veci Bărbulescu ešte

²⁷ Rozsudok ESLP v právnej veci Kópke proti Nemecku č. 4200/07 z 5. 10. 2010.

²⁸ Rozsudok ESLP v právnej veci Halfordová proti Spojenému kráľovstvu z 25. 6. 1997.

dôkladnejšie precizovala zásady legality, legitimacy a proporcionality, ktoré musia byť dodržané pri každom nevyhnutnom zásahu do súkromného života zamestnancov.

Rozsudok Veľkej komory Európskeho súdu pre ľudské práva v právnej veci Bărbulescu v najbližšej budúcnosti významným spôsobom ovplyvní rozhodovaciu činnosť národných súdov vrátane rozhodovacej činnosti slovenských súdov.

Summary

The Protection of Private Life of the Employees and Checking of the E-mail Correspondence in the Light of the Judgment in the Bărbulescu Case

Nowadays, the impact of new technologies is mostly visible in the field of protection of the employee's private life.

On the other hand, the employer and their constitutional right to property also find themselves in a difficult situation. Some of employees' unfair practices can seriously harm the employer. Therefore, the employer often applies preventive measures and only controls the proper use of its ownership of production and work equipment.

The mentioned collision between fundamental human right to privacy and the right to property of the employer has been largely addressed by the European Court of Human Rights but also by the European Court of Justice in recent years. The case law of these European Courts is very important not only for the proper orientation of labour legislation in Slovakia, but also as a guidance for the application practice, which in recent times has often been confronted mainly with a misuse of important information of the employer in favour of other competing operators.

The protection of personal data is enshrined in the Article 8 of the Charter of Fundamental Rights, under which every person has the right to protection of personal data. These data may be disseminated only with the consent of the person concerned, and it should be done in good faith with the legitimate aim and on the statutory basis. The protection of personal data is also enshrined by the Article 38 of the Slovak Constitution. The current ECJ case law also addresses this issue.

Before the adoption of the Lisbon Treaty, which in its Article 6 adopted the contents of the Charter of Fundamental Rights as its content part, the right to protection of personal data was in EU law only protected by secondary legislation, on the other hand, the European Convention did include protection of personal data in its Article 8.

These are all data that individually or in their entirety can identify physical, psychological, economic, cultural and social identity of the authorized person. These include video monitoring in the employer's workplace as well as telephone tapping.

Protection of personal data contained in e-mails belongs to the protection of Article 8 of the European Convention and Articles 7 and 8 of the Charter. The European Court of Human Rights ruled that the protection of Article 8 of the European Convention shall also apply to letters that have been received by the addressee, irrespective of whether they are private or business correspondence.

In the legal case Golder 1975 and Bărbulescu the ECHR in paragraph 43 explicitly states that "To impede another person to communicate already in initiating correspondence

represents the most serious form of interference (Article 8 paragraph 2 of the Convention) with the exercise of the right to protection of correspondence”.

In January 2016, the European Court of Human Rights issued one major decision regarding the eligibility of e-mail communication monitoring performed by the employer to an employee. In the legal matter *Bărbulescu* ref. no. 61496/08 the Court upheld the entitlement of the employer to the monitoring of the employee's e-mail correspondence as eligible.

According to the facts of the legal status, the employer asked Mr. *Bărbulescu* to set up a corporate account on the instant messaging service – Yahoo Messenger to respond to questions and requests of clients. Shortly after that the employer pointed out that the employee uses Messenger also for private purposes, despite the ban on use of company resources for personal purposes. Despite this, Mr. *Bărbulescu* said that he uses the Internet only for work, and then the employer submitted 45 pages of transcripts of his communication in Yahoo Messenger which also contained private correspondence with his brother and fiancée on personal matters, such as, health and sex life. However, the transcripts also included messages that the employee exchanged with his fiancée via his private account on Yahoo Messenger. Subsequently, the employer terminated the employment relationship with him, but the employee did not agree with the notice reason on the ground that the termination of employment was based on the violation of privacy, which is guaranteed by Article 8 of the European Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms. The Romanian courts have confirmed the validity of termination of employment and the employee failed to pass the proposal. According to the European Court of Human Rights the employer's conduct was in this case reasonable and monitoring of communication was the only way to determine whether there was a breach of labour discipline. The court in its justification stated that this decision does not allow employers to read all e-mails without restriction, but their conduct should be based on the facts of every particular case. The case *Bărbulescu* has in addition to the absolute ban on computer use for private purposes even more further specifics which the ECJ did not address in much detail. The most controversial is the question whether or not the employee knew about the monitoring by the employer. The ECJ was silent on this matter. ECHR follows by this decision a ruling on *Halford* and the ruling on *Copland*. Although the decision was adopted by a majority, one of the judges has expressed a dissenting opinion, in which he said that employer's control measure was a drastic intervention in the privacy of the employee in which the Romanian courts found an excuse for termination of employment, as the employer was unable to dismiss him by lawful means.

A new viewpoint for the legal evaluation was brought up by the judgment of the Grand Chamber of the European Court of Human Rights in case *Bărbulescu v. Romania*. The judgment specified fundamental principles of legality, legitimacy and proportionality of intrusions into privacy of employees and prioritized information duty of an employer to notify an employee ahead with the nature and extent of surveillance of electronic communication.

Bibliografia

Judikatúra:

Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky z 10. júna 2000, sp. zn. I. ÚS 13/00-85;
Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky z 4. februára 2009, sp. zn. I. ÚS 117/07-33;
Rozsudok Veľkej komory Európskeho súdu pre ľudské práva z 12. septembra 2011 vo veci Palomo Sanchez a ďalší proti Španielsku, sťažnosti č. 28955/06, č. 28957/06, č. 28959/06 a č. 28964/06;
Rozsudok Veľkej komory Európskeho súdu pre ľudské práva č. 61496/08 zo dňa 05. 09. 2017 vo veci Bărbulescu proti Rumunsku. Dostupné na: [### Literatúra:](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{„documentcollectionid2“:[„GRANDCHAMBER“],„itemid“:[„001-177082“]};
Rozsudok Krajského súdu Bratislava, sp. zn. 6Co/203/2012 z 29. októbra 2012;
Rozsudok Krajského súdu Trenčín, sp. zn. 4CoPr/1/2012 z 26. apríla 2012;
Rozsudok Najvyššieho súdu SR sp. zn. 3 Cdo/233/2015 z 12. septembra 2016;
Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. II 280-09-16. z 10. septembra 2009.</p></div><div data-bbox=)

Anotácia rozhodnutia Európskeho súdu pre ľudské práva z 12. januára 2016 vo veci 61496/08 – Bărbulescu proti Rumunsku. Dostupné na: [F I E – Journal for Legal Science/Zeitschrift für die Rechtswissenschaft](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{„languageisocode“:[„CZE“],„appno“:[„61496/08“],„documentcollectionid2“:[„CHAMBER“],„itemid“:[„001-169279“]};
BARANCOVÁ, H.: <i>Nové technológie v pracovnom práve a ochrana zamestnanca. Možnosti a riziká</i>. 1. vyd. Praha : Leges, 2016. 208 s. – ISBN 978-80-7502-176-2;
BARANCOVÁ, H. a kol.: <i>Zákonník práce. Komentár</i>. 1. vyd. Bratislava : C. H. Beck, 2017. 1424 s. – ISBN 978-80-89603-53-4;
FŮLEKY, M.: Monitorovanie zamestnancov na Slovensku. In <i>Bulletin slovenskej advokácie</i>. Č. 5 (2015), s. 27–42. – ISSN 1335-1079;
MATEJKA, J.: <i>Internet jako objekt práva. Hledání rovnováhy autonomie a soukromí</i>. 1. vyd. Praha : CZ.NIC, 2013. 256 s. – ISBN 978-80-904248-7-6;
MORÁVEK, J.: <i>Ochrana osobních údajů v pracovněprávních vztazích</i>. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2013. 436 s. – ISBN 978-80-7478-139-1.</p></div><div data-bbox=)

Aarhuský dohovor ako medzinárodný nástroj ochrany procesných environmentálnych práv a jeho premietnutie do slovenského právneho poriadku

Abstrakt: Príspevok sa zameriava na význam ustanovení medzinárodného Dohovoru o prístupe k informáciám, účasti verejnosti na rozhodovacom procese a prístupe k spravodlivosti vo veciach životného prostredia (r. 1998), na ochranu životného prostredia prostredníctvom parciálnych procesných environmentálnych práv na vnútroštátnej úrovni. Z tohto hľadiska sa venuje najmä transpozícii a implementácii jeho ustanovení do slovenského právneho poriadku a ich aplikovateľnosti vo vnútroštátnom práve. Príspevok prináša analýzu niekoľkých dôležitých prípadov a súvisiacej judikatúry, ktoré formovali vývoj jeho uplatňovania v slovenskom právnom poriadku. Cieľom príspevku je poukázať na to, do akej miery môže byť prístup k takémuto medzinárodnému dokumentu prospešné pre ochranu ním chránených záujmov vo vnútroštátnom práve a aké požiadavky takéto prístupenie kladie na zákonodarcu z hľadiska implementácie do právneho poriadku signatárskeho štátu. Príspevok sa zároveň venuje možnostiam a predpokladom implementácie ustanovení Dohovoru do vnútroštátneho právneho poriadku prostredníctvom nástrojov európskeho práva.

Kľúčové slová: Aarhuský dohovor – priamy účinok – informácie o životnom prostredí – účasť verejnosti na rozhodovaní – prístup k spravodlivosti

Úvod

Medzinárodné právo životného prostredia je najmladším odvetvím medzinárodného práva verejného. Napriek tomu je už obsiahnuté, okrem niektorých obyčajových pravidiel, v stovkách univerzálnych, regionálnych a partikulárnych zmlúv, dvojstranných dohovorov, rezolúcií a pod.¹ Vďaka svojej dynamike, ktorá sa prejavuje predovšetkým v počte a rozsahu medzinárodných zmlúv, si v poslednom čase získalo v rámci medzinárodného práva významné postavenie.² Jeho vplyv je však do značnej miery obmedzovaný najmä chýbajúcou politickou vôľou riešiť závažné problémy znečisťovania a poškodzovania životného prostredia nielen v globálnom, ale v neposlednom rade aj v regionálnom meradle.

Nová doba pritom prináša nové požiadavky na ochranu životného prostredia, predovšetkým spoluúčasť širokej verejnosti, pretože ochrana životného prostredia už nie je len záležitosťou orgánov štátnej správy ale každého z nás. Dohovor o prístupe k informáciám, účasti verejnosti na rozhodovaní a prístupe k spravodlivosti vo veciach životného prostredia³ (r. 1998, ďalej len „Aarhuský dohovor“) tieto požiadavky naplňuje, keď prepája environmentálne práva s ľudskými právami a zameriava sa na rozširovanie možností participácie členov verejnosti na rozhodovaní vo veciach životného prostredia, umožňujúc tak naplňovať ich nové právo na adekvátne či uspokojivé životné prostredie. Zatiaľ čo väčšina ostatných medzinárodných dohovorov o životnom prostredí pokrýva záväzky zmluvných strán voči sebe navzájom, Aarhuský dohovor sa vzťahuje na záväzky, ktoré majú zmluvné

¹ JANKUV, J.: *Európske a medzinárodné mechanizmy ochrany ľudských práv*. Bratislava : Iura edition, 2006, s. 287.

² DAMOHORSKÝ, M. a kol.: *Právo životného prostredia*. Praha : C. H. Beck, 2003, s. 86.

³ Convention on Access to Information, Public Participation on Decision-making and Access to Justice in Environmental Matters (1998).

strany voči verejnosti. Pokračuje dokonca ďalej než akýkoľvek iný environmentálny dohovor v stanovovaní jasných povinností zmluvným stranám a verejným orgánom voči verejnosti, pokiaľ ide o prístup k informáciám, účasť verejnosti na rozhodovaní a prístup ku spravodlivosti. Zároveň vďaka systému preskúmania súladu s Aarhuským dohovorom, umožňuje členom verejnosti predkladať otázky týkajúce sa jeho dodržiavania pred medzinárodným orgánom.⁴

Príspevok sa zameriava práve na prínos možnosti chrániť hmotné právo na životné prostredie. Je to stále pomerne diskutovaná téma, prostredníctvom garancie parciálnych procesných práv, ktoré prináša Aarhuský dohovor, a venuje sa prieskumu toho, do akej miery ich v súčasnosti využíva verejnosť alebo mimovládne organizácie, a či skutočne umožňujú funkčnú ochranu tohto práva.

1 Ochrana životného prostredia prostredníctvom procesných environmentálnych práv a úloha Aarhuského dohovoru

Za špecifikum Aarhuského dohovoru možno považovať, že hoci garantuje procesné environmentálne práva, už v preambule a potom aj v čl. 1 zakotvuje hmotné právo na životné prostredie. Využíva na to formuláciu: „každá strana bude zaručovať práva na prístup k informáciám, účasť verejnosti na rozhodovaní a prístup k spravodlivosti v záležitostiach životného prostredia v súlade s ustanoveniami tohto dohovoru, s cieľom prispieť k ochrane práva každého človeka, príslušníka tejto i budúcich generácií, žiť v životnom prostredí, ktoré je postačujúce pre zachovanie jeho zdravia a dosiahnutie blahobytu“. Tento článok vytvára veľmi špecifickú formu ochrany hmotného práva na životné prostredie. V druhej časti uvedeného článku je zreteľné deklaratórne uznanie hmotného práva na životné prostredie. Z jeho prvej časti však jasne vyplýva, že ochrana tohto práva bude uskutočňovaná prostredníctvom troch procesných práv.⁵ Tieto tri procesné environmentálne práva vytvárajú tzv. trojpilierovú štruktúru Aarhuského dohovoru. Uvedené tri piliere za účelom plnej implementácie cieľov Aarhuského dohovoru od seba navzájom závisia, hoci môžu byť považované za samostatné procesné práva.

1.1 Právo na prístup k informáciám o životnom prostredí

Právo na prístup k informáciám je ako prvé z troch procesných environmentálnych práv zahrnuté do čl. 4 a 5. Opodstatnenosť prístupu k informáciám ako tzv. prvého piliera Aarhuského dohovoru spočíva v tom, že úplné, presné a aktuálne informácie sú nevyhnutným predpokladom pri participácii na rozhodovaní. Zároveň je však rovnako dôležité aj ako samostatné procesné právo, keďže vyhľadávanie informácií o životnom prostredí verejnosťou nemusí byť nevyhnutne späté so zámerom participovať na rozhodovaní vo veciach týkajúcich sa životného prostredia a jeho ochrany.

⁴ Q.v. EBBESSON, J./GAUGITSH, H./JENDROSKA, J./MARSHALL, F./STEC, S.: *The Aarhus Convention. An Implementation Guide*. Geneva : United Nations, 2014, s. 222n.

⁵ JANKUV, J.: Ochrana ľudského práva na životné prostredie prostredníctvom Aarhuského dohovoru. In BLAHO, P./ŠVECOVÁ, A. (eds.): *Právo v európskej perspektíve*. Trnava : Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2011, s 186.

Právo na prístup k informáciám pozostáva z dvoch základných súčastí. Prvou z nich je právo verejnosti požadovať od verejných orgánov informácie o životnom prostredí, ktoré majú k dispozícii, a povinnosť týchto orgánov na žiadosť tieto informácie poskytnúť. Označuje sa ako pasívne sprístupňovanie informácií a upravuje ho čl. 4. Druhou súčasťou je povinnosť verejných orgánov z vlastnej iniciatívy zbierať a šíriť informácie o životnom prostredí vzťahujúce sa k ich činnostiam, bez potreby žiadať o takéto informácie. V tomto prípade ide o aktívne sprístupňovanie informácií, ktoré upravuje čl. 5.

Podľa čl. 4 ods. 1 žiadosť o informácie nepodlieha povinnosti preukazovať záujem na sprístupnení požadovaných informácií, orgány verejnej moci sú teda povinné sprístupniť ich žiadateľovi bez ohľadu na dôvod, pre ktorý takéto informácie požaduje, a to podľa čl. 4 ods. 2 ihneď ako je to možné, najneskôr však do jedného mesiaca od podania žiadosti. Zodpovednosť je teda celkom ponechaná na žiadateľovi. Aarhuský dohovor pritom kladie aj niekoľko požiadaviek, ktoré musí formálna žiadosť obsahovať a ktorých nesplnenie sankcionuje možnosťou zamietnutia. Podľa čl. 4 ods. 3 ide predovšetkým o situáciu, keď dožadovaný orgán nemá požadovanú informáciu k dispozícii, žiadosť je zjavne nezmyselná alebo príliš všeobecná alebo sa týka nedokončeného materiálu. Podľa čl. 4 ods. 4 môže byť žiadosť zamietnutá ak by poskytnutie informácií porušilo niektorý zo záujmov menovaných pod písm. a) až h).

Dôležitou povinnosťou dožadovaného orgánu verejnej moci, ktorú prináša Aarhuský dohovor, je povinnosť podľa čl. 4 ods. 5 v prípadoch, ak tento orgán nemá požadovanú informáciu k dispozícii, bezodkladne informovať žiadateľa o orgáne verejnej moci, u ktorého je možné o takúto informáciu požiadať alebo žiadosť samotnú takémuto orgánu postúpiť a informovať o tom žiadateľa. Ide o krok smerom k zvýšenej otvorenosti verejnej správy a lepšej informovanosti verejnosti.

1. 2 Právo na účasť na rozhodovacom procese v oblasti životného prostredia

Druhým pilierom Aarhuského dohovoru je účasť verejnosti na rozhodovaní, ktorá sa za účelom efektívneho výkonu opiera o zvyšné dva piliere. Prvý pilier – prístup k informáciám, zabezpečuje, aby sa predstavitelia verejnosti mohli spolupodieľať na rozhodovacích procesoch dostatočne informovaní; tretí pilier – prístup k spravodlivosti na druhej strane zaisťuje možnosť domáhať sa nápravy v prípadoch, ak by im toto právo bolo odopreté, teda aby sa zabezpečilo, že účasť na rozhodovaní sa bude realizovať aj v skutočnosti, nielen na papieri.⁶

Rovnako ako prvý pilier, aj druhý pilier pozostáva z viacerých častí.

Prvá časť sa týka účasti verejnosti, ktorá môže byť ovplyvnená alebo mať iný záujem na rozhodovaní o vymedzených činnostiach s predpokladaným významným vplyvom na životné prostredie, je upravená v čl. 6. Predmetné činnosti sú vymedzené v Prílohe I. Dôležitou požiadavkou, ktorú Aarhuský dohovor zavádza podľa čl. 6 ods. 4 je, aby každá zmluvná strana umožnila členom verejnosti včasnú účasť, teda v čase, keď sú ešte otvorené všetky možnosti a účasť verejnosti sa môže uskutočniť efektívne. Bez naplnenia tejto požiadavky, ktorá je v tomto prípade kľúčovou, nemôže dôjsť k efektívnemu uplatňovaniu tohto procesného práva.

⁶ EBBESSON, J./GAUGITSH, H./JENDROSKA, J./MARSHALL, F./STEC, S.: op. cit. 4, s. 19.

Druhá časť spočíva v účasti verejnosti na tvorbe plánov, programov a politiky týkajúcich sa životného prostredia. Tá je upravená v čl. 7.

Nakoniec, čl. 8 zahŕňa možnosť účasti verejnosti na príprave predpisov a všeobecne záväzných normatívnych nástrojov s požiadavkou, aby sa výsledky takejto účasti predstaviteľov verejnosti zohľadnili v čo najvyššej možnej miere.

1. 3 Právo na správne a súdne prostriedky nápravy v prípade porušenia práv

Tretí pilier – prístup k spravodlivosti vo veciach životného prostredia, je upravený v čl. 9 a pomáha pri presadzovaní predchádzajúcich dvoch procesných práv – prvého a druhého piliera, v národných právnych poriadkoch. V tomto aspekte spočíva ich vzájomná prepojenosť. Právo na prístup k spravodlivosti zároveň poskytuje mechanizmus pre presadzovanie práva na ochranu životného prostredia priamo zo strany verejnosti. Aarhuský dohovor konkrétne predkladá požiadavku, aby zmluvná strana zabezpečila v rámci svojho vnútroštátneho poriadku to, „... aby členovia zainteresovanej verejnosti a) majúci dostatočný záujem, alebo alternatívne b) ak pretrváva porušovanie ich práva v prípadoch, kde to právne predpisy Strany upravujúce správne konanie požadujú ako predbežnú podmienku, mali prístup k procesu preskúmania pred súdom a/alebo iným nezávislým a nestranným orgánom ustanoveným na základe zákona za účelom napadnúť vecnú alebo procesnú zákonnosť akéhokoľvek rozhodnutia, úkonu alebo opomenutia podliehajúceho článku 6, a v prípadoch ustanovených vnútroštátnym právom a bez toho, aby boli dotknuté ustanovenia odseku 3 aj iným relevantným ustanoveniam Dohovoru“.⁷ Aarhuský dohovor zároveň v § 9 ods. 3 požaduje, aby každá strana zabezpečila verejnosti prístup k správne alebo súdne konaniu umožňujúcemu napadnutie úkonov a opomenutí súkromných osôb a orgánov verejnej moci, ktoré sú v rozpore s jej vnútroštátnym právom v oblasti životného prostredia a v § 9 ods. 4 požaduje zabezpečenie zodpovedajúcej a účinnej nápravy vrátane predbežných právnych opatrení, ktoré budú primerané, spravodlivé, včasné a nie nedostupne drahé.

1. 4 Kontrolné mechanizmy Aarhuského dohovoru

Vzhľadom na skutočnosť, že povinnosti stanovené v Aarhuskom dohovore sú pre zmluvné strany záväzné a jeho účel a ciele budú naplnené len vtedy, keď každá zmluvná strana splní svoje záväzky, je potrebné aby Aarhuský dohovor disponoval mechanizmami kontroly jeho dodržiavania. Za základný kontrolný mechanizmus možno považovať aj požiadavku priebežného hodnotenia vykonávania Aarhuského dohovoru na základe pravidelných správ o stave implementácie jeho ustanovení podľa článku 10 ods. 2 písm. a)⁸.

Hodnotenie súladu s Aarhuským dohovorom, z angl. „review of compliance“, je kontrolný mechanizmus, vychádzajúci z článku 15 požadujúceho, aby sa na stretnutí zmluvných strán vytvorili na základe súhlasu všetkých strán také mechanizmy na hodnotenie súladu s ustanoveniami Aarhuského dohovoru, ktoré budú nepovinné a budú mať nekonfrontačný, mimosúdny a konzultačný charakter. Požiadavkou zároveň bolo,

⁷ Čl. 9 ods. 2 Aarhuského dohovoru.

⁸ Q.v. EBBESSON, J./GAUGITSH, H./JENDROSKA, J./MARSHALL, F./STEC, S.: op. cit. 4, s. 222.

aby k takýmto mechanizmom mala prístup aj verejnosť. Mechanizmus hodnotenia súladu vznikol na základe Rozhodnutia I/7 o hodnotení súladu na prvom stretnutí Strán konanom v talianskej Luce 21.–23. októbra 2002. Výbor pre hodnotenie súladu tvorí 9 členov volených stretnutím Strán, na základe nominácií zmluvných strán a ďalších subjektov spadajúcich do pôsobnosti článku 10 ods. 5 Aarhuského dohovoru. Proces hodnotenia súladu môže byť iniciovaný štyrmi spôsobmi. Zmluvná strana môže predložiť podnet na hodnotenie súladu inej zmluvnej strany s dodržiavaním Aarhuského dohovoru, zmluvná strana môže predložiť podnet na hodnotenie jej vlastného súladu, Sekretariát môže predložiť podnet Výboru a členovia verejnosti môžu komunikovať podnety na hodnotenie súladu s dodržiavaním ustanovení Aarhuského dohovoru ktoroukoľvek zmluvnou stranou. Napriek tomu, že Výbor nemôže prijímať pre zmluvné strany záväzné rozhodnutia o súlade s Aarhuským dohovorom, jeho zistenia a odporúčania sú dôležité pre súlad s Aarhuským dohovorom a pre jeho správnu implementáciu. Potom sú predkladané stretnutiu Strán na potvrdenie. Výbor môže okrem toho preskúmať otázky súladu z vlastnej iniciatívy a vypracovať odporúčania, či pripraviť správy o dodržiavaní alebo vykonávaní ustanovení Aarhuského dohovoru na žiadosť stretnutia Strán.⁹

Výnimočnosť tohto kontrolného mechanizmu v medzinárodnom environmentálnom práve pritom spočíva práve v možnosti verejnosti obrátiť sa formou komunikácie podnetov na hodnotenie súladu priamo na zbor nezávislých odborníkov, ktorým je Výbor pre hodnotenie súladu.

Vo vzťahu k Slovenskej republike bolo do dnešného dňa porušenie povinností vyplývajúcich z ustanovení Aarhuského dohovoru deklarované spolu dva razy. Po prvý raz v roku 2011, keď stretnutie Strán potvrdilo zistenie Výboru, že Slovenská republika nezabezpečením včasnej a efektívnej účasti verejnosti na rozhodovacom procese vedúcom k vydaniu viacerých rozhodnutí Úradu jadrového dozoru o jadrovej elektrárni Mochovce z roku 2008, zlyhala v zabezpečení súladu s čl. 6 ods. 4 a 10 Aarhuského dohovoru.¹⁰ Po druhý raz v roku 2017, súhlasiac so zisteniami Výboru, že Slovenská republika v kontexte rozhodovacieho procesu podliehajúceho čl. 6 Aarhuského dohovoru a s ohľadom na žiadosť o informácie podľa čl. 4 vo všeobecnosti, zlyhala v zabezpečení súladu s čl. 4 ods. 4, a tiež čl. 6 ods. 6, v spojení s čl. 4 ods. 4 Aarhuského dohovoru.¹¹

2 Transpozícia, implementácia a uplatňovanie požiadaviek Aarhuského dohovoru v podmienkach práva Slovenskej republiky

2.1 Pristúpenie k Aarhuskému dohovoru

Súčasnú medzinárodnú právo neobsahuje všeobecné pravidlá, ktoré by definovali a upravovali vzťah medzinárodného a vnútroštátneho práva. Ten je spravidla upravený

⁹ Guidance Document on the Aarhus Convention Compliance Committee, s. 2. Dostupné na: http://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/pp/compliance/CC_GuidanceDocument.pdf.

¹⁰ Q.v. Rozhodnutie IV/9e o súlade Slovenskej republiky s jej povinnosťami podľa Aarhuského dohovoru. Dostupné na: https://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/pp/mop4/Documents/Excerpts/Decision_IV-9e_Compliance_by_Slovakia_e.pdf.

¹¹ Q.v. Rozhodnutie VI/8i týkajúce sa súladu Slovenskej republiky s jej povinnosťami podľa Aarhuského dohovoru. Dostupné na: https://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/pp/mop6/in-session_docs/ECE.MP.PP.2017.CRP.5_E_Slovakia.pdf.

ad hoc, teda až v konkrétnej medzinárodnej zmluve či dohovore, v ktorom dochádza k stanoveniu povinnosti preniesť konkrétny medzinárodnoprávny záväzok do svojho vnútroštátneho právneho poriadku.¹²

Slovenská republika sa stala zmluvnou stranou Aarhuského dohovoru prístupím k tejto zmluve 5. decembra 2005. Národná rada Slovenskej republiky s dohovorom vyslovila súhlas uznesením č. 1840 z 23. septembra 2005 a tiež rozhodla, že dohovor je medzinárodná zmluva podľa čl. 7 ods. 5 Ústavy Slovenskej republiky, ktorá má prednosť pred zákonmi.¹³ Vzhľadom na uvedené skutočnosti, k preneseniu Aarhuského dohovoru do právneho poriadku Slovenskej republiky dochádza na základe čl. 7 ods. 5 Ústavy SR, ktorý obsahuje jednu zo sekundárnych recepčných noriem. Podľa tohto ustanovenia majú tri stanovené typy medzinárodných zmlúv absolútnu prednosť pred zákonmi. Ide o medzinárodné zmluvy o ľudských právach a základných slobodách, medzinárodné zmluvy na vykonanie ktorých nie je potrebný zákon a medzinárodné zmluvy, priamo zakladajúce práva alebo povinnosti fyzických alebo právnických osôb, ratifikované a vyhlásené spôsobom ustanoveným zákonom. Zaradenie Aarhuského dohovoru do tejto skupiny tzv. samovykonávacích (self-executing) medzinárodných zmlúv pritom potvrdila aj samotná Národná rada SR už spomínaným oznámením. Vo vzťahu k Slovenskej republike nadobudol Aarhuský dohovor platnosť 5. marca 2006.

Signatárom Aarhuského dohovoru sa stalo aj Európske spoločenstvo ako predchodca Únie¹⁴, na základe čoho sa integroval do práva EÚ a zaväzuje inštitúcie, agentúry a orgány EÚ, ako aj členské štáty¹⁵. Do práva EÚ bol transponovaný aj zmysle uplatňovania na inštitucionálnej i vnútroštátnej úrovni, prostredníctvom rôznych právnych predpisov. Niektoré smernice a nariadenia sa zameriavajú výlučne na transformovanie Aarhuského dohovoru do právneho poriadku EÚ, zatiaľ čo ďalšie boli upravené a prispôbené na integrovanie jeho jednotlivých ustanovení.¹⁶ V praxi totiž prístupenie Európskej únie (predtým Európskeho spoločenstva) k medzinárodnej zmluve zohráva dôležitú úlohu len v prípade, ak Únia prijme smernice alebo nariadenia na jej transpozíciu. Tam, kde existuje len rozhodnutie Rady o prístupí k medzinárodnej zmluve, Komisia nepresadzuje vymáhanie obsahu medzinárodnej zmluvy vo vzťahu k členským štátom.¹⁷

Na základe uvedeného možno v súvislosti s prístupím k Aarhuskému dohovoru, či už zo strany Slovenskej republiky alebo Európskej únie, konštatovať, že je tu záujem oboch subjektov na presadzovaní environmentálnych procesných práv, čo sa pretavilo aj do vyslovenia súhlasu s dohovorom zo strany Národnej rady SR a v prípade Európskej únie do vydávania smerníc a nariadení na riadnu implementáciu jeho požiadaviek do európskeho práva.

¹² JANKUV, J./LANTAJOVÁ, D. et al.: *Medzinárodné zmluvné právo a jeho interakcia s právnym poriadkom Slovenskej republiky*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2011, s. 179.

¹³ Q.v. Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 43/2006 Z. z. o prijatí Dohovoru o prístupe k informáciám, účasti verejnosti na rozhodovacom procese a prístupe k spravodlivosti v záležitostiach životného prostredia.

¹⁴ Q.v. Rozhodnutie Rady zo 17. februára 2005 o uzavretí v mene Európskeho spoločenstva, Dohovoru o prístupe k informáciám, účasti verejnosti na rozhodovacom procese a prístupe k spravodlivosti v záležitostiach životného prostredia (2005/370/ES). Dostupné na: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:32005D0370&from=EN>.

¹⁵ Čl. 216 ods. 2 Zmluvy o fungovaní Európskej únie: „Dohody uzavreté Úniou sú záväzné pre inštitúcie Únie a pre členské štáty“.

¹⁶ BERTHIER, A./KRÄMER, L.: *The Aarhus Convention. Implementation and Compliance in EU Law*. Bruxelles : The European Union Aarhus Centre, 2014, s. 7. Dostupné na: <https://www.clientearth.org>.

¹⁷ MASLEN, M.: *Verejná správa a právo na priaznivé životné prostredie*. Praha : Leges, 2016, s. 80.

2. 2 Aplikovateľnosť Aarhuského dohovoru vo vnútroštátnom práve Slovenskej republiky

Napriek skutočnostiam uvedeným v predchádzajúcej podkapitole, súdna prax už niekoľko ráz ukázala, že sudy SR nie sú v každom prípade aplikácie medzinárodných zmlúv ochotné rešpektovať uvedené rozhodnutia Národnej rady SR¹⁸ a priznať ustanoveniam Aarhuského dohovoru priamu aplikovateľnosť, respektíve priamy účinok. Zásada prednosti medzinárodnej zmluvy pred zákonmi totiž spočíva v tom, že v prípadoch rozporu v obsahu medzinárodnej zmluvy a zákona, orgán aplikujúci právo nepoužije zákon, ale platnú medzinárodnú zmluvu. Môže však takýmto spôsobom postupovať iba za podmienky, že konkrétne pravidlo správania bude dostatočne jasne a presne vymedzovať práva a povinnosti určených subjektov.¹⁹ Preto, aby medzinárodná zmluva mohla mať prednosť pred zákonom, musí byť zmluvou, ktorej ustanovenia je možné priamo použiť pre rozhodnutie vo veci, teda zmluvou, aká vzhľadom na formuláciu svojich ustanovení už nevyžaduje použitie vnútroštátnej právnej úpravy. Napriek tomu, že Národná rada rozhodla o prednosti Aarhuského dohovoru pred zákonom, a ako sa ukázalo aj v niektorých rozhodnutiach súdov Slovenskej republiky²⁰, obsahuje tiež dostatočne konkrétne vymedzenie požadovaných práv, Aarhuský dohovor zostáva medzinárodnou zmluvou, ktorá „formuluje záväzky Slovenskej republiky ako signatára, aby prijal legislatívne, administratívno-právne a iné opatrenia vrátane opatrení na dosiahnutie súladu s ustanoveniami tohto dohovoru“.²¹ Sudy pritom vo svojej judikatúre poukazovali najmä na formuláciu ustanovení čl. 9 (odsek 1 a 2: „Každá strana v rámci svojho vnútroštátneho práva zabezpečí ...“; odsek 3: „Každá strana zabezpečí ...“).

V prípade týkajúcom sa priznania postavenia účastníka konania Lesoochranárenskému zoskupeniu VLK (ďalej len „zoskupenie VLK“), Krajský súd v Banskej Bystrici judikoval, že je nesporné, že Aarhuský dohovor bol prijatý Národnou radou SR uznesením č. 1840 z 23. septembra 2005 a bol uverejnený v Zbierke zákonov SR s platnosťou od 5. marca 2006, a preto je medzinárodnou zmluvou v zmysle čl. 7 ods. 5 Ústavy Slovenskej republiky, ktorá má prednosť pred zákonmi SR a je priamo aplikovateľná. Aarhuský dohovor totiž „zabezpečuje žalobcovi ako verejnosti konkrétne procesné právo, a to byť účastníkom správneho konania, podávať opravné prostriedky a podobne, a nejde teda o žiadne abstraktné alebo nekonkretizované právo. Krajský súd má zároveň za to, že v tomto zmysle je procesné právo vyjadrené presne a konkrétne a je potrebné ho rešpektovať a uprednostňovať pred vnútroštátnou právnou úpravou“.²² Sudy sa však v tomto prípade vyrovnávali aj s ďalšou zaujímavou výkladovou otázkou. Tento rozsudok bol totiž vzápätí zrušený Najvyšším súdom Slovenskej republiky zastávajúcim názor, že predmetné konanie, v rámci ktorého zoskupenie VLK požaduje priznanie postavenia účastníka konania, keďže nespadá pod aktivity vymenované v Prílohe 1 Aarhuského dohovoru, nevyžaduje rovnako širokú účasť verejnosti, a tá je preto užšia, i.e.

¹⁸ JANKUV, J.: op. cit. 5, s. 197.

¹⁹ Dôvodová správa k novele Ústavy Slovenskej republiky ústavným zákonom č. 90/2001 Z. z. z 23. februára 2001, ktorým sa mení a dopĺňa Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov.

²⁰ Q.v. napríklad rozsudok Najvyššieho súdu SR, č. k. 3 Sž/22/2014; rozsudok Najvyššieho súdu SR, č. k. 3 Sžp/49/2009 a rozsudok Najvyššieho súdu SR, č. k. 3 Sžp/42/2009.

²¹ KOŠIČIAROVÁ, S.: Aarhuský dohovor a súdna judikatúra. In LANTAJOVÁ, D./JANKUV, J. (eds.): *Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie Teória aplikácie medzinárodnej zmluvy ako nástroja právnej regulácie na národnej, medzinárodnej a komunitárnej úrovni*. Trnava : Trnavská Univerzita v Trnave, Právnická fakulta, 2009, s. 61.

²² Rozsudok Krajského súdu v Banskej Bystrici, č. k. 23S 115/2008-59 z 15. októbra 2008.

obmedzená na postavenie zúčastnenej osoby.²³ Najvyšší súd sa pritom v oboch prípadoch opieral o čl. 6 ods. 1 písm. b) Aarhuského dohovoru, podľa ktorého v prípadoch účasti verejnosti na rozhodovaniach o vymedzených činnostiach neuvedených v Prílohe I, ktoré môžu mať významný vplyv na životné prostredie, strany určia, či takáto činnosť podlieha týmto ustanoveniam. Predmetná činnosť s vplyvom na životné prostredie – teda aplikácia chemických látok a hnojív v lesohospodárskej činnosti v území s tretím stupňom ochrany – nie je v bodoch 1 – 19 Prílohy I Aarhuského dohovoru obsiahnutá.

Rovnakú otázku vo svojej judikatúre rieši Najvyšší súd Slovenskej republiky v prípade, keď zoskupenie VLK požadovalo priznanie postavenia „účastníka konania“ v správnom konaní o povolenie výnimky z podmienok ochrany chráneného živočícha – medveďa hnedého, opierajúc sa o ustanovenie čl. 6 Aarhuského dohovoru, judikoval, že „... z definície činností v Prílohe I. Dohovoru je zrejmé, že udeľovanie výnimiek z ust. § 35 zákona o ochrane prírody nespadá do okruhu činností, v ktorých je zaručená účasť verejnosti na rozhodovaniach“. Dôvodil tým, že „Slovenská republika vo svojom vnútroštátnom práve neprijala úpravu, ktorou by určila, že udeľovanie výnimiek podľa § 35 zákona o ochrane prírody a krajiny podlieha ustanoveniam Dohovoru“.²⁴

Jedným z kľúčových rozhodnutí v tejto oblasti je rozsudok Veľkej komory Súdneho dvora EÚ z 8. marca 2011 vo veci C-240/09. V predmetnom prípade zoskupenie VLK ako združenie založené s cieľom ochrany životného prostredia, žiadalo priznanie postavenia „účastníka konania“ v správnom konaní o priznanie výnimiek z ochrany takých druhov ako je medveď hnedý, o vstup do chránených území alebo o použitie chemických prípravkov v týchto lokalitách. Vo veci podaného návrhu na prejudiciálne konanie podľa čl. 234 ES, ktorý inicioval Ústavný súd Slovenskej republiky v súvislosti s konaním Lesoochranárske zoskupenie VLK proti Ministerstvu životného prostredia Slovenskej republiky, Súdny dvor Európskej Únie rozhodol, že aj napriek tomu, že Aarhuský dohovor nemá priamy účinok v práve Únie, „... prináleží vnútroštátnemu súdu, aby poskytol taký výklad procesného práva týkajúceho sa podmienok, ktoré je potrebné splniť na podanie správneho opravného prostriedku alebo žaloby, ktorý bude v čo najväčšej možnej miere v súlade tak s cieľmi článku 9 ods. 3 tohto dohovoru, ako aj s cieľom účinnej súdnej ochrany práv poskytovaných právom Únie, aby mohla organizácia na ochranu životného prostredia, akou je zoskupenie VLK, napadnúť na súde rozhodnutie prijaté v rámci správneho konania, ktoré by mohlo byť v rozpore s právom Únie v oblasti životného prostredia“.²⁵ Napriek tomu, že Aarhuský dohovor, ako to v predmetnej veci potvrdil aj Súdny dvor, nemá priamy účinok, a teda nemohol a ani nemôže byť právnym základom pre založenie postavenia účastníka správneho konania, zároveň platí, že národné procesné predpisy musia byť vykladané tak, aby bola zabezpečená realizácia hmotného práva Európskej únie.

Rozsudok Súdneho dvora Európskej únie C-240/09 sa stal aj prameňom práva Slovenskej republiky a výrazne ovplyvnil rozhodovanie slovenských súdov vo veci priznávania postavenia účastníka konania zástupcom dotknutej verejnosti.

Príkladom je rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo 17. septembra 2009, potvrdzujúci rozhodnutie Krajského súdu v Bratislave, ktorý rozhodol, že žalobcovi nemôže priznať postavenie účastníka správneho konania v konaní o povolenie výnimky z podmienok

²³ Rozsudok Najvyššieho súdu SR, č. k. 3 Sžp/4/2009 zo 17. septembra 2009.

²⁴ Rozsudok Najvyššieho súdu SR, č. k. 3 Sžp/6/2009 z p11. júna 2009.

²⁵ Q.v. rozsudok vo veci Case C-240/09, Lesoochranárske zoskupenie VLK v. Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky, Judgement of the Court of Justice (Grand Chamber) of 8 March 2011.

ochrany chráneného živočícha s odôvodnením, že správne orgány nie sú oprávnené nad rámec zákona priznávať postavenie účastníka správneho konania zainteresovanej verejnosti podľa § 14 ods. 1 Správneho poriadku, keďže zákon o ochrane prírody a krajiny priznáva zainteresovanej verejnosti len postavenie zúčastnenej osoby. Žalobca namietal porušenie svojho práva na súdnu ochranu vyplývajúceho z Aarhuského dohovoru a podal sťažnosť na Ústavnom súde. Ten predmetný rozsudok Najvyššieho súdu zrušil a vrátil na ďalšie konanie. Ústavný súd vo svojom náleze č. II. ÚS 163/2010-70 z 18. apríla 2012 zároveň potvrdil pravidlo o *ex tunc* účinkoch rozsudkov Súdneho dvora Európskej únie, keď na strane 27 uviedol, že „... najvyšší súd bude po vrátení veci na ďalšie konanie povinný opätovne rozhodnúť v súlade s výkladom práva EÚ podaným Súdny dvorom v rozsudku č. C-240/09 z 8. marca 2011. Táto povinnosť vyplýva zo všeobecných účinkov rozsudkov Súdneho dvora o prejudiciálnych otázkach týkajúcich sa výkladu práva EÚ, podľa ktorých je výklad práva EÚ záväzný s účinkami *ex tunc* pre všetky vnútroštátne súdy od momentu, keď sa uvedené pravidlo, ktoré bolo predmetom výkladu zo strany Súdneho dvora EÚ, stalo záväzným“.²⁶

Najvyšší súd potom poukázal na to, že „... správne orgány majú rovnakú povinnosť ako súdy aplikovať Európske právo a zdržať sa aplikácie ustanovení národného práva, ktoré sú v rozpore s ním“.²⁷ Správe orgány teda nemôžu poukazovať na čl. 2 ods. 2 Ústavy, že nie sú oprávnené konať nad rámec zákona, tak ako to robievali doteraz.²⁸

K rovnakému výroku dospel Najvyšší súd Slovenskej republiky napríklad aj v rozsudku sp. zn. 2Sžp/29/2012 z 30. januára 2013 v prípade zoskupenie VLK proti Ministerstvu životného prostredia SR alebo v rozsudku sp. zn. 3Sžp/24/2012 z 9. októbra 2012 v právnej veci L. proti Krajskému úradu životného prostredia v Banskej Bystrici.²⁹

Na základe analyzovanej judikatúry je zrejmé, že je dôležité rozlišovať prednosť a priamy účinok ako dva rozličné atribúty, pričom sa ukázalo, že atribút priameho účinku zohráva pri aplikácii ustanovení Aarhuského dohovoru dôležitejšiu úlohu ako prednosť pred zákonmi a zároveň, že priznanie prednosti pred zákonmi bez toho, aby ustanovenia medzinárodného dohovoru spĺňali atribút priameho účinku môže v rozhodovacej praxi súdov viesť k aplikačným problémom.

2. 3 Premietnutie ustanovení Aarhuského dohovoru do právnych predpisov Slovenskej republiky

Aplikácia Aarhuského dohovoru je podporená aj vnútroštátnou právnou úpravou práva na životné prostredie a procesných environmentálnych práv.

Samotná Ústava Slovenskej republiky vo svojom čl. 44 ods. 1 zakotvuje hmotné právo na životné prostredie. Z procesných práv zakotvuje Ústava právo na informácie (prvý pilier) a právo na súdnu a inú právnu ochranu (tretí pilier). Podľa čl. 45 Ústavy Slovenskej republiky má každý „... právo na včasné a úplné informácie o stave životného prostredia

²⁶ Q.v. rozsudky Súdneho dvora vo veci Blaizot č. 24/86 z 2. februára 1988, bod 27 a vo veci Kuhne a Hetz č. V-453 z 13. januára 2004, bod 21.

²⁷ Q.v. rozsudok vo veci C-103/88 Fratelli Constanzo Spa, výrok pod bodom 4.

²⁸ Rozsudok Najvyššieho súdu SR, č. k. 3 Sžp 31/2012 z 13. novembra 2012.

²⁹ Najvyšší súd v oboch prípadoch v rozsudku poukazuje na povinnosť správnych orgánov, rovnako ako v prípade súdov, aplikovať Európske právo a zdržať sa ustanovení národného práva, ktoré sú v rozpore s nimi, a teda zároveň na nemožnosť poukazovať na čl. 2 ods. 2 Ústavy, s odvolaním na to, že nie sú oprávnené konať nad rámec zákona.

a o príčinách a následkoch tohto stavu“. Čl. 46 Ústavy zakotvuje právo každého obrátiť sa na súd aby preskúmal zákonnosť rozhodnutia o ktorom sa domnieva, že porušuje jeho práva.

Na úrovni zákonnej úpravy je v právnom poriadku Slovenskej republiky niekoľko noriem, ktoré upravujú právo na informácie a právo na účasť verejnosti na rozhodovaní. Prístup k spravodlivosti je upravený v príslušných procesných predpisoch trestného, občianskeho a najmä správneho práva.

Zákon č. 211/2000 Z. z. o slobodnom prístupe k informáciám a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „zákon o slobode informácií“) a zákon č. 205/2004 Z. z. o zhromažďovaní, uchovávaní a šírení informácií o životnom prostredí a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „zákon č. 205/2004 Z. z.“), ustanovujú konkrétne pravidlá pre aktívne a pasívne sprístupňovanie informácií a sú predpismi implementujúcimi ustanovenia smernice Európskeho parlamentu a Rady č. 2003/4/ES (ďalej len „smernica 2003/4/ES“) o prístupe verejnosti k informáciám o životnom prostredí z 28. januára 2003, ktorá transformuje ustanovenia najmä prvého piliera Aarhuského dohovoru do právneho poriadku Európskej únie. Špecifikom právnej úpravy je v tomto prípade skutočnosť, že zákonodarca nepristúpil k úprave prístupu k informáciám o životnom prostredí komplexne v samostatnom zákone č. 205/2004 Z. z. Tento predpis totiž neupravuje procesný postup týkajúci sa sprístupňovania informácií na základe žiadosti. V § 10 ods. 1 v tejto časti úpravy iba odkazuje na osobitný predpis, ktorým je zákon o slobode informácií z roku 2000. Zákonodarca sa zároveň pri preberaní smernice dopustil niekoľkých transpozičných nesprávností. Ako príklad uvádzame ustanovenie § 19 zákona č. 205/2004 Z. z. upravujúce opravný prostriedok proti rozhodnutiu. Citované ustanovenie totiž umožňuje žiadateľovi podať odvolanie iba proti rozhodnutiu povinnej osoby o odmietnutí sprístupniť požadovanú informáciu. Aarhuský dohovor, pritom požaduje, aby „... každý, kto sa domnieva, že jeho žiadosť o informácie na základe článku 4 nebola zohľadnená, bola neoprávnené zamietnutá, či už čiastočne alebo úplne, neprimerane zodpovedaná alebo sa s ňou nenaložilo tak, ako sa malo v súlade s ustanoveniami uvedeného článku, mal prístup k procesu preskúmania pred súdom alebo iným nezávislým a nestranným orgánom ustanoveným zákonom“.³⁰ Veľmi podobne koncipované ustanovenie obsahuje aj samotná smernica 2003/4/ES v článku 6 ods. 1, požadujúcom prístup k spravodlivosti zabezpečiť tak, aby „... každý žiadateľ, ktorý sa domnieva, že jeho žiadosť o informácie bude ignorovaná (úplne alebo čiastočne), bezdôvodne zamietnutá, neprimerane zodpovedaná alebo že sa s ňou nenakladalo v súlade s ustanoveniami článkov 3, 4 a 5, mal prístup k postupu, v ktorom môže konanie alebo opomenutie dotknutého verejného orgánu znovu zvážiť ten istý alebo iný verejný orgán, alebo ich môže administratívnoprávne preskúmať nezávislý a nestranný orgán ustanovený zákonom“. Smernica navyše požaduje zabezpečiť, aby mal žiadateľ nezávisle od predchádzajúceho citovaného ustanovenia prístup k opravnému postupu pred súdom, ktorý môže preskúmať nielen konanie, ale aj opomenutie príslušného verejného orgánu a ktorého rozhodnutie môže byť konečné.³¹ Zákonodarca tak nesporne zlyháva v povinnosti zabezpečiť v plnej miere prístup k spravodlivosti, a to nielen vzhľadom na požiadavky Aarhuského dohovoru, ku ktorému Slovenská republika pristúpila a ktorého ustanovenia sa zaviazala uplatňovať, ale aj vo vzťahu k uvádzanej smernici, ktorú má povinnosť implementovať na základe práva Európskej únie.

³⁰ Čl. 9 ods. 1 Aarhuského dohovoru.

³¹ Čl. 6 ods. 2 smernice Európskeho parlamentu a Rady č. 2003/4/ES.

Účasť verejnosti na rozhodovacích procesoch v oblasti životného prostredia upravuje v slovenskom právnom poriadku viacero zákonov. Medzi najdôležitejšie patrí zákon č. 24/2006 Z. z. o posudzovaní vplyvov na životné prostredie (zákon o EIA), ktorý umožňuje zástupcom dotknutej verejnosti a mimovládny organizáciám podporujúcim ochranu životného prostredia účasť na posudzovaní a schvaľovaní návrhov strategických dokumentov a navrhovaných činností s dosahom na životné prostredie. S posudzovaním vplyvov je spojená aj účasť verejnosti v konaniach, ktoré upravuje zákon č. 39/2013 Z. z. o integrovanej prevencii a kontrole znečisťovania životného prostredia a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ktorý upravuje postupy v procese integrovaného povoľovania činností v prevádzkach spôsobujúcich výrazné znečistenie životného prostredia so zámerom nahradiť postupy vydávania rozhodnutí a súhlasov podľa osobitných predpisov. Spomínané zákony transponovali smernicu Európskeho parlamentu a Rady č. 2003/35/ES z 26. mája 2003, ktorou sa ustanovuje účasť verejnosti pri navrhovaní určitých plánov a programov týkajúcich sa životného prostredia a ktorou sa dopĺňajú s ohľadom na účasť verejnosti a prístup k spravodlivosti smernice Rady 85/337/EHS a 96/61/ES.³² V prípade spomínaných právnych predpisov je viditeľná postupná snaha zákonodarcu integrovať možnosti účasti verejnosti na rozhodovacích procesoch v oblasti životného prostredia. Napriek tomu je táto integrácia len veľmi pomalá a vzhľadom na komplexnosť úpravy práva životného prostredia vo veľkom množstve právnych predpisov náročná a bez existencie komplexného predpisu stanovujúceho základné pravidlá pre účasť verejnosti na rozhodovacom procese aj neefektívna.

Odhliadnuc od prístupu k spravodlivosti vo veciach prístupu k informáciám o životnom prostredí, Aarhuský dohovor požaduje v rámci vnútroštátneho práva zabezpečenie prístupu verejnosti k správne alebo súdne konaniu, ktoré umožní napadnúť úkony alebo opomenutia nielen orgánov verejnej moci ale i súkromných osôb, ak sú v rozpore s jej vnútroštátnym právom v oblasti životného prostredia. Relatívne dlho bol prístup k spravodlivosti v záležitostiach životného prostredia v podmienkach práva Slovenskej republiky sťažený, keďže aktívna procesná legitímácia sa obmedzovala na osoby, ktorým bolo priamo zasiahnuté do ich práv. Cesta k zlepšeniu vymáhania práva na tomto poli preto vedie cez zaistenie toho, aby zainteresovaná verejnosť mala prístup k administratívnym a súdnym konaniam vo veciach životného prostredia.³³ Napriek tomu, že Európsky parlament a Rada stále neprijali pripravovanú smernicu o prístupe k spravodlivosti v záležitostiach životného prostredia, slovenský zákonodarca tentoraz myslel na záväzky prijaté podpísaním Aarhuského dohovoru, najmä v čl. 9 ods. 2 a 3 a pri rekodifikácii civilného práva procesného v novom právnom predpise upravujúcom správne súdnictvo priznal členom zainteresovanej verejnosti v záležitostiach životného prostredia aktívnu procesnú legitímáciu. Spomínaným predpisom je zákon č. 162/2015 Z. z. Správny súdny poriadok. Tento zákon oprávňuje zainteresovanú alebo dotknutú verejnosť, ak má podľa osobitného právneho predpisu právo na účasť v administratívnom konaní vo veciach životného prostredia, podať nielen správnu žalobu proti rozhodnutiam alebo opatreniam

³² Ďalšími zákonmi, ktoré priznávajú predstaviteľom verejnosti postavenie účastníka konania sú zákon č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku (stavebný zákon), zákon č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny alebo zákon č. 364/2004 Z. z. o vodách a o zmene zákona SNR č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov (vodný zákon).

³³ Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on access to justice in environmental matters. Explanatory Memorandum, 1.1. Dostupné na: [http://www.europarl.europa.eu/registre/docs_autres_institutions/commission_europeenne/com/2003/0624/COM_COM\(2003\)0624_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/registre/docs_autres_institutions/commission_europeenne/com/2003/0624/COM_COM(2003)0624_EN.pdf).

orgánov verejnej správy, ale aj žalobu proti nečinnosti orgánu verejnej správy podľa § 244 ods. 3 a podľa § 359 ods. 2 aj žalobu proti všeobecne záväznému nariadeniu obce, mesta, mestskej časti alebo samosprávneho kraja, ak tvrdí, že ním bol porušený verejný záujem v oblasti životného prostredia. Došlo tak k naplneniu požiadavky na legislatívnu úpravu prístupu zainteresovanej verejnosti k spravodlivosti, ktorá vzišla z už spomínaného rozsudku Súdneho dvora Európskej únie vo veci C-240/09.³⁴

Zákonodarca navyše v § 61 stanovuje, že žaloba je procesný úkon, ktorým podľa písm. c) zainteresovaná verejnosť uplatňuje právo na súdnu ochranu vo veciach životného prostredia. Koncipuje teda správnu žalobu aj ako prostriedok ochrany práva na priaznivé životné prostredie, zakotvené v čl. 44 ods. 1 Ústavy.

Ak skúmame mieru naplnenia požiadaviek na prístup k spravodlivosti, kladených Aarhuským dohovorom v čl. 9 ods. 2 a 3, dospejeme k záveru, že zákonodarca v rámci ustanovení Správneho súdneho poriadku naplnil iba časť týchto požiadaviek. Umožňuje totiž napadnúť iba úkony a opomenutia orgánov verejnej moci, nie však úkony a opomenutia súkromných osôb. Takéto oprávnenie nespadá pod predmet právnej úpravy tohto predpisu. Na druhej strane je nepochybne zaujímavý prístup zákonodarcu v časti, ktorá upravuje dôvod podania správnej žaloby podľa § 6 ods. 2 písm. a) a ostatných typov žalôb. Napriek tomu, že Aarhuský dohovor za takýto dôvod stanovuje rozpor úkonov a opomenutí orgánov verejnej moci s vnútroštátnym právom v oblasti životného prostredia, Správny súdny poriadok umožňuje zainteresovanej verejnosti podať žalobu iba z dôvodu porušenia verejného záujmu v oblasti životného prostredia. Tým, že nevyžaduje ako podmienku na podanie žaloby porušenie vnútroštátneho práva v oblasti životného prostredia, ale len porušenie verejného záujmu, výrazne rozširuje využiteľnosť a uplatniteľnosť žalôb v tejto oblasti. Právna úprava však skrýva aj jedno úskalie. Správny súdny poriadok totiž v ustanovení § 178 ods. 3, v § 244 ods. 3, ani v § 359 ods. 2 neobsahuje podmienku, že žalobnú legitímáciu má zainteresovaná verejnosť len ak jej bolo priznané právo účasti na administratívnoprávnom konaní vo veciach životného prostredia, ktorého výsledkom je napádané rozhodnutie alebo opatrenie, prípadne v ktorého priebehu je orgán nečinný. Táto podmienka je však obsiahnutá už pri vymedzení zainteresovanej verejnosti obsiahnutom v § 42 ods. 1, kde zákonodarca zainteresovanej alebo dotknutej verejnosti priznáva oprávnenie podať žalobu len za podmienky, ak má podľa osobitného predpisu právo na účasť na administratívnom konaní vo veciach životného prostredia. Rovnakú podmienku Správny súdny poriadok spája aj s oprávnením podať správnu žalobu v prípadoch, keď je žalobcom fyzická alebo právnická osoba podľa § 178 ods. 1, kde je stanovená požiadavka, aby bola rozhodnutím alebo opatrením ukrátená na svojich právach alebo právom chránených záujmoch „ako účastník administratívneho konania“. Rovnaká podmienka platí aj pre ustanovenie § 244 ods. 1 v prípade nečinnosti orgánu verejnej správy. Znamená to, že predstaviteľ verejnosti sa ako žalobca bude môcť so žalobou na správny súd obrátiť len v prípade, ak napadnuté rozhodnutie alebo opatrenie orgánu verejnej správy, rovnako ako aj nečinnosť orgánu verejnej správy, bolo vydané alebo sa týka administratívneho konania týkajúceho sa životného prostredia, v ktorom mal žalobca postavenie účastníka konania vyplývajúceho z osobitného predpisu. Oprávnenie podať žalobu sa teda netýka toho, kto nemal postavenie účastníka konania v predchádzajúcom administratívnom konaní – právna úprava teda nepripúšťa tzv. *actio popularis*.

³⁴ HANZELOVÁ, I./RUMANA, I./ŠINGLIAROVÁ, I.: *Správny súdny poriadok. Komentár*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2016, s. 121.

Stále pritom zostáva otvorená otázka prístupu k spravodlivosti vo veciach životného prostredia v prípadoch úkonov a opomenutí súkromných osôb. Tú možno vyrieši pripravovaná smernica Európskeho parlamentu a Rady, ktorá by mala komplexne prebrať požiadavky Aarhuského dohovoru a pripraviť ich tak na transpozíciu do slovenského právneho poriadku.

Záver

Bývalý generálny tajomník OSN Ban Ki-moon sa o Aarhuskom dohovore vyslovil, že „... jeho dvojitá ochrana, ktorú poskytuje životnému prostrediu a ľudským právam nám môže pomôcť reagovať na mnohé výzvy, ktorým v súčasnosti čelí náš svet, od zmeny klímy a straty biodiverzity, až po znečistenie ovzdušia a vody, pričom jeho kritické zameranie na zapojenie verejnosti pomáha udržať vlády zodpovedné“.³⁵

Napriek nespochybniteľne výnimočnej povahe Aarhuského dohovoru a napriek tomu, že bol ratifikovaný nielen Slovenskou republikou ale aj Európskym spoločenstvom a dokonca uznaný Národnou radou Slovenskej republiky ako medzinárodná zmluva s prednosťou pred zákonmi, podľa čl. 7 ods. 5 Ústavy, neprináša želaný efekt aplikácie ustanovení Aarhuského dohovoru v súlade s jeho cieľom v súdnej praxi. Súdny, a predovšetkým Najvyšší súd, vytvorili obsiahlu judikatúru, v rámci ktorej presadzovali názor, že napriek tomu, že ustanovenia Aarhuského dohovoru majú prednosť pred zákonmi, nemá priamy účinok, a teda nie je priamo aplikovateľný, a to z toho dôvodu, že vychádzajúc zo znenia čl. 9, skôr zaväzuje signatárske štáty k prijatiu legislatívnych opatrení na dosiahnutie súladu ustanovení tohto dohovoru s národným právnym poriadkom, a teda ho nemožno považovať za tzv. samovykonávaciu zmluvu. Takéto rozhodovanie Najvyššieho súdu prelomil až Ústavný súd a rozsudok Súdneho dvora EÚ č. C-240/09 z marca 2011. Od tohto rozsudku možno vnímať určitú zmenu v rozhodovaní Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, ovplyvnenú výrokom druhej časti rozsudku Súdneho dvora, podľa ktorej sú súdy, ale aj správne orgány povinné vykladať právo tak, aby dochádzalo k napĺňaniu ustanovení Aarhuského dohovoru ako aj práva Únie, smerujúcemu k čo najširšiemu priznávaniu environmentálnych procesných práv. Napriek tomu je potrebné vyjadriť znepokojenie nad skutočnosťou, že aj po tomto obraze v rozhodovacej činnosti Najvyššieho súdu, všeobecné súdy často pokračujú v zaužívanom trende a dosiahnutie spravodlivosti v domáhaní sa procesných environmentálnych práv je tak neúmerne náročné a časovo zdĺhavé, čo popiera presadzovaný princíp transparentnosti verejnej správy v oblasti ochrany životného prostredia a zároveň aj samotný cieľ Aarhuského dohovoru.

Aj napriek tomu, že Slovenská republika pristúpila k Aarhuskému dohovoru ako samostatná zmluvná strana, legislatívne zmeny súvisiace so zosúladovaním vnútroštátnej právnej úpravy s požiadavkami Aarhuského dohovoru prebiehajú najmä v dôsledku implementácie smerníc Európskej únie. Ako je poukázané v texte príspevku, aj tu pritom dochádza k rôznym nedôslednostiam zo strany zákonodarcu, ktorým by bolo potrebné sa do budúcnosti vyvarovať.

³⁵ Výrok je súčasťou odkazu generálneho tajomníka štvrtému zasadnutiu Stretnutia zmluvných strán Dohovoru o prístupe k informáciám, účasti verejnosti na rozhodovaní a prístupe k spravodlivosti v záležitostiach životného prostredia (Aarhuský dohovor) doručeného Jánom Kubišom. Dostupné na: <https://www.un.org/sg/en/content/sg/statement/2011-07-01/secretary-generals-message-fourth-session-meeting-parties-convention>.

Bibliografia:

- BERTHIER, A./KRÄMER, L.: *The Aarhus Convention. Implementation and Compliance in EU Law*. Bruxelles : The European Union Aarhus Centre, 2014. 83 s. Dostupné na: <https://www.clientearth.org/reports/20141028-the-aarhus-convention-implementation-and-compliance-in-EU-law.pdf>;
- DAMOHOŘSKÝ, M. a kol.: *Právo životního prostředí*. Praha : C. H. Beck, 2003. 545 s. – ISBN 80-7179-747-2;
- EBBESSON, J./GAUGITSH, H./JENDROSKA, J./MARSHALL, F./STEC, S.: *The Aarhus Convention. An Implementation Guide*. Geneva : United Nations, 2014. 278 s. – ISBN 978-92-1-139143-5;
- HANZELOVÁ, I./RUMANA, I./ŠINGLIAROVÁ, I.: *Správny súdny poriadok. Komentár*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2016. 593 s. – ISBN 978-80-8168-468-5;
- JANKUV, J.: *Európske a medzinárodné mechanizmy ochrany ľudských práv*. Bratislava : Iura edition, 2006. 358 s. – ISBN 80-8078-096-X;
- JANKUV, J.: Ochrana ľudského práva na životné prostredie prostredníctvom Aarhuského dohovoru. In BLAHO, P./ŠVECOVÁ, A. (eds.): *Právo v európskej perspektíve*. Trnava : Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2011. 634 s. – ISBN 978-80-8082-460-0;
- JANKUV, J./LANTAJOVÁ, D. et al.: *Medzinárodné zmluvné právo a jeho interakcia s právnym poriadkom Slovenskej republiky*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2011. 583 s. – ISBN 978-80-7380-342-1;
- KOŠIČIAROVÁ, S.: *EC Environmental Law*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2009. 223 s. – ISBN 978-80-7380-219-6;
- KOŠIČIAROVÁ, S.: Aarhuský dohovor a súdna judikatúra. In LANTAJOVÁ, D./JANKUV, J. (eds.): *Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie Teória aplikácie medzinárodnej zmluvy ako nástroja právnej regulácie na národnej, medzinárodnej a komunitárnej úrovni*. Trnava : Trnavská Univerzita v Trnave, Právnická fakulta, 2009, s. 56–63. – ISBN 978-80-8082-306-1;
- MASLEN, M.: *Verejná správa a právo na priaznivé životné prostredie*. Praha : Leges, 2016. 248 s. – ISBN 978-80-7502-198-4;
- SHAW, M. N.: *International Law*. Cambridge : Cambridge University Press, 2014. 981 s. – ISBN 978-1-107-61249-5;
- WALEK, C.: The Aarhus Convention and Its Practical Impact on NGOs Examples CEE and NIS Countries. In *International Journal of Non-for-Profit Law*. Vol. 3 (2000), No. 1. Dostupné na: www.incl.org/journal/vol3iss1.

Probácia a mediácia v trestnom konaní

Abstrakt: Článok sa zameriava na problematiku probácie a mediácie v trestnom konaní, historický vývoj a definíciu týchto inštitútov, ich aktuálnu právnu úpravu v právnom poriadku Slovenskej republiky a nedostatky, ktoré majú v konečnom dôsledku vplyv na reálne využívanie alternatívnych postupov v trestnom konaní. Článok je členený na päť kapitol. V úvodnej je obsiahnutý historický vývoj týchto inštitútov v trestnom konaní. V druhej kapitole je opísaná aktuálna právna úprava probačných a mediálnych úradníkov, ich postavenie a činnosť. Tretia a štvrtá kapitola obsahujú charakteristiku probácie a mediácie v našom právnom poriadku, ich základné znaky, postupy a štatistické využívanie v praxi. V záverečnej kapitole je stručný prehľad nedostatkov aktuálneho právneho stavu a návrhy na ich odstránenie.

Kľúčové slová: probácia – mediácia – probační a mediálni úradníci – alternatívne tresty – alternatívne postupy – restoratívna justícia – odklony

Úvod

Cieľom tohto článku je poskytnúť prehľad o inštitútoch probácie a mediácie v trestnom konaní, ich historickom vývoji, aktuálnej právnej úprave probačných a mediálnych úradníkov a poukázať na jej najvýraznejšie nedostatky. S rozširujúcim sa vplyvom myšlienok restoratívnej justície na trestnoprávne úpravy sa zvyrazňuje potreba častejšieho využívania práve činnosti probačných a mediálnych úradníkov, keďže ich úlohou je umožniť efektívnejšie a častejšie použitie alternatívnych postupov v rámci trestného konania.

1 Všeobecne o probácii a mediácii v trestnom práve

Vo všeobecnosti možno konštatovať, že kontinentálny trestný proces je založený na rigidnej hmotnoprávnej a procesnoprávnej úprave, ktorá poskytuje iba obmedzený priestor sudcom, prokurátorom a policajným orgánom pri hľadaní najvhodnejších postupov pri riešení trestných vecí nielen v záujme štátu, ale aj obetí a páchatelov. Trestné právo vychádza zo zásady pomocnej úlohy trestnej represie, čo znamená, že štátne donútenie trestnoprávnymi prostriedkami je potrebné využívať iba vtedy, pokiaľ neexistujú iné možnosti, ako dosahovať súlad ľudského správania s právom. Z tohto dôvodu sa vo všetkých štátoch s rozvinutým demokratickým systémom hľadajú ďalšie cesty ako najlepšie naplniť účel trestu a trestného konania. Účinným prostriedkom sú tzv. odklony a alternatívy, ktoré umožňujú ukončiť trestné konanie iným spôsobom než uložením trestu, a pokiaľ je nevyhnutné trest uložiť, ponúkajú sa iné alternatívne riešenia nepodmienečného trestu odňatia slobody. K naplneniu týchto cieľov v trestných veciach výrazne prispievajú inštitúty probácie a mediácie, umožňujúce postupovať v zmysle chápania trestnej politiky ako restoratívnej, čím sa má v konečnom dôsledku znižovať počet osôb vo výkone trestu odňatia slobody, predchádzať kriminalite, obmedzovať riziko opakovania kriminality, motivovať páchatela k náprave ním spôsobených škôd a viesť ich k zodpovednosti za ich život bez konfliktov a zohľadňovaniu záujmov obetí.¹

¹ ROZUM, J.: Činnosť probační a mediálni služby z pohľadu restoratívnej justice. In KARABEC, Z. (ed.):

Probáciu a mediáciu v trestných veciach chápeme ako súčasť forenzej sociálnej práce, ktorú možno zjednodušene charakterizovať ako sociálnu prácu s obeťami a páchatelmi trestných činov. Ide nepochybne o osobitne náročnú a zraniteľnú klientelu čeliacu problémom, ktorých dôsledky sa znižujú alebo násobia snáď priamo úmerne s adekvátnosťou alebo neadekvátnosťou prístupu okolia.²

2 Historický vývoj probácie v trestnom konaní

Inštitút probácie pochádza pôvodne z anglosaského právneho systému, pričom účelom prvotných činností predchádzajúcich dnešnému chápaniu probácie bolo dať obvinenému možnosť, aby preukázal súdu, že je schopný a ochotný viesť riadny život. Osobitne je potrebné spomenúť Johna Augusta, ktorý v 19. storočí dobrovoľne skladal kaucie za obvinených, poskytoval im ďalšiu pomoc a podporu, zúčastňoval sa s nimi konaní na súde a žiadal súd o uloženie miernejšej peňažnej sankcie. Takýmto spôsobom sa teda začala formovať probácia ako alternatíva v anglosaskom právnom systéme, kde má formu sľubu zloženého zo strany páchatela pred súdom, že dodrží určité uložené podmienky.³

Odlíšnym spôsobom sa vyvíjala probácia v kontinentálnych právnych systémoch, kde počiatky siahajú k začiatku 20. storočia. V Európe sa probácia vyvinula z podmieneného odsúdenia, keď išlo o alternatívny spôsob vyriešenia trestnej veci, pri ktorom došlo k výroku a uznaniu viny páchatela, no samotný výkon uloženého trestu bol odložený. V pôvodnej rovine nebol v rámci podmieneného odsúdenia nariaďovaný dohľad z dôvodu, že by to predstavovalo neprimeraný zásah do osobnostných práv páchatela.⁴ Zmena nastala až po prvej svetovej vojne, keď sa podmienené odsúdenie začalo spájať s druhom profesionálnej pomoci, kde dôležitú úlohu zohrávali rôzne dobrovoľnícke organizácie angažujúce sa v probačných aktivitách. Osobitne v tomto smere treba spomenúť Holandsko, ktoré v roku 1923 založilo prvú probačnú službu. Ďalej možno o začiatkoch probácie hovoriť taktiež v súvislosti so Spojeným kráľovstvom a škandinávskymi krajinami. Do ostatných právnych poriadkov štátov kontinentálnej Európy, konkrétne najmä štátov západnej Európy, sa prvky probácie zavádzali od druhej polovice 20. storočia. Hlavným znakom zavádzania probačných prvkov do právnych systémov bolo meniace sa, odlišné chápanie páchatela trestnej činnosti a reakcie spoločnosti naň.⁵

Zavádzanie prvkov probácie do právnych poriadkov európskych krajín možno rozčleniť do týchto vývojových etáp:

- 50. roky – Niesli sa v znamení humanizácie trestov a pokusov o komplexné uplatnenie alternatívnych trestov. Popri práci dobrovoľníckych organizácií sa objavujú prvky kontroly a dohľadu. O práci probačnej a mediáčnej služby sa vedú diskusie.
- 60. – 70. roky – do popredia sa dostáva význam prirodzeného sociálneho prostredia

---

Restoratívni justice. Zborník príspevků a dokumentů. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003, s. 41.

² KARKOŠKOVÁ, S.: Slabiny probácie a mediácie (v trestných veciach) na Slovensku. In KARKOŠKOVÁ, S./DOLANSKÁ, R. (eds.): *Súčasnost' a perspektivy probácie a mediácie*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, 2013, s. 170.

³ STRÉMY, T./KURILOVSKÁ, L./VRÁBLOVÁ, M.: *Restoratívna justícia*. Praha : Leges, 2015, s. 214.

⁴ ROZUM, J./KOTULAN, P./VŮJTĚCH, J.: *Výzkum nové zavedených prvků probace do trestního práva ČR*. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2000, s. 4.

⁵ STRÉMY, T./KURILOVSKÁ, L./VRÁBLOVÁ, M.: op. cit. 3, s. 214.

páchateľa. Probačná práca nadobúda komunitný rozmer a hľadajú sa nové ambulantné postupy alternatívneho riešenia vecí.

- 80. roky – Trestná politika nadobúda depenalizačný charakter. Zavádzané sú prvé inštitúty odklonov. Probačná služba v niektorých krajinách neuplatňuje svoje postupy iba vo fáze trestného konania po vynesení rozsudku, ale naopak vykonáva aktivity už od zadržania páchatela.
- 90. roky – Aktivity probačnej a mediačnej služby sa začali sústreďovať i na obeť trestnej činnosti. Zavádzanie probácie do trestných kodifikácií nenecháva nečinnými ani mnohé medzinárodné organizácie. Medzi významné aktivity v tejto oblasti možno spomenúť aktivity Rady Európy v podobe Európskej konvencie o dohlade nad podmieenečne odsúdenými alebo podmieenečne prepustenými páchatelmi z roku 1964, či Rezolúcie o odklade rozsudku, probácii a ďalších opatreniach nahrádzajúcich trest odňatia slobody z roku 1965. V európskom priestore sa významnou organizáciou stala najmä Stála európska konferencia pre probáciu a starostlivosť o prepustených, založená v roku 1982.⁶

Pre pochopenie historického vývoja probácie v trestnom práve je potrebné skúmať i staršie inštitúty probácii predchádzajúce a ovplyvňujúce ju. Historicky starším inštitútom na európskom kontinente je podmieenečné odsúdenie, ktoré umožnilo obmedziť ukladanie trestu odňatia slobody za menej závažné prípady. Podmieenečne odsúdený sa teda vyhol možnosti negatívneho pôsobenia výkonu samotného trestu, nebol vytrhnutý zo spoločnosti, rodinného a širšieho prostredia. Neskôr sa ukázalo, že všetky výhody podmieenečného odsúdenia sú umocňované probáciou, ktorej ťažisko spočívalo v kvalifikovanom dohlade probačného pracovníka. Takýto dohľad nie je samoúčelný, prináša odsúdenému pomoc pri nadväzovaní nových vzťahov k prostrediu, v ktorom žije. Ďalej je vývoj probácie úzko spojený s vývojom súdnictva nad mládežou, ktoré svojou povahou vyvolávalo potrebu pracovníkov, čo sa zaoberali zisťovaním rodinných a sociálnych podmienok mladistvých páchatelov, ako i poskytovaním potrebnej odbornej a sociálnej starostlivosti, a v neposlednom rade aj dohľadom nad mladistvými. Vznik probácie tak bol výsledkom reakcie proti nediferencovanému pohľadu na páchatela trestného činu, reakcie proti zásade odplatnej funkcie trestu a konečne i proti samotnému trestu odňatia slobody a umožnil rozšíriť okruh páchatelov, ktorým nebolo potrebné ukladať nepodmieenečný trest. Počiatky probácie boli spojené práve so snahou chrániť mladistvých pred väzením a s vytváraním zvláštnych súdov mládeže na prelome 19. a 20. storočia, neskôr tieto snahy presiahli rámec trestného práva, probácia sa udomácnila aj v oblasti systému common law v USA a postupne sa rozšírila i do krajín v Európe. V USA bola probácia uzákonená koncom v 19. storočia, v Spojenom kráľovstve v roku 1907.⁷

3 Historický vývoj mediácie v trestnom konaní

Mediácia medzi obeťami a páchatelmi je najznámejším programom naplňajúcim vízie restoratívnej justície, sledujúcej etickejšej, spravodlivejšej, humánnejšej a efektívnejšej spôsob riešenia trestných vecí. Ide o najvýznamnejšiu mimoprocenú metódu riešenia trestných vecí, umožňujúcu postupovať v zmysle intencií konceptu restoratívnej justície

⁶ DOUBRAVCOVÁ, D./OUŘEDNÍČKOVÁ, L./ŠTERN, P./URBAN, L. a kol.: *Příručka pro probaci a mediaci*. SPJ. Praha : Institut pro probaci a mediaci, 2001, s. A1, 3–4.

⁷ STRÉMY, T./KURILOVSKÁ, L./VRÁBLOVÁ, M.: op. cit. 3, s. 223–224.

v prípadoch trestných činov, ktoré sú dôsledkom konfliktného vzťahu medzi páchatelom a obeťou.⁸ Mediácia je mimosúdny sprostredkovaný spôsob riešenia sporu medzi poškodeným a obvineným vychádzajúcim zo všeobecných zásad a princípov mediácie, pričom jej špecifiká sú dané kontextom trestného konania, v rámci ktorého sa uplatňuje. Mediácia je teda daná v užšom význame ako býva zvyčajne chápaná, pretože je výslovne viazaná na súvislosť s trestným konaním a smeruje k urovnaniu konfliktného stavu vyvolaného trestným činom, ako aj zmierneniu škôd a následkov, ktoré spáchaním trestného činu vznikli.⁹ Mediácia ako spôsob riešenia sporov existuje už mnoho storočí. Napríklad v starovekom Grécku sa občania obracali namiesto sudcu na rozhodcu a v stredoveku sa mediácia používala najmä pri riešení trestných káuz. V súčasnej podobe sa začala používať približne pred štyridsiatimi rokmi. Mediačné postupy podobne ako probácia majú počiatky v anglosaskej právnej kultúre, pôvodne sa však používali predovšetkým v pracovných, obchodných a rodinných záležitostiach.¹⁰ Až postupom času sa začala presadzovať mediácia ako spôsob riešenia konfliktu medzi páchatelom a obeťou, a to pomocou probačného a mediačného úradníka v postavení nezávislej osoby, ktorá mala napomáhať doriešeniu vzniknutého konfliktu. Pre aktuálnu európsku trestnú politiku malo značný význam Odporúčanie Rady Európy č. 2/87/18 prijaté Výborom ministrov Rady Európy zo 17. septembra 1987, ktoré odporúčalo päť foriem vybavovania trestných vecí, kde jedným z nich bol zmier, chápaný ako dohoda medzi štátnym zastupiteľstvom alebo iným príslušným orgánom na jednej strane a páchatelom na strane druhej. Touto dohodou sa verejný orgán zaväzuje zastaviť trestné stíhanie pod podmienkou, že páchatelovi budú uložené isté povinnosti alebo obmedzenia, napríklad zaplatenie pokuty.¹¹

Práve mediácia ako proces výrazne humanizuje trestný systém. Mediátor totiž zjednodušuje a usmerňuje dialóg medzi obvineným a obeťou, prípadne medzi nimi a ich blízkym sociálnym okolím, pričom im zároveň dáva priestor o svojich pocitoch hovoriť formou, ktorú nemožno uplatniť v rámci tradičného trestného procesu. Pozitívnym prínosom pre strany býva často už samotný proces mediácie. Napriek tomu je však zmyslom mediácie niečo viac: ide zároveň o efektívne urovanie alebo zmiernenie určitého konfliktného stavu spojeného s trestným činom a o odstránenie jeho následkov. Predpokladom je, aby páchatel porozumel svojmu konaniu v jeho sociálnych a individuálnych súvislostiach a prevzal skutočnú zodpovednosť za to, čo svojím činom spôsobil. Úsilie mediátora pritom smeruje k náprave alebo zmierneniu ujmy spôsobenej trestným činom vrátane jeho vedľajších negatívnych dôsledkov a k obnoveniu narušených sociálnych väzieb. Dosiahnutie tohto cieľa je nemysliteľné bez ústretovosti obeť a sociálneho spoločenstva dotknutého trestným činom a bez toho, aby obvinený svoje správanie prispôbil všeobecne uznávaným normám a odčinil alebo aspoň zmiernil spôsobené škody. Iba mediácia rešpektujúca tieto východiská a princípy je v súlade s restoratívnym poňatím trestnej spravodlivosti.¹² Mediácia sa ako efektívna metóda riešenia medziludských konfliktov opiera o myšlienku, že účastníci sporu (konfliktu) môžu za pomoci sprostredkovateľa dospieť k riešeniu, ktoré pre nich bude navzájom prijateľné. Takýto spôsob možno charakterizovať mottom „strategy win-win“ –

⁸ SOTOLÁŘ, A./PŮRY, F./ŠÁMAL, P.: *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha : C. H. Beck, 2000, s. 21.

⁹ DOLANSKÁ, R.: Postavenie a etické aspekty činnosti probačného a mediačného úradníka. In MICHANČOVÁ, S. (ed.): *Restoratívna spravodlivosť ako výzva*. Prešov : Gréckokatolícka teologická fakulta, 2011, s. 34

¹⁰ ŠTERN, P./OUŘEDNÍČKOVÁ, L./DOUBRAVOVÁ, L.: *Probace a mediace. Možnosti řešení trestních činů*. Praha : Portál, 2010, s. 23.

¹¹ STRÉMY, T./KURILOVSKÁ, L./VRÁBLOVÁ, M.: op. cit. 3, s. 232–234.

¹² SOTOLÁŘ, A./PŮRY, F./ŠÁMAL, P.: op. cit. 8, s. 21.

vítazstvo pre všetkých. Z daného jasne vyplýva, že cieľom mediácie nie je urobiť z jedného účastníka víťaza a z druhého porazeného, ale aby víťazom boli obaja. Účastníci majú pri tomto ciele viacero možností než pri riešení súdnou cestou, zároveň však na nich kladie väčšie nároky v tom zmysle, že môžu sami dospieť k výhodnému riešeniu situácie a narušený vzťah urovnať. Z hľadiska trestného konania ide pri mediácii o špecifický postup spájajúci v sebe trestnoprávny a verejnoprávny prístup, zároveň zahŕňajúci prvky psychologické a sociologické. Mnoho odborníkov sa domnieva, že post mediátora, ale i vlastné procesné riešenie veci, nemá trestné právo nijako upravovať.¹³

4 Aktuálna právna úprava v zmysle zákona č. 550/2003 Z. z. o probačných a medičných úradníkoch

Probácia a mediácia v trestnom práve, ako jeden z najdôležitejších prvkov restoratívnej justície, bola u nás zavedená zákonom č. 550/2003 Z. z. o probačných a medičných úradníkoch (ďalej iba „ZOPMÚ“), kde sa vykonávateľmi stali probační a mediční úradníci. V zmysle dôvodovej správy k zákonu zavedenie daného inštitútu vychádzalo z restoratívnej justície, ktorá kladie dôraz na odstránenie konfliktu vzniknutého medzi páchatelom trestného činu a obeťou a do popredia kladie práve postavenie konkrétnej poškodenej osoby pred chápaním trestného činu ako útoku na štát, respektíve spoločnosť. Jednou zo základných myšlienok restoratívnej justície je individuálny prístup ku konkrétnym prípadom a snaha o nadviazanie konštruktívnej komunikácie medzi všetkými subjektmi dotknutými konkrétnym trestnoprávnym konaním s tým, že záujmy štátu majú ustúpiť potrebám páchatela a poškodeného. Úlohou probačného a medičného úradníka je ponúknuť podporu a pomoc obeť trestného činu i pomoc pri náprave materiálnej a emocionálnej škody a ujmy spôsobenej obeť v čo najvyššej možnej miere. Okrem toho je potrebné zabezpečiť široké možnosti pre dialóg a odstránenie konfliktu medzi obeťami trestných činov, rodinami páchatelov a ďalšími ľuďmi, ktorí toto úsilie podporujú. Netreba tiež zabúdať na rozvoj kompetencií páchatelov a ich reintegráciu do produktívneho života komunity a posilnenie verejnej bezpečnosti prostredníctvom budovania komunity.¹⁴

V právnom poriadku Slovenskej republiky je v súčasnosti legislatívny rámec probácie a mediácie ďalej obsiahnutý v zákone č. 549/2003 Z. z. o súdnych úradníkoch (ďalej iba „ZSÚ“), zákone č. 312/2001 Z. z. o štátnej službe (ďalej iba „ZŠS“), zákone č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon (ďalej iba „TZ“), zákone č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok (ďalej iba „TP“), zákon č. 548/2003 Z. z. o justičnej akadémii (ďalej iba „ZJA“) a zákone č. 78/2015 Z. z. o kontrole výkonu niektorých rozhodnutí technickými prostriedkami (ďalej iba „zákon o KVNRT“).

4.1 Postavenie probačných a medičných úradníkov

V zmysle uvedených právnych predpisov je probačný a medičný úradník, rovnako ako vyšší súdni úradníci a súdni tajomníci, súdnym úradníkom a v zmysle § 2 ods. 1

¹³ STRÉMY, T./KURILOVSKÁ, L./VRÁBLOVÁ, M.: op. cit. 3, s. 233.

¹⁴ KURILOVSKÁ, L./LENHARTOVÁ, K.: EÚ ako otvorená cesta restoratívnej justície. In *Právny obzor*. Roč. 96 (2013), č. 3, s. 274.

ZSÚ štátnym zamestnancom, pričom svoju činnosť vykonáva v štátnozamestnaneckom pomere na okresnom súde v obvode príslušného krajského súdu alebo na krajskom súde. Služobným úradom je súd. Probačným a mediačným úradníkom môže byť občan Slovenskej republiky, ktorý spĺňa podmienky v zmysle zákona o štátnej službe a zároveň získal vysokoškolské vzdelanie druhého stupňa absolvovaním magisterského právnického, učiteľského, teologického alebo iného spoločenskovedného študijného programu, alebo má uznaný doklad o takom vysokoškolskom vzdelaní vydaný zahraničnou vysokou školou. Ten je povinný zúčastňovať sa odbornej prípravy, ktorej spôsob a formy, rovnako ako spôsob a formy kvalifikačnej skúšky, má bližšie ustanovovať ZSÚ.

Výkon probácie a mediácie koncepčne a metodicky riadi a usmerňuje Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky (ďalej iba „MS SR“). Výkon probácie a mediácie a výkon kontroly výkonu rozhodnutí technickými prostriedkami v obvode krajského súdu metodicky riadi a usmerňuje probačný a mediačný úradník vo funkcii vedúceho štátneho zamestnanca. Osobitným poradným, odborným a iniciatívnym orgánom MS SR je Rada pre probáciu a mediáciu, zriadená Štatútom rady pre probáciu a mediáciu z 9. marca 2012, ktorý vydal minister spravodlivosti Slovenskej republiky. Tento orgán pôsobil už v minulosti, v rokoch 2004 až 2006, pričom posledné rokovanie sa uskutočnilo 16. februára. V súvislosti s aktuálnou otázkou uplatňovania restoratívnej justície v našom právnom poriadku, respektíve uplatňovaním niektorých prvkov restoratívnej justície, bolo obnovenie činnosti Rady pre mediáciu a probáciu jednou z priorít MS SR. Moderná a efektívna činnosť probačných a mediačných úradníkov je jedným zo základných predpokladov využívania alternatívnych trestov a alternatívnych spôsobov riešenia trestných vecí. V súčasnosti je zložená zo sudcov, prokurátorov, probačných a mediačných úradníkov, zástupcov orgánov štátnej správy a ďalších odborníkov z teórie i praxe. Do činnosti rady patrí najmä:

- a) prerokúva stratégiu rozvoja probácie a mediácie v trestných veciach, ako aj stratégiu podpory rozvoja mediácie v netrestných veciach a vyslovuje sa k návrhom konkrétnych opatrení na ich realizáciu,
- b) pripravuje a predkladá ministrovi informácie, správy a návrhy súvisiace s uskutočňovaním stratégie rozvoja probácie a mediácie v trestných veciach a mediácie v netrestných veciach,
- c) vyjadruje sa ku koncepčným zámerom a návrhom MS SR pre oblasť probácie a mediácie v trestných veciach a mediácie v netrestných veciach, najmä k návrhom a iniciatívam súvisiacim s finančným a personálnym zabezpečením výkonu probácie a mediácie v trestných veciach,
- d) predkladá ministrovi iniciatívne návrhy pre oblasť probácie a mediácie v trestných veciach a mediácie v netrestných veciach,
- e) prerokúva zásadné strategické a koncepčné materiály vzťahujúce sa na oblasť probácie a mediácie v trestných veciach a mediácie v netrestných veciach,
- f) pripomienkuje v rámci vnútrorezortného pripomienkového konania návrhy legislatívnych materiálov a nelegislatívnych materiálov, ktoré sa týkajú probácie a mediácie v trestných veciach a mediácie v netrestných veciach,
- g) vyjadruje sa k návrhom zásadných opatrení ovplyvňujúcich výkon probácie a mediácie v trestných veciach a mediácie v netrestných veciach,
- h) schvaľuje rokovací poriadok rady a jeho zmeny.

4. 2 Činnosť probačných a mediálnych úradníkov

Úlohy probačného a mediálneho úradníka sú v zmysle ZSÚ popísané iba v stručnosti ako výkon úkonov probácie a mediácie v rozsahu ZPMÚ a výkon kontroly rozhodnutí technickými prostriedkami. Bližšie je činnosť úradníkov, ako aj samotná probácia a mediácia, vymedzená v ZPMÚ, v zmysle ktorého probačný a mediálny úradník napomáha tomu, aby mohla byť trestná vec vo vhodných prípadoch prerokovaná niektorým z osobitných spôsobov trestného konania alebo aby mohol byť páchateľovi uložený a riadne vykonaný trest nespojený s odňatím slobody, alebo aby mohla byť väzba nahradená iným vhodným opatrením. Na plnenie týchto úloh úradník

- a) obstaráva podklady týkajúce sa osoby obvineného o jeho rodinnom, sociálnom a pracovnom prostredí,
- b) utvára podmienky na rozhodnutie o podmiennečnom zastavení trestného stíhania alebo schválení zmiery,
- c) uskutočňuje úkony na účely uzavretia dohody medzi poškodeným a obvineným o náhrade škody, ktorá vznikla trestným činom, alebo na účely odstránenia ujmy, ktorá vznikla trestným činom,
- d) vykonáva dohľad nad správaním obvineného v priebehu skúšobnej lehoty a kontrolu výkonu trestov nespojených s odňatím slobody,
- e) uskutočňuje pri výkone probácie a mediácie ďalšie úkony v trestnom konaní.

Činnosť probačných a mediálnych úradníkov by sa mala viazať na určité základné zásady a princípy:

- dôstojnosť konania – spôsob konania s klientmi musí byť v súlade so základnými ľudskými právami a slobodami musí rešpektovať dôstojnosť a autonómiu;
- zákonnosť – postup úradníkov pri výkone probácie a mediácie musí byť v súlade s príslušnými zákonmi;
- primeranosť – miera zásahu probačných a mediálnych úradníkov voči páchateľovi nesmie prekročiť rozsah a obsah právoplatného rozhodnutia súdu;
- transparentnosť – usiluje sa o dostatočnú informovanosť orgánov činných v trestnom konaní o priebehu práce s klientmi poskytnutím zrozumiteľných informácií o klientoch o systéme a prostredí, v ktorom sa v dôsledku trestného činu nachádzajú;
- individualizácia – postup práce s klientmi vychádza z ich individuálnych potrieb a záujmov a okolností prípadu;
- včasnosť intervencie – usiluje sa o kontakt s klientmi v najskorších štádiách trestného konania;
- vyváženosť – usiluje sa o vyvážený prístup k potrebám a záujmom obvinených a poškodených i spoločnosti s cieľom nájsť vzájomne prijateľné riešenie prípadu;
- motivácia – usiluje sa o aktívny prístup a účasť klientov pri riešení následkov trestnej činnosti. Páchateľa podporuje pri hľadaní zdrojov a kompetencií, aké mu umožnia zmeniť doterajšie vzorce správania, ktoré ho privádzali do konfliktov so zákonom. Poškodenému ponúka možnosť stať sa aktívnym subjektom, ktorý môže mať vplyv na podmienky a spôsob vlastného odškodnenia.

Mediátor je povinný vykonávať svoju činnosť nezávisle, nestranne, dôsledne, s náležitou odbornou starostlivosťou a musí poučiť zúčastnené osoby napríklad o možnom konflikte záujmov. Okrem toho zodpovedá tiež za škodu, ktorú spôsobil účastníkom mediácie a je

povinný zachovávať mlčanlivosť o všetkých skutočnostiach, ktoré sa dozvedel v súvislosti s mediáciou. Potiaľ požiadavky, ktoré sa kladú na osobu mediátora v zmysle zákona o mediácii. V mediátorovi, ktorému vstúpite do kancelárie, však musíte v prvom rade nájsť človeka, ku ktorému máte dôveru. Dôveru v jeho odbornosť, empatiu, ústretovosť, nestrannosť atď., jednoducho dôveru k jeho vstupu do vášho problému, ktorý chcete vyriešiť. Mediátor by mal byť odborník, ktorý na jednej strane dokonale ovláda mediačné techniky či procedúry, typológiu ľudí, ale v prvom rade by mal mať príslušný ľudský rozmer.

Probačný a mediačný úradník na základe rozvrhu práce uskutočňuje v rámci svojej pôsobnosti úkony na základe rovnopisu právoplatného rozhodnutia súdu, z ktorého vyplýva povinnosť vykonať probáciu, alebo na základe písomného pokynu predsedu senátu, samosudcu a v prípravnom konaní prokurátora. Vo vhodných prípadoch v oblasti mediácie uskutočňuje úkony aj bez takého pokynu, najmä z podnetu poškodeného alebo obvineného, pričom o tom probačný a mediačný úradník bez zbytočného odkladu písomne informuje príslušný orgán činný v trestnom konaní. Na vykonanie mediácie je potrebný písomný súhlas predsedu senátu alebo samosudcu a v prípravnom konaní prokurátora.

Probačný a mediačný úradník obstaráva podklady týkajúce sa osoby obvineného o jeho rodinnom, sociálnom a pracovnom prostredí a zároveň vytvára podmienky na rozhodnutie o podmienечnom zastavení trestného stíhania alebo schválení zmiernu. Okrem toho uskutočňuje úkony na uzavretie dohody medzi poškodeným a obvineným o náhrade škody, ktorá vznikla spáchaním trestného činu. Jeho najdôležitejšou činnosťou v trestnom konaní je však výkon dohľadu nad správaním obvineného v priebehu skúšobnej lehoty a kontrola výkonu trestov nespojených s odňatím slobody, respektíve aj ochranných opatrení (najmä ochranného dohľadu). V rámci svojej činnosti má zákonom uložené povinnosti rešpektovať a chrániť ľudské práva a slobody, dôstojnosť človeka a zdržať sa konania, ktoré by mohlo viesť k zmareniu účelu trestného konania alebo by mohlo vzbudzovať pochybnosti o jeho nestrannosti. Dôležité pri výkone tejto funkcie je nepochybne získať dôveru svojich klientov, obvinených aj odsúdených, pretože bez tejto dôvery nie je možné vytvoriť dobrý akceptačný vzťah medzi probačným a mediačným úradníkom a jeho klientom.¹⁵ Probačný a mediačný úradník je povinný zachovávať mlčanlivosť podľa osobitného predpisu. Aj preto sa povinnosti mlčanlivosti nemôže dovolávať vo vzťahu k orgánom činným v trestnom konaní alebo súdu. Probačného a mediačného úradníka nemožno v súvislosti s vykonanou mediačnou činnosťou vypočúvať k skutkovým okolnostiam, o ktorých sa dozvedel pri sprostredkovaní riešenia sporu alebo v súvislosti s ním a ktoré sa neprejavili v dohode uzavretej medzi obvineným a poškodeným. Tým nie je, samozrejme, dotknutá povinnosť prekaziť trestný čin alebo oznámiť spáchanie trestného činu.

Pri výkone probácie a mediácie je probačný a mediačný úradník oprávnený získavať informácie a poznatky o osobe obvineného a stanoviská poškodeného, ktoré sú významné pre rozhodnutie súdu alebo prokurátora. Probačný a mediačný úradník má právo pri výkone činnosti nahliadať do trestných spisov, robiť si z nich výpisky a poznámky, prípadne kópie. Orgány činné v trestnom konaní informujú probačného a mediačného úradníka o prípadoch, ktoré sú vhodné na vykonanie mediácie, a najmä v konaní proti mladistvým postupujú tak, aby sa mediácia mohla využiť od vznesenia obvinenia. Probáciu vykonáva probačný a mediačný úradník pôsobiaci na tom súde, v ktorého obvode má pobyt obvinený alebo odsúdený s uloženým probačným dohľadom.

¹⁵ FÁBRY, A.: *Penológia*. Bratislava : Bratislavská vysoká škola práva, 2009, s. 222–223.

Osobitnú pozornosť zákon venuje otázke súčinnosti so štátnymi a inými inštitúciami. Ak je to účelné, probačný a mediálny úradník pri výkone probácie a mediácie postupuje v súčinnosti s orgánmi sociálneho zabezpečenia, so školami a školskými zariadeniami, zdravotníckymi zariadeniami, s registrovanými cirkvami a náboženskými spoločnosťami, so záujmovými združeniami občanov, s nadáciami a ďalšími inštitúciami, ktoré poskytujú všeobecne prospešné služby. V súvislosti s výkonom probácie a mediácie je probačný a mediálny úradník oprávnený obracať sa na štátne orgány, obce, iné právnické osoby a fyzické osoby so žiadosťou o poskytnutie potrebných údajov. Tieto osoby sú povinné bez zbytočného odkladu žiadosti probačného a mediálneho úradníka vyhovieť. Probačný a mediálny úradník má na účely poskytovania súčinnosti od Policajného zboru postavenie osoby poverenej výkonom rozhodnutia súdu. Ak odmietne štátny orgán, obec, iná právnická osoba alebo fyzická osoba bezdôvodne vyhovieť dožiadaniu, predloží probačný a mediálny úradník vec príslušnému orgánu činnému v trestnom konaní na ďalšie konanie. Ak je vedené trestné konanie proti obvinenému vo väzbe alebo vo výkone trestu odňatia slobody, alebo ak je vo väzbe či vo výkone trestu odňatia slobody spolupáchateľ alebo poškodený, postupuje probačný a mediálny úradník pri výkone svojej pôsobnosti v súčinnosti so Zborom väzenskej a justičnej stráže a s príslušným orgánom činným v trestnom konaní; ak je taká osoba v kolúznej väzbe, na uskutočnenie návštevy je potrebný písomný súhlas príslušného orgánu činného v trestnom konaní.

4. 3 Probácia

Probácia je kontrola výkonu rozhodnutí a plnenia uložených povinností, obmedzení a zákazov. Ide o súdom nariadený príkaz alternatívy, prostredníctvom ktorej je odsúdený páchateľ namiesto uväznenia umiestnený pod kontrolu, dohľad a starostlivosť probačného pracovníka, pokiaľ samozrejme spĺňa určité štandardy kontaktu. Probácia má v rôznych právnych poriadkoch odlišné prvky, no je možné uviesť tri, ktoré sa vyskytujú vždy:

- príkaz súdu obsahujúci požiadavky, ktorým musí páchateľ vyhovieť,
- pravidelný kontakt s probačným a mediálnym úradníkom,
- zabránenie ďalšiemu potrestaniu za spáchaný trestný čin v prípade, ak plnenie uložených podmienok je uspokojivé, dostatočné a v konečnom dôsledku sa páchateľ osvedčil.

Probácia je interdisciplinárnym inštitútom, v ktorom sa prelínajú napríklad sociálna práca v trestnej justícii a komunitná sociálna práca ako špecifické druhy sociálnej práce, prevencia kriminality, kriminológia či viktimológia. Sociálna práca v trestnej justícii využíva poznatky získané viktimologickým výskumom a toto sa odzrkadľuje v profesionálnej pomoci obetiam trestných činov. Probačný a mediálny úradník môže byť skúsenejší a odborne lepšie pripravený práve oboznámením sa s poznatkami zo súvisiacich disciplín.

Kvalifikovaná probačná činnosť je nevyhnutným predpokladom uplatňovania zmyslu alternatívnych opatrení. Uplatnenie probácie vedie k zvýšeniu účinnosti trestnej sankcie a k dosiahnutiu primeraného a vyváženého pomeru medzi represiou a prevenciou. Páchateľ je ušetrený škodlivých dôsledkov výkonu trestu odňatia slobody a nie je vystavený negatívnym skúsenostiam v dôsledku pobytu vo väzení, ktoré by ho mohli urobiť zatrpknutým, nepriateľským voči spoločnosti, prípadne aj lepšie vyškoleným pre zločineckú dráhu. Títo ľudia sú navyše častokrát neschopní začať život slobodného človeka v dôsledku nútenej izolácie od normálnych sociálnych kontaktov. Predovšetkým z týchto dôvodov

sa v probácii vidí prostriedok humanizácie zachádzania s odsúdenými, keďže v menšej miere narušuje sociálne väzby páchateľov a menej ich psychicky traumatizuje. Pôsobenie probačných a mediačných úradníkov v rámci probácie zároveň vytvára podmienky pre individualizáciu prístupu k páchateľom a poškodeným a veľmi operatívnu modifikáciu a inováciu pripravených programov s prihliadnutím na konkrétne okolnosti prípadu a motívy trestnej činnosti.

Vo všeobecnosti možno vymedziť určité charakteristické znaky probácie:

1. Závislosť výroku o vine, ktorý by mal vždy byť vyslovený, ak má byť obvinenému uložená probácia. Keď je vina odsúdeného zistená a preukázaná, z toho dôvodu výroku o probácii prechádza vždy výrok o vine vyslovený v rozsudku. Nemožno teda hovoriť o probácii v prípade, ak odborné opatrenie nasleduje až po výkone trestu odňatia slobody, keďže v tom prípade by išlo o úplne iný inštitút, a síce o podmienené prepustenie spojené s dozorom penitenciárneho pracovníka (parole) vyznačujúce sa odlišnými rysmi, hoci taktiež smerujúce k začleneniu páchateľa do spoločnosti.

2. Odklad trestu odňatia slobody, a to buď formou odkladu výroku o treste (anglosaská právna úprava), alebo vo forme odkladu už vysloveného trestu (spravidla v štátoch kontinentálneho právneho systému) na stanovenú skúšobnú lehotu. Oba varianty ukladania probácie majú svoje výhody. Ak nepríde vôbec k uloženiu trestu, sú zvýraznené rehabilitačné, a tiež konštruktívne prvky probácie, keďže v prípade nevyhovenia podmienkam probácie v skúšobnej lehote môže súd rozhodovať o uložení trestu na základe úplných podkladov. V druhom prípade sa vo väčšej miere prejavuje prvok ochrany spoločnosti, pretože tu viac pôsobí hrozba trestu pre prípad nedodržania stanovených podmienok.

3. Konštruktívna starostlivosť a dohľad probačného pracovníka smerujúca k prevýchove páchateľa a k jeho riadnemu životu v budúcnosti. Tento dohľad sa chápe ako aktívne výchovné vedenie páchateľa a zároveň poskytovanie pomoci. Činnosť probačného a mediačného úradníka smeruje k starostlivosti o odsúdeného a k pomoci v jeho problémoch s cieľom posilniť jeho schopnosti žiť bezkonfliktným životom. Z istého pohľadu možno konštatovať, že ide skôr o sociálnu prácu, keďže probačný a mediačný úradník musí pochopiť skutočné sociálne pozadie trestnej činnosti odsúdeného, teda skúmať páchateľovu osobnosť, meradlá jeho hodnôt, rodinné a iné väzby v jeho sociálnom prostredí. Ako však uvádza Sotolář, autorita probačných úradníkov na rozdiel od mediátorov je odvodená od autority súdov a z toho dôvodu ich nemožno vnímať iba ako sociálnych pracovníkov, hoci niektoré ich metódy prístupu k obvineným (odsúdeným) majú prvky psychologického, pedagogického a sociálneho poradenstva či pomoci. Zmyslom ich pôsobenia v trestných veciach teda nie je iba kontrola správania obvineného, ale obzvlášť starostlivosť oňho a pomoc pri nekonfliktnom začleňovaní sa do spoločnosti. Činnosť probačných úradníkov takto prispieva k naplneniu zmyslu trestnej spravodlivosti, alternatívnych trestov a vôbec alternatívnych spôsobov riešenia trestných vecí.

4. Pri porušení podmienok probácie (rôzne obmedzenia, príkazy a zákazy) nastupuje uloženie trestu, ak bol odložený výrok o treste a v prípade odkladu výkonu trestu nastupuje jeho výkon. Právne dôsledky spojené s dôsledným neplnením povinností a obmedzení sú charakteristické pre probáciu. Ak odsúdený uloženým podmienkam vyhovel a osvedčil sa, výrok o treste odňatia slobody nie je buď vyslovený vôbec, alebo nie je vykonaný. Na druhej strane ak však odsúdený nedodržiaval povinnosti a obmedzenia, respektíve ak páchal ďalšiu trestnú činnosť, potom sa výrok o treste vynesie alebo sa rozhodne o výkone podmienené odloženého trestu odňatia slobody.

Veľký význam pre naplnenie trestnej spravodlivosti môže mať aj špecifický druh probácie – parole, teda probačná práca s osobami prepustenými z výkonu trestu odňatia slobody. Parole predstavuje určitý most medzi uväznením a návratom odsúdeného do spoločnosti. Vychádza sa z presvedčenia, že postupný návrat odsúdeného na slobodu sprevádzaný pomocou, vedením a kontrolou probačného úradníka napomáha jeho začleneniu do bežného života. Odsúdený po výkone trestu odňatia slobody je teda podrobený určitej kontrole, samozrejme miernejšej než v prípade výkonu trestu. Dôležité je však najmä, aby to bolo sprevádzané konkrétnymi resocializačnými aktivitami. Uplatnenie probácie a parole teda umožňuje páchateľovi zostať v spoločnosti, udržiavať vzťahy s rodinou a širším sociálnym prostredím. Páchateľ tak môže viesť bežný, normálny život a zároveň sa učiť, že je potrebné a nevyhnutné v živote prijímať zodpovednosť za svoje konanie. Z tohto vyplývajú i ďalšie výhody pre spoločnosť, keďže páchateľ má možnosť pracovať, živiť seba a svoju rodinu a v neposlednom rade nahradiť škodu spôsobenú svojím protiprávnym konaním.

ZPMÚ konkretizuje úlohy probácie takto:

- a) kontrola, organizovanie a výkon probačných programov u obvinených, obžalovaných alebo odsúdených, ktorých súčasťou sú uložené povinnosti a obmedzenia (ďalej len „obvinený“),
- b) kontrola uložených trestov alebo obmedzení, ktorých súčasťou je probačný alebo ochranný dohľad,
- c) činnosť súvisiaca so zabezpečením predbežného šetrenia u obvineného,
- d) organizovanie, koordinovanie a výkon trestu povinnej práce a trestu domáceho väzenia,
- e) dohľad nad správaním obvineného, ak sa na dosiahnutie ochrany a posilnenia probácie použijú technické prostriedky,
- f) pomáhanie poškodenému, ak ide o zákaz priblíženia alebo zdržiavania sa v blízkosti obydlija poškodeného,
- g) pomáhanie obvinenému v súvislosti s probáciou, aby viedol riadny život a vyhovel podmienkam, ktoré mu boli uložené rozhodnutím prokurátora alebo súdu v trestnom konaní.

Hoci ZSÚ uvádza probáciu a výkon kontroly rozhodnutí technickými prostriedkami v rámci oprávnení probačného a mediačného úradníka osobitne, činnosť kontroly technickými prostriedkami je fakticky iba ďalšou z metód výkonu kontroly v rámci probácie. Práve zákonom o KVNRTD boli probačným a mediačným úradníkom priznané rozsiahle práva a povinnosti. Jedným z cieľov tohto zákona bolo zefektívnenie práce a odbremenenie úradníkov od rutinných a časovo náročných kontrol, zároveň im však bol stanovený rozsiahly okruh povinností, ktorými sú v rámci kontroly výkonu niektorých rozhodnutí v trestnom konaní technickými prostriedkami najmä:

- skúmanie, či sú splnené podmienky na kontrolu výkonu niektorých rozhodnutí technickými prostriedkami – ich faktická dostupnosť vzhľadom na obmedzený počet technických prostriedkov, ako aj splnenie materiálno-technických podmienok (dostupnosť GPS signálu, pokrytie signálom, pevná telefónna linka). Toto je úradník povinný skúmať počas celej kontroly a v prípade zmeny o tom spísať správu a navrhnuť možnosti ďalšieho postupu kontroly;
- zabezpečenie písomného súhlasu chránenej plnoletej osoby, respektíve vyjadrenie maloletého dieťaťa ako chránenej osoby, prípadne vyjadrenie zákonného zástupcu alebo ustanoveného opatrovníka;

- zabezpečenie súhlasu plnoletých osôb žijúcich v spoločnej domácnosti s kontrolovanou osobou;
- vypracovanie písomnej správy o uvedených úkonoch, ich priebehu a výsledku;
- zabezpečenie samotného výkonu kontroly technickými prostriedkami, ktorý spočíva v inštalácii a odinštalovaní technických prostriedkov, aktivácii a deaktivácii režimu technických prostriedkov, zaznamenávaní, ohlasovaní a riešení bezpečnostných a prevádzkových incidentov;
- po skončení kontroly technickými prostriedkami vypracovanie správy o priebehu kontroly technickými prostriedkami a jej predloženie subjektu, ktorý vydal rozhodnutie.

	2011	2012	2013	2014	2015
Pridelené probácie spolu	7705	7262	7749	5818	6845
Z toho mladiství páchatelia	192	199	214	171	152
Podmienečný odklad VTOS s probačným dohľadom	2166	1869	2068	1539	1880
Podmienečné prepustenie z VTOS s probačným dohľadom	721	519	637	563	727
Trest povinnej práce	2236	3179	3946	2843	3216
Trest domáceho väzenia	26	25	36	31	35
Ochranný dohľad	129	151	168	167	210
Väzba nahradená probačným dohľadom	313	231	296	246	324
Ukončené probácie spolu	5921	8799	2490	1511	1683
Podmienečný odklad VTOS s probačným dohľadom	1620	1285	242	103	129
Podmienečné prepustenie z VTOS s probačným dohľadom	544	512	116	50	94
Trest povinnej práce	1238	4541	1962	1253	1165
Trest domáceho väzenia	32	38	14	9	9
Ochranný dohľad	38	148	9	6	13
Väzba nahradená probačným dohľadom	238	199	94	70	104

Zdroj: Štatistické ročenky Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky za roky 2011 až 2015.

4. 4 Mediácia

Mediácia sa vo všeobecnosti definuje ako dobrovoľné stretnutie obete a páchatela, uľahčené neutranným mediátorom s cieľom zmieriť strany a dosiahnuť nápravu (náhradu) prostredníctvom vzájomnej dohody¹⁶. V zmysle ZPMÚ je mediácia vymedzená ako mimosúdne sprostredkovanie riešenia sporu medzi poškodeným a obvineným a vykonáva sa iba so súhlasom týchto subjektov. V prípade mladistvého sa navyše vyžaduje aj súhlas zákonného zástupcu. Dolanská¹⁷ uvádza, že mediácia v zmysle danej definície sa chápe ako špecifická, mimoprocesná metóda riešenia trestnej kauzy, naplňajúca zmysel konceptu restoratívnej justície v prípadoch tých trestných činov, ktoré sú dôsledkom konfliktného vzťahu medzi páchatelom a obeťou konkrétneho trestného činu. Mediácia medzi poškodeným a obvineným vychádza zo všeobecných zásad a princípov mediácie, jej špecifiká sú však dané kontextom trestného konania, v rámci ktorého sa uplatňuje. Mediácia je tu

¹⁶ STRÉMY, T./KURILOVSKÁ, L./VRÁBLOVÁ, M.: op. cit. 3, s. 167.

¹⁷ DOLANSKÁ, R.: op. cit. 9, s. 34.

teda vymedzená v užšom význame ako býva zvyčajne chápaná, pretože je výslovne viazaná na súvislosť s trestným konaním. Ide teda o činnosť vykonávanú v súvislosti s trestným konaním a smerujúcu k urovnaniu konfliktného stavu vyvolaného trestným činom, ako aj k zmierneniu škôd a následkov, ktoré spáchaním trestného činu vznikli.

Mediácia sa chápe ako cesta, ktorá umožňuje riešenie určitej trestnej veci mimo štandardného trestného konania a zároveň posilňuje zodpovednosť obete trestného činu a obvineného za hľadanie tohto riešenia. Obom je daná voľba, či majú záujem túto možnosť pri riešení svojho prípadu využiť alebo nie. V najvšeobecnejšej rovine je zmyslom mediácie sprostredkovanie alternatívneho riešenia konfliktu spojeného so stíhanou trestnou činnosťou, objasnenie príčin tejto trestnej činnosti, urovanie vzájomných vzťahov medzi obvineným a obeťou, vytvorenie podmienok pre možný individuálny prístup k prípadu a účinná prevencia recidívy trestnej činnosti. Cieľom mediácie uplatňovanej v trestných veciach je potom dosiahnutie takého výsledku, ktorý bude mať určitý význam pre rozhodovanie v trestnom konaní. Mediácia však ostáva mimoprocesným postupom. Nie je totiž možné si ju zamieňať s procesným prerokovaním veci a rozhodnutím veci mimo štandardného trestného konania. V rámci nej nemožno riešiť otázku viny či nevinu obvineného ani skutkové pochybnosti týkajúce sa stíhaného trestného činu, keďže tie sú vyhradené dokazovaniu v konaní pred súdom.¹⁸

Ako uvádza Holá¹⁹, nie je jednoduché stanoviť univerzálne platné princípy mediácie, no je možné pomenovať tie, ktoré sú podstatné pre správny priebeh trestnej mediácie, kde splnenie jedného je predpokladom na primerané uplatnenie ďalšieho. Konkrétne ide o:

- dobrovoľnosť – poškodený a páchatel' majú záujem sa spolu dohodnúť využitím mediácie;
- dôvernosc – je nevyhnutným predpokladom pre komunikáciu medzi zainteresovanými subjektmi, pretože s ohľadom na povahu mediácie sa zdieľajú citlivé informácie. Predpokladom je teda i dôvera v kvalifikovaného a nestranného mediáčného úradníka;
- zmena súperenia na spoluprácu – hoci už z povahy veci vyplýva, že páchatel' a obeť stoja na opačných stranách, v rámci mediácie je potrebné sa dohodnúť na vine v rámci konfliktu, ktorý nastal;
- orientácia na budúcnosť – dôvodom vzniku potreby mediácie sú udalosti z minulosti medzi páchatelom a poškodeným, rámci mediácie je však potrebné zamerať sa na riešenie ďalšieho postupu a vyrovnanie sa so vzniknutým stavom viazucim sa na porušenie právnych predpisov;
- pochopenie odlišností – je potrebné, aby sa dotknuté strany nesústredili výlučne na svoje vnímanie vzniknutej situácie, ale musia sa nevyhnutne snažiť pochopiť aj postoj druhej strany;
- hľadanie nových možností – probačný a mediáčny úradník sa pokúša vzniknutý konflikt riešiť osvedčenými metódami, ak však nie sú v konkrétnom prípade účinné, musí hľadať nové;
- nestrannosť – probačný a mediáčny úradník musí sám vedieť určiť, či je schopný v konkrétnom mediáčnom procese konať neutrálne a objektívne. V opačnom prípade je povinný z prípadu odstúpiť a odovzdať ho inému probačnému a mediáčnému úradníkovi;
- sloboda rozhodovania – obe strany majú možnosť premýšľať o návrhoch riešenia ich vzájomného konfliktu slobodne a podľa svojho uváženia ich môžu prijať alebo odmietnuť;

¹⁸ SOTOLÁŘ, A./PŮRY, F./ŠÁMAL, P.: op. cit. 8, s. 25–26.

¹⁹ HOLÁ, L.: *Mediace. Zbýsob řešení mezilidských konfliktu*. Praha : Grada Publishing, 2003, s. 132–133.

- nízke finančné náklady – oproti klasickému súdному konaniu sú náklady spojené s mediáciou pre strany nižšie;
- prevzatie zodpovednosti – základným predpokladom pre úspešnú mediáciu je prijatie zodpovednosti páchatel'a za trestný čin.

Z predchádzajúceho výkladu je zjavné, že mediácia je určitou formou komunikácie medzi poškodeným a páchatel'om, pričom v rámci teórie rozoznávame viaceré formy mediácie. Najzákladnejším rozdelením je diferencovanie medzi mediáciou priamou, vyznačujúcou sa priamym stretnutím poškodeného a páchatel'a za účasti mediáčného úradníka a mediáciou nepriamou, kde strany komunikujú sprostredkovane v rámci individuálnych stretnutí oboch strán s probačným a mediáčným úradníkom. Ďalšími formami mediácie sú: mediácia zameraná na riešenie konfliktu formulujúca dohodu medzi stranami a mediácia zameraná na schopnosti riešiť konflikt smerujúca skôr k tomu, aby boli páchatel' a poškodení schopní riešiť konflikt samostatne. Osobitnými formami je i mediácia so zdôraznenou neutralitou, mediácia so zdôraznenou efektivitou, tzv. krízová mediácia, tzv. tímová mediácia, kyvadlová mediácia alebo mediácia v zastúpení, ktorá sa uplatňuje predovšetkým pri komunikácii medzi páchatel'om a obeťou sexuálneho deliktu, obeťou napadnutou policajtom alebo inými osobami obávajúcimi sa priameho kontaktu s páchatel'om.²⁰

Pre mediáciu je teoreticky vhodná väčšina prípadov, v ktorých prichádza do úvahy iný než nepodmienečný trest odňatia slobody, hoci úplne nemožno jej účelnosť vylúčiť ani v trestných veciach, kde nie je možné uložiť iný než nepodmienečný trest odňatia slobody. Niektoré trestné činy však prichádzajú do úvahy iba výnimočne, a to napríklad trestné činy vo finančnej sfére, prípadne organizovaná kriminalita. Činnosť mediátora pritom v rámci trestného konania zahŕňa širokú škálu aktivít od zhromažďovania podkladov najadekvátnejšieho procesného postupu, rozhodnutia o väzbe, úvah o prípadnom treste, až po vlastné sprostredkovanie určitého konfliktného stavu spojeného so žalovanou trestnou vecou, uzatvorenie dohody medzi obvineným a poškodeným a dosiahnutie účelného a spravodlivého alternatívneho riešenia veci. V zmysle viacerých výskumov je mediácia zo strany poškodených, ako aj páchatel'ov vnímaná pozitívne ako spôsob spravodlivého riešenia kauzy, ktoré je založené na ich aktívnej účasti.²¹

	2011	2012	2013	2014	2015
Počet pridelených mediácií spolu	2500	1812	1752	986	1284
Zo súdu	332	216	204	154	187
Z prokuratúry	1981	1479	1412	739	994
Z polície	96	63	80	59	53
Na podnet obvinených alebo poškodených	93	51	54	32	49
Iné	5	3	2	2	1
Počet ukončených mediácií spolu	2512	1846	1207	666	983
Zmierom	1058	755	540	322	456
Podmienečným zastavením trestného stíhania	638	485	265	152	224
Iným spôsobom	816	606	402	192	303

Zdroj: Štatistické ročenky Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky za roky 2011 až 2015.

²⁰ STRÉMY, T./KURILOVSKÁ, L./VRÁBLOVÁ, M.: op. cit. 3, s. 235–237.

²¹ SOTOLÁŘ, A./PŮRY, F./ŠÁMAL, P.: op. cit. 8, s. 22–23.

5 Nedostatky probácie a mediácie v právnom poriadku Slovenskej republiky

Napriek niektorým pozitívam v oblasti probácie a mediácie v rámci trestného konania (existencia samotného zákona upravujúceho postavenie, úlohy a činnosť probačných a mediálnych úradníkov, zavedenie kontroly výkonu niektorých rozhodnutí technickými prostriedkami, obnovenie činnosti Rady pre probáciu a mediáciu) považujú mnohí odborníci súčasný stav za neuspokojivý.

Jedným z dôvodov je absencia systematického, koncepcného a metodického riadenia činnosti probačných a mediálnych úradníkov. Táto úloha je zo zákona daná MS SR, fakticky je však v tomto smere jeho činnosť minimálna, a to aj napriek obnoveniu činnosti Rady pre probáciu a mediáciu. Tá má totiž iba poradnú a iniciatívnu funkciu a hoci v zmysle štatútu má priznané viaceré právomoci, fakticky nemožno konštatovať ich reálny dopad na stav probácie a mediácie. Od obnovenia jej činnosti nie je napríklad možné dohľadať záznamy o akejkoľvek činnosti daného orgánu, či už pokiaľ ide o zasadnutia alebo podnety adresované MS SR a vo všeobecnosti o akomkoľvek usmerňovaní z jeho strany. V dôsledku toho sú probační a mediálni úradníci vystavení napospas vlastnému tápaniu, respektíve tápaniu ich nadriadených. Pracovníci sa riadia pokynmi sudcov na trestnom úseku a pokynmi predsedu súdu, čo v praxi znamená, že každý okresný súd má svoje vlastné postupy.²² Z tohto dôvodu je potrebné do budúcnosti uvažovať nad samostatnou organizačnou štruktúrou diferencovanou od ostatných štátnych inštitúcií a finančne napojenou na rozpočet MS SR, ktoré plní v oblasti prevencie kriminality najdôležitejšie úlohy. Výhodou samostatnej organizácie by bola väčšia kompetenčná nezávislosť (e.g. rozhodovanie o supervízii, potrebe dovozdelania probačných a mediálnych úradníkov a pod.) i s ohľadom na fungovanie vedenia jednotlivých centier v rôznych regiónoch Slovenskej republiky.²³ V tomto smere možno poukázať na právnu úpravu probácie a mediácie v Českej republike, kde úkony probácie a mediácie vykonáva osobitná organizácia – Probačná a mediálna služba Českej republiky, rozpočtovo napojená na Ministerstvo spravodlivosti Českej republiky. Jednotlivé strediská probačnej a mediáčnej služby sa riadia príslušnosťou súdov respektíve štátneho zastupiteľstva. Tieto strediská zabezpečujú probačnú a mediálnu činnosť k príslušným policajným orgánom, štátnym zastupiteľstvám a súdom, pričom ich organizačná štruktúra je dvojstupňová. Pri zriaďovaní stredísk v oblasti probácie a mediácie bola vypracovaná koncepcia rozvoja do roku 2003 v rámci reformy justície a vychádzala z úloh trestnej politiky, predovšetkým v súvislosti s ukladaním alternatívnych opatrení a záujmom poškodených, podieľaním sa na čiastočnom znížení väzenskej populácie a prevencii a minimalizácii rizík opakovania trestnej činnosti.²⁴

Osobitným nedostatkom je vzdelávanie a na to nadväzujúca profesionalizácia probačnej a mediáčnej činnosti, a to z hľadiska personálneho a finančného. V zmysle § 21 ods. 2 ZSÚ spôsob a formy vzdelávania súdnych úradníkov upravuje ZJA, ten však neobsahuje žiadne osobitné ustanovenia o probačných a mediálnych úradníkoch, ktoré by zohľadňovali špecifiká ich činnosti. Značne tak bola zúžená úprava vzdelávania súdnych úradníkov, keď s účinnosťou od 1. 1. 2009 boli zrušené §§ 13 až 20 ZSÚ, ktoré podrobnejšie upravovali odbornú prípravu súdneho úradníka. Profesionálny výkon probácie a mediácie a ich interdisciplinárna dimenzia potvrdili, že je nutné apelovať na vysoké nároky týkajúce sa

²² KARKOŠKOVÁ, S.: op. cit. 2, s. 173.

²³ STRÉMY, T./KURILOVSKÁ, L./VRÁBLOVÁ, M.: op. cit. 3, s. 281.

²⁴ ROZUM, J.: op. cit. 1, s. 42.

teoretických východísk, požiadaviek na finančné zabezpečenie výkonu, zameranie sa na kvalitné ľudské zdroje a efektívne získavanie a analyzovanie vedecky podložených výstupov z aplikačnej praxe.²⁵ Vykonávanie mediačnej a probačnej činnosti dostatočne kvalifikovanými a zodpovednými odborníkmi je jedným zo základných predpokladov naplnenie cieľov, ku ktorým smeruje. Takmer vo všetkých európskych krajinách sa okrem značného deficitu finančných prostriedkov určených na zaistenie činnosti justičného systému možno stretnúť i s nedostatkom takto všestranne pripravených odborníkov. To naznačuje, že alternatívnym spôsobom riešenia trestných vecí sa niekedy nedostáva potrebnej dôvery alebo dôvera v ne je menšia než v systém väznenstva. V konečnom dôsledku nedostatočná infraštruktúra prináša riziko, že ich využívanie nebude dostatočne kvalifikované a súdy, ako aj celá spoločnosť stratia nevyhnutnú dôveru v ich potrebu.²⁶ V otázke vzdelávania možno opätovne poukázať na českú právnu úpravu a funkciu asistenta ako podriadeného probačného úradníka, ktorý ma obdobne upravenú povinnosť vzdelávania. Pozitívne možno hodnotiť najmä jeho aktívnu účasť na činnosti probačného úradníka ako aj samostatnej činnosti pod jeho dohľadom, čo samo osebe predstavuje nenahraditeľnú časť prípravy a uľahčuje nástup do funkcie probačného úradníka.

Ako uvádza Lulei²⁷, probačný a mediačný úradník by mal disponovať nasledujúcimi predpokladmi, medzi ktoré nepochybne patrí i vzdelávanie:

- absolvovanie dlhodobého sociálno-psychologického výcviku so zameraním na sebaopoznanie, riešenie kríz a konfliktov a kooperáciu,
- absolvovanie špecializovaného výcviku orientovaného na poradenstvo obetiam trestných činov a prácu s páchatelmi,
- ovládanie teoretických poznatkov z kriminológie, viktimológie, sociálnej práce v trestnej justícii a ich efektívnej aplikácie v praxi,
- absolvovanie profesionálnej a pravidelnej formy supervízie.

Podrobnejšie o vzdelávaní trestných mediátorov možno nájsť v odporúčaní Európskej komisie CEPEJ (2007) 13, kde sa i.a. uvádza, že kvalifikácia a vzdelávanie mediátorov by mali byť zabezpečené tak, aby boli splnené základné štandardy. Vzdelávacie kurzy pre mediátorov by mali zahŕňať aspoň nasledujúce prvky:

- a) princípy a ciele mediácie,
- b) postoj a etika mediátora,
- c) fázy mediačného procesu,
- d) základné poznatky o trestnoprávnom systéme,
- e) vzťah medzi trestným právom a mediáciou,
- f) označenie, štruktúra a priebeh mediácie,
- g) právny rámec mediácie,
- h) komunikačné schopnosti a techniky a práca s obeťami, páchatelmi a ostatnými účastníkmi mediačného procesu vrátane základných poznatkov o reakciách obetí a páchatelov,
- i) mediačné schopnosti a techniky,
- j) dostatočný počet cvičení typu hrania rolí a iných praktických cvičení,
- k) odborné schopnosti pre mediáciu v prípadoch závažných trestných činov a trestných činov mladistvých,

²⁵ STRÉMY, T./KURILOVSKÁ, L./VRÁBLOVÁ, M.: op. cit. 3, s. 278.

²⁶ SOTOLÁŘ, A./PŮRY, F./ŠÁMAL, P.: op. cit. 8, s. 28.

²⁷ LULEI, M.: *Sociálna práca v trestnej justícii a probácia*. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa, 2011, s. 46.

- l) rôzne metódy restoratívnej justície,
- m) hodnotenie poznatkov a spôsobilosti účastníka kurzu.

Po skončení tohto vzdelávacieho kurzu by mala nasledovať kontrola, mentorovanie a ďalší odborný rozvoj, čo v našich podmienkach len sčasti aplikuje Justičná akadémia. V závere odporúčania sa konštatuje, že pokiaľ ide o kvalitu vzdelávania mediátorov, národným vzdelávacím inštitúciám sa odporúča, aby nadviazali spoluprácu alebo vytvorili program nepretržitého vzdelávania pre mediátorov a lektorov mediácie (e.g. Európske vzdelávacie centrum). Tento proces by mohla uľahčiť Rada Európy v spolupráci s Európskou úniou. Sme toho názoru, že je potrebné vytvoriť niektoré spoločné kritériá vrátane kvalitatívnych aj kvantitatívnych aspektov hodnotenia, ktoré umožnia porovnanie kvality plánov mediácie [CEPEJ (2007) 13].²⁸ Je nepochybné, že čím závažnejším problémom subjekty probačnej a mediačnej činnosti trpia, o to väčšie sú nároky na profesionálnu kompetenciu úradníkov, ktorí s nimi prichádzajú do kontaktu.²⁹

Problematický je aj počet probačných a mediačných úradníkov. Ešte donedávna, v zmysle prílohy č. 1 k vyhláške MS SR č. 149/2011 Z. z. o pravidlách určovania počtu miest sudcov, zamestnancov súdov, voľných miest sudcov a rozdeľovania zamestnaneckých miest na sudy bol ich počet stanovený takým spôsobom, že na okresnom súde mal byť zamestnaný jeden probačný a mediačný úradník a na okresnom súde v sídle krajského súdu dvaja. Predmetná vyhláška bola novelizovaná a s účinnosťou od 1. 1. 2016 nie je výslovne uvedený počet týchto úradníkov. K dispozícii je v súčasnosti len ustanovenie upravujúce počet miest probačných a mediačných úradníkov, ktorí sú vedúcimi zamestnancami (§ 9 ods. 6 vyhlášky v spojitosti s prílohou č. 2). V roku 2015 však bolo vypísaných viacero výberových konaní, a to práve na pozíciu probačného a mediačného úradníka. Vzhľadom na tú skutočnosť, že jedným zo základných predpokladov pre úspešnú činnosť probačného a mediačného úradníka je individuálny prístup k jednotlivým prípadom, ako aj dostatočný časový priestor na prácu, malo by nevyhnutne prísť k zvýšeniu ich počtu. Vyťaženosť probačných a mediačných úradníkov sa dostáva do rozporu so zásadou individuálneho prístupu ku klientovi a pri súčasnom poddimenzovanom počte týchto pracovníkov možno vyjadriť pochybnosti o efektívite ich práce z hľadiska kontroly kriminality.³⁰

Na všetky vyššie uvedené skutočnosti možno nadviazať otázkou diferenciacie činnosti probačných a mediačných úradníkov. Ich úlohy a postavenie v rámci trestného konania sú pritom špecifické a nenahraditeľné. Mediácia nevyhnutne predpokladá účasť poškodeného, uskutočňuje sa pred rozhodnutím o treste a cieľom je primárne dosiahnuť mimosúdne doriešenie veci pri uspokojení potrieb všetkých zúčastnených. Probácia, z hľadiska štádií trestného konania, sa viaže na vykonávacie konanie, teda po právoplatnom rozhodnutí o treste a cieľom je zabezpečiť jeho riadne dodržiavanie vrátane uložených povinností, zákazov a obmedzení. Primárne sa týka iba odsúdeného, hoci v niektorých prípadoch sa možno stretnúť taktiež s ďalšími subjektmi, ktoré sú výkonom rozhodnutia dotknuté (e.g. chránená osoba alebo osoba žijúca s odsúdeným v spoločnej domácnosti). Ako bolo uvedené v predchádzajúcom výklade, títo teda vykonávajú fakticky dve samostatné činnosti – probáciu a mediáciu, ktoré i keď majú spoločné znaky, sú činnosťami odlišnými,

²⁸ CEHLÁR, V.: Restoratívna justícia a trestná mediácia v súvislosti s kompetenciami mediátora. In KOVÁČ, E. a kol.: *Aktuálne výzvy a perspektívy v mediácii. Mediácia v civilnom, obchodnom a trestnom práve*. Bratislava : Asociácia mediátorov Slovenska, 2014, s. 45.

²⁹ KARKOŠKOVÁ, S.: op. cit. 2, s. 171.

³⁰ *Ibid.*, s. 178.

smerujúcimi k odlišným cieľom. V prípade dostatočného počtu by bolo možné vyčlenenie úradníkov osobitne sa venujúcich probácii alebo mediácii, čo by umožňovalo dôslednejšiu prípravu, vzdelávanie a získavanie špecifickejších zručností a skúseností v praxi. Takýto trend možno sledovať v krajinách s rozvinutým probačným systémom zameriavajúcim sa na diferenciaciu probácie s ohľadom na rôzne skupiny páchatelov, ako i na špecializované formy dohľadu.³¹ V zahraničí sa možno stretnúť s probačnými úradníkmi zameranými na jeden konkrétny druh trestnej činnosti. V našich podmienkach sa teda ako vhodné javí v rámci zmenenej organizačnej štruktúry oddeliť úradníkov venujúcich sa probácii a mediátorov v rámci trestných vecí, čo by umožnilo dôkladnejšiu a špecifickejšiu prípravu vrátane získavania obsahovo jednoznačnejších a špecializovanejších skúseností z praxe.

Osobitne možno taktiež spomenúť absenciu tzv. probačných programov ako druhu sociálnych programov, ktorých účelom je nadviazať kontakt s páchatelom, na základe tohto kontaktu určiť rizikovosť jeho recidívy a definovať potreby vedúce k jeho náprave. V neposlednom rade sú probačné programy zamerané na evaluáciu páchatelov. Česká legislatíva definuje probačný program ako program sociálneho výcviku, psychologického poradenstva, terapeutický program, program zahŕňajúci verejnoprospešnú činnosť, vzdelávací, doškoľovací alebo rekvalifikačný či iný vhodný program na rozvíjanie sociálnych zručností a osobnosti mladistvého, a to rôznym režimom obmedzenia v bežnom spôsobe života smerujúcemu k tomu, aby sa vyhol správaniu, ktoré by bolo v rozpore so zákonom, k podpore jeho vhodného sociálneho prostredia a k narovnaní vzťahov medzi ním a poškodeným. Zdôrazňuje sa resocializačný proces a konkrétne práca s páchatelom, pričom primárnymi cieľovými skupinami probačných programov sú prvotrestaní jednotlivci a mládež. Pri tvorbe a realizácii probačných programov by sa mali dodržiavať tri základné princípy:

- primeranosť – vychádza z predpokladu rešpektu ku klientovi a zároveň akceptácie záujmov a nárokov spoločnosti i poškodených. Spôsoby práce s klientom rešpektujú jeho možnosti a jeho hranice;
- vhodnosť – týka sa nielen zvolených metód a prostriedkov, ale najmä cieľov zmeny, ktoré musia byť pre klienta skutočne dosiahnuteľné, a tiež zmysluplné;
- pružnosť – vyjadruje schopnosť rýchlej a včasnej reakcie na zmeny, ktoré sa objavujú v celom priebehu realizácie probačného programu. Štruktúra programu musí umožniť prispôbenie sa obsahu individuálnym potrebám klienta, uplatnenie jeho pozitívnych zdrojov, schopností a zručností motivovať ho k aktívnemu zapojeniu sa do programu.³²

Karkošová³³ vidí vo výkone probácie a mediácie v trestných veciach viacero nedostatkov a navrhuje prijať viacero opatrení za účelom priblíženia sa štandardu v krajinách s vyspelejším fungovaním probačných a mediačných služieb:

- a) vo vysokoškolskom vzdelávaní v odbore sociálna práca, na magisterskom stupni vytvoríť špecializáciu na forenznú sociálnu prácu,
- b) zaviesť systém atestácií/špecializácií pre sociálnych pracovníkov s možnosťou špecializácie na forenznú sociálnu prácu,
- c) vytvoríť sústavu postgraduálnych akreditovaných vzdelávacích programov so špecializáciou na obzvlášť závažné okruhy problémov (domáce násilie, sexuálne

³¹ STRÉMY, T./KURILOVSKÁ, L./VRÁBLOVÁ, M.: op. cit. 3, s. 280–281.

³² Ibid., s. 271–274.

³³ KARKOŠKOVÁ, S.: op. cit. 2, s. 178.

- zneužívanie detí), a viesť databázu absolventov, ktorá by sa pravidelne aktualizovala, a bola verejne prístupná laikom i odborníkom hľadajúcim špecialistov na konkrétnu problematiku,
- d) vytvoriť systém nadväzného kontinuálneho vzdelávania v špecializácii (uvedenej v bode c), obsahovo zameraného na nové poznatky vyplývajúce z tematicky relevantných domácich i zahraničných vedeckých výskumov,
  - e) vypracovať metodiky/smernice o odborných postupoch v práci s obeťami a páchatelmi obzvlášť závažných trestných činov,
  - f) podporiť zaškolenie probačných úradníkov na používanie nástrojov na posudzovanie rizikovosti páchatelov, bezkonfliktný spôsob života a pozitívny vzťah ku komunite, v ktorej tieto osoby žijú;
  - g) zaviesť povinnosť supervízie pre všetkých pracovníkov probácie a mediácie prichádzajúcich do kontaktu s obeťami a páchatelmi obzvlášť závažných trestných činov, ktorú by mohli vykonávať len špecialisti na predmetnú problematiku (nie absolventi „expresných“ supervíznych výcvikov),
  - h) vytvoriť elektronický informačný systém obsahujúci relevantné údaje o páchateloch obzvlášť závažných trestných činov, pričom do tohto systému by mali prístup profesionáli podieľajúci sa na riešení daných prípadov, najmä polícia, probační úradníci a psychoterapeuti,
  - i) vytvoriť terapeutické programy pre páchatelov obzvlášť závažných trestných činov, ktoré by mohli byť súčasťou probačného programu klientov.

Záver

Probácia a mediácia majú nezastupiteľné miesto v procese alternatívnych postupov v trestnom konaní. V ďalšom vývoji trestnej politiky možno očakávať aj naďalej vplyv myšlienok restoratívnej justície, čím sa budú klásť značné nároky na efektívne fungovanie probačných a mediačných úradníkov. V súčasnosti možno sledovať viacero nedostatkov, akými sú absencia systematického, koncepcného a metodického riadenia činnosti, nedostatočný počet probačných a mediačných úradníkov, nedostatočná diferenciácia ich činnosti, vzdelávanie či absencia probačných programov. Odstránenie daných nedostatkov je nevyhnutným predpokladom efektívnejšieho využívania probácie a mediácie v trestnom konaní.

Summary

Probation and Mediation in the Criminal Trial

The aim of this article is to provide a brief overview of probation and mediation in the criminal process. With the growing influence of the concept and ideas of restorative justice, the role of probation and mediation is becoming even more essential, since they provide the irreplaceable means to use alternative measures – alternative punishments and diversions in the criminal process. The article is divided into five chapters, which consist of the general history of probation and mediation, the legal framework of the probation and mediation

officers in Slovak republic, their agency and legal status. The next chapters are dedicated to probation and mediation in Slovakia, their main characteristics, practices and statistics of their use in criminal cases. In the last chapter the author gives his view on the most inherent limitations and deficiencies of the current status of probation and mediation, such as the absence of a systematic, conceptual and methodical management of the activity of probation and mediation officers, their insufficient numbers, education and diversification of their roles, with suggestions *de lege ferenda*.

Bibliografia:

- CEHLÁR, V.: Restoratívna justícia a trestná mediácia v súvislosti s kompetenciami mediátora. In KOVÁČ, E. a kol.: *Aktuálne výzvy a perspektívy v mediácii. Mediácia v civilnom, obchodnom a trestnom práve*. Bratislava : Asociácia mediátorov Slovenska, 2014, s. 38–47. – ISBN 978-80-971616-1-3;
- DOLANSKÁ, R.: Postavenie a etické aspekty činnosti probačného a mediačného úradníka. In MICCHANČOVÁ, S. (ed.): *Restoratívna spravodlivosť ako výzva*. Prešov : Gréckokatolícka teologická fakulta, 2011, s. 32–41. – ISBN 978-80-555-0389-9;
- DOUBRAVCOVÁ, D./OUŘEDNÍČKOVÁ, L./ŠTERN, P./URBAN, L. a kol.: *Příručka pro probaci a mediaci. SPJ*. Praha : Institut pro probaci a mediaci, 2001. – ISBN 80-902998-0-6;
- FÁBRY, A.: *Penológia*. Bratislava : Bratislavská vysoká škola práva, 2009. 264 s. – ISBN 978-80-89447-01-5;
- HOLÁ, L.: *Mediace. Zbŕsob řešení mezilidských konfliktu*. Praha : Grada Publishing, 2003. – ISBN 80-247-0467-6;
- KARKOŠKOVÁ, S.: Slabiny probácie a mediácie (v trestných veciach) na Slovensku. In KARKOŠKOVÁ, S./DOLANSKÁ, R. (eds.): *Súčasnosť a perspektívy probácie a mediácie*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, 2013, s. 170–183. – ISBN 978-80-555-0740-8;
- KURILOVSKÁ, L./LENHARTOVÁ, K.: EÚ ako otvorená cesta restoratívnej justície. In *Právny obzor*. Roč. 96 (2013), č. 3, s. 263–270;
- LULEI, M.: *Sociálna práca v trestnej justícii a probácia*. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa, 2011. – ISBN 978-80-8094-945-7;
- PRUŽINSKÁ, J./SZABOVÁ, M./LABÁTH, V.: *Mediácia. Príručka pre odbornú a laickú verejnosť*. Bratislava : ARK, 2006. – ISBN-80-969571-6-3;
- ROZUM, J.: Činnosť probační a mediační služby z pohľadu restoratívni justice. In KARABEC, Z. (ed.): *Restoratívni justice. Zborník příspěvků a dokumentů*. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003, s. 41–54. – ISBN 80-7338-021-8;
- ROZUM, J./KOTULAN, P./VŮJTĚCH, J.: *Výzkum nově zavedených prvků probace do trestního práva ČR*. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2000. – ISBN 80-86008-77-0;
- SOTOLÁŘ, A./PŮRY, F./ŠÁMAL, P.: *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha : C. H. Beck, 2000. 468 s. – ISBN 80-7179-350-7;
- STRÉMY, T./KURILOVSKÁ, L./VRÁBLOVÁ, M.: *Restoratívna justícia*. Praha : Leges, 2015. 344 s. – ISBN 978-80-7502-075-8;
- ŠTERN, P./OUŘEDNÍČKOVÁ, L./DOUBRAVOVÁ, L.: *Probace a mediace. Možnosti řešení trestních činů*. Praha : Portál, 2010. – ISBN 978-80-7367-757-2.

Pluralita zástupcov zamestnancov u zamestnávateľa – kto je partnerom v kolektívnych pracovnoprávných vzťahoch?¹

Abstrakt: U zamestnávateľa môže pôsobiť viacero zástupcov zamestnancov a v prípade, ak sa nedohodnú na spoločnom postupe, vzniká v niektorých situáciách problém, ktorý z nich má v individuálnych či kolektívnych pracovnoprávných vzťahoch participovať na rozhodovaní a činnosti zamestnávateľa. Nedostatočná právna úprava participácie viacerých zástupcov zamestnancov často vedie k právnej neistote zamestnávateľa a v prípade neopodstatneného vylúčenia niektorého zástupcu zamestnancov z takejto participácie ohrozuje aj zásadu zachovania základných práv a slobôd zamestnancov. V rámci kolektívnych pracovnoprávných vzťahov sa s kolíziou viacerých zástupcov zamestnancov – odborových organizácií u zamestnávateľa stretávame najmä v prípade procesu kolektívneho vyjednávania, keď sa odborové organizácie nevedia dohodnúť na spoločnom postupe pri uzatváraní kolektívnej zmluvy. V tomto prípade vzniká spor o určenie odborej organizácie oprávnenej na jej uzatvorenie. S podobným problémom sa stretávame pri praktickom uplatňovaní § 232 ods. 3 Zákonníka práce, a to v rámci potreby identifikácie odborej organizácie s najväčším počtom členov u zamestnávateľa, ktorá bude zastupovať zamestnancov odborovo neorganizovaných v individuálnych pracovnoprávných vzťahoch (e.g. pri prerokovaní okamžitého skončenia pracovného pomeru alebo skončenia pracovného pomeru výpoveďou podľa § 74 Zákonníka práce).

Kľúčové slová: zástupcovia zamestnancov – spolupôsobenie viacerých zástupcov zamestnancov – uzatváranie kolektívnej zmluvy – odborová organizácia

1 Zástupcovia zamestnancov a kolektívne vyjednanie

Právo na slobodné združovanie v odborových organizáciách podľa slobodného výberu fyzickej osoby (tzv. koalíčné slobody) patrí medzi základné práva a slobody, ktoré požívajú v každom demokratickom a právnom štáte osobitnú ochranu. Podľa čl. 37 ods. 1 Ústavy SR má každý právo sa slobodne združovať s inými na ochranu svojich hospodárskych a sociálnych záujmov a súčasne je výkon koalíčných slobôd garantovaný mnohými medzinárodnými zmluvami.

V súlade s § 229 ods. 1 zákona č. 311/2001 Z. z. Zákonníka práce v znení neskorších predpisov (ďalej len „Zákonník práce“, právny stav k 30. 11. 2017) s cieľom zabezpečiť spravodlivé a uspokojivé pracovné podmienky sa zamestnanci zúčastňujú na rozhodovaní zamestnávateľa, ktoré sa týka ich ekonomických a sociálnych záujmov, a to priamo alebo prostredníctvom príslušného odborového orgánu, zamestnaneckej rady alebo zamestnaneckého dôverníka.

Základný právny rámec úpravy postavenia zástupcov zamestnancov predstavuje Zákonník práce, ktorý vychádza z princípu duálneho zastúpenia zamestnancov. Za zástupcov zamestnancov sa v zmysle § 11a Zákonníka práce² považuje príslušný odborový orgán,

¹ Práca bola vypracovaná v rámci riešenia projektu Agentúry na podporu výskumu a vývoja (APVV-14-0061): „Rozširovanie sociálnej funkcie slovenského súkromného práva pri uplatňovaní zásad európskeho práva“ (zodpovedný riešiteľ doc. JUDr. Monika Jurčová, PhD.).

² § 11a Zákonníka práce: (1) Zástupcovia zamestnancov sú príslušný odborový orgán, zamestnanecká rada alebo zamestnanecký dôverník. Pre bezpečnosť a ochranu zdravia pri práci je zástupcom zamestnancov aj zástupca zamestnancov pre bezpečnosť a ochranu zdravia pri práci podľa osobitného predpisu. (2) V družstve, kde je

zamestnanecká rada alebo zamestnanecký dôverník. Článok 10 Zákonníka práce zakotvuje pôsobenie odborových orgánov, zamestnaneckých rád alebo zamestnaneckých dôverníkov u zamestnávateľa a súčasne ukladá zamestnávateľovi povinnosť umožniť ich pôsobenie na pracoviskách. Právo založiť si odborovú organizáciu alebo zvoliť si zamestnaneckú radu je právom zamestnancov, a teda môžu nastať situácie, že u zamestnávateľa nepôsobí žiadny zástupca zamestnancov. Obvyklejšia je situácia, keď u zamestnávateľa pôsobí len jedna z uvádzaných foriem zastúpenia zamestnancov na pracovisku.

To, že u zamestnávateľa môžu pôsobiť viacerí zástupcovia zamestnancov vyplýva aj z ustanovenia § 229 ods. 7 Zákonníka práce, podľa ktorého ak u zamestnávateľa pôsobia popri sebe odborová organizácia, zamestnanecká rada alebo zamestnanecký dôverník, odborovej organizácii patrí právo na kolektívne vyjednávanie, na spolurozhodovanie, na kontrolnú činnosť a na informácie a zamestnaneckej rade alebo zamestnaneckému dôverníkovi patrí právo na prerokovanie a na informácie, ak tento zákon neustanovuje inak. Zamestnanci však majú podľa § 229 ods. 6 Zákonníka práce právo na kolektívne vyjednávanie len prostredníctvom príslušného odborového orgánu a proces kolektívneho vyjednávania upravuje zákon č. 2/1991 Zb. o kolektívnom vyjednávaní v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o kolektívnom vyjednávaní“, právny stav k 30. 11. 2017).

Významnou činnosťou zástupcov zamestnancov je najmä **kolektívne vyjednávanie**. Podľa Článku 36 písm. g) Ústavy Slovenskej republiky zákon zamestnancom zabezpečuje právo na kolektívne vyjednávanie. Týmto zákonom je zákon o kolektívnom vyjednávaní.

Pojem kolektívneho vyjednávania zákon o kolektívnom vyjednávaní vymedzuje úzko, pretože jeho cieľom je výlučne uzavretie **kolektívnej zmluvy**. Širšie vymedzenie pojmu kolektívneho vyjednávania nachádzame v Článku 10 Zákonníka práce, ktorý všeobecne zodpovedá pojmu sociálne partnerstvo vo vzťahu k zlepšovaniu pracovných a mzdových podmienok zamestnancov. Článok 10 Zákonníka práce garantuje, že zamestnanci a zamestnávateľia majú právo na kolektívne vyjednávanie, a súčasne v zmysle § 229 ods. 6 Zákonníka práce právo na kolektívne vyjednávanie patrí len odborovým orgánom.

Podľa § 231 Zákonníka práce odborový orgán uzatvára so zamestnávateľom kolektívnu zmluvu, ktorá upravuje pracovné podmienky vrátane mzdových podmienok a podmienky zamestnávania, vzťahy medzi zamestnávateľmi a zamestnancami, vzťahy medzi zamestnávateľmi alebo ich organizáciami a jednou organizáciou alebo viacerými organizáciami zamestnancov výhodnejšie, ako ich upravuje Zákonník práce alebo iný pracovnoprávny predpis, ak to Zákonník práce alebo iný pracovnoprávny predpis výslovne nezakazuje alebo ak z ich ustanovení nevyplýva, že sa od nich nemožno odchýliť.

S prihliadnutím na charakter kolektívnej zmluvy aj ako pracovnoprávneho prameňa, v zmysle § 231 ods. 2 Zákonníka práce sa nároky, ktoré vznikli z kolektívnej zmluvy jednotlivým zamestnancom, uplatňujú a uspokojujú ako ostatné nároky zamestnancov z pracovného pomeru.³

---

súčasťou členstva aj pracovnoprávny vzťah člena k družstvu, je na účely tohto zákona zástupcom zamestnancov osobitný orgán družstva volený členskou schôdzou.

³ TOMAN, J./ŠVEC, M./SCHUSZTEKOVÁ, S.: *Zákon o kolektívnom vyjednávaní. Praktický komentár*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2016, s. 34n.

2 Spor o určenie odborovej organizácie oprávnenej na uzatvorenie kolektívnej zmluvy

Podľa § 3a ods. 1 zákona o kolektívnom vyjednávaní, ak u zamestnávateľa pôsobia popri sebe viaceré odborové organizácie, pri uzatváraní kolektívnej zmluvy v mene kolektívu zamestnancov môžu príslušné odborové orgány pôsobiace u zamestnávateľa **vystupovať a konať s právnymi dôsledkami pre všetkých zamestnancov len spoločne a vo vzájomnej zhode**, ak sa medzi sebou nedohodnú inak. Ak sa odborové organizácie nedohodnú na spoločnom postupe, je zamestnávateľ oprávnený uzatvoriť kolektívnu zmluvu s odborovou organizáciou s najväčším počtom členov u zamestnávateľa alebo s ostatnými odborovými organizáciami, ktorých súčet členov u zamestnávateľa je väčší ako počet členov najväčšej odborovej organizácie.

Vzhľadom na to, že odborové organizácie sa nedokázali pri uzatváraní kolektívnych zmlúv pravidelne dohodnúť na spoločnom konaní a konaní v zhode, čím sa zablokovalo ďalšie kolektívne vyjednávanie, novela zákona o kolektívnom vyjednávaní z roku 2007 (zákon č. 328/2007 Z. z.) sa pokúsila daný problém vyriešiť prostredníctvom rozhodcu. Ak sa zúčastnené strany nedohodnú na spoločnom postupe, vzniká spor o určenie odborovej organizácie oprávnenej na uzatvorenie kolektívnej zmluvy, ktorý rieši rozhodca.

Spor o určenie odborovej organizácie oprávnenej na uzatvorenie kolektívnej zmluvy rieši podľa § 3a ods. 4 zákona o kolektívnom vyjednávaní rozhodca zapísaný v zozname rozhodcov vedenom na Ministerstve práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky (ďalej len „ministerstvo práce“) podľa zákona o kolektívnom vyjednávaní. Ak sa zmluvné strany na osobe rozhodcu nedohodnú, na žiadosť ktorejkoľvek zo zmluvných strán ho určí ministerstvo práce. Rozhodca vydá doklad, ktorý oprávňuje príslušnú odborovú organizáciu alebo príslušné odborové organizácie na rokovanie a uzatváranie kolektívnej zmluvy (§ 3a ods. 5 zákona o kolektívnom vyjednávaní).

Ako určitý nedostatok právnej úpravy (ak vychádzame z gramatického výkladu) možno vnímať v tom, že relevantné ustanovenie (§ 3a ods. 1 zákona o kolektívnom vyjednávaní) upravujúce, kedy vzniká spor o určenie odborovej organizácie oprávnenej na uzatvorenie kolektívnej zmluvy, sa dá vykladať tak, že tento spor vzniká vtedy, ak sa odborové organizácie nedohodnú na spoločnom postupe. Ak zamestnávateľ zvolí ten postup, že uzatvorí kolektívnu zmluvu s odborovou organizáciou s najväčším počtom členov u zamestnávateľa alebo s ostatnými odborovými organizáciami, čo majú súčet členov u zamestnávateľa väčší ako počet členov najväčšej odborovej organizácie, vzniká otázka, ako postupovať v prípade, ak zamestnávateľ podľa svojho uváženia uzatvorí kolektívnu zmluvu s odborovou organizáciou s najväčším počtom členov, avšak ďalšia (ďalšie) odborová organizácia, s ktorou zamestnávateľ kolektívnu zmluvu neuzatvoril, má za to, že zamestnávateľ nepostupoval správne (a zákonne), keďže podľa ich názoru má tá odborová organizácia (prípadne ak ich bolo viac, odborové organizácie), čo kolektívnu zmluvu uzatvorila, menší počet členov ako ona.

Osobitne považujeme za nedostatok relevantnej právnej úpravy chýbajúcu obligatórnu systematiku predmetného ustanovenia a jednotlivých riešení, ktoré ponúka pri vzniku plurality odborových organizácií, a to najmä vo vzťahu k možnosti alebo nemožnosti spätného použitia jednotlivých riešení. Z nášho pohľadu predstavujú jednotlivé postupové kroky riešenia plurality odborových organizácií uzatvorený okruh možností, ktoré môžu využívať dotknuté subjekty v zmysle princípu priority a logickosti postupu. Pokiaľ teda § 3 ods. 1 a nasl. zákona o kolektívnom vyjednávaní ustanovuje systematiku postupu tak,

že najskôr vyžaduje od odborových organizácií dohodu o spoločnom postupe a pri jej nedosiahnutí umožňuje voľbu zamestnávateľa a až keď ten ju odmietne vykonať, umožňuje vstup tretieho subjektu (rozhodcu) do predmetného právneho vzťahu, domnievame sa, že akékoľvek iné poradie by odporovalo účelu i logike samotného ustanovenia.

Pokiaľ sa teda zmluvné strany rozhodli využiť inštitút rozhodcu už pre určenie oprávneného subjektu na kolektívne vyjednávanie, nemôžu sa po akomkoľvek zrušení rozhodnutia rozhodcu súdom (ak ho pripustíme), opätovne vrátiť k možnosti voľby zamestnávateľa pre subjekt, s ktorým uzatvorí kolektívnu zmluvu, keďže v rámci sporu už rozhodoval iný subjekt, a ten by mal byť zaviazaný (ale aj oprávnený) na opätovné rozhodnutie.

3 Rozhodca v spore o určenie odborovej organizácie oprávnenej na uzatvorenie kolektívnej zmluvy

Ustanovenie rozhodcu do sporu o určenie oprávnenej odborovej organizácie, ktorá je príslušná pre kolektívne vyjednávanie u zamestnávateľa a uzatvorenie podnikovej kolektívnej zmluvy u zamestnávateľa v zmysle § 3a zákona o kolektívnom vyjednávaní, ako už bolo uvedené, predstavuje pomerne nový pracovnoprávny inštitút, ktorý sa stal súčasťou modernej pracovnoprávnej úpravy až v ostatných 10 rokoch. Jeho konštituovanie vychádzalo z vtedy aktuálnej aplikačnej praxe, ktorá nedokázala uspokojivo riešiť vznik viacerých foriem zástupcov zamestnancov – odborových organizácií u zamestnávateľa. Z tohto dôvodu sa vytvoril **inštitút rozhodcu ako tretieho „nezávislého“ subjektu**, a ten mal určiť na základe relevantných skutočností, ktorá z odborových organizácií ako zástupcov zamestnancov je u zamestnávateľa reprezentatívnejšia, pričom za kritérium reprezentatívnosti sa prijala domnienka väčšieho počtu zastupovaných zamestnancov ako inštitucionálneho mechanizmu imanentného vzniku odborových organizácií.⁴ Pôvodná právna úprava v zákone o kolektívnom vyjednávaní pred ustanovením rozhodcu vychádzala zo zákona č. 120/1990 Zb., ktorým sa upravujú niektoré vzťahy medzi odborovými organizáciami a zamestnávateľmi a ktorá vyžadovala od odborových organizácií potrebu dosiahnutia konsenzu o spoločnom postupe a pokiaľ k takejto dohode neprišlo, bolo rozhodujúce stanovisko odborovej organizácie s väčším počtom členov u zamestnávateľa. Podľa § 2 zákona č. 120/1990 Zb. „Ak v zamestnávateľskej organizácii popri sebe pôsobia viaceré odborové organizácie, musí zamestnávateľská organizácia v prípadoch týkajúcich sa všetkých alebo väčšieho počtu pracovníkov, keď všeobecne záväzné právne predpisy vyžadujú prerokovanie alebo súhlas odborového orgánu, plniť tieto povinnosti voči príslušným orgánom všetkých zúčastnených odborových organizácií, pokiaľ sa s nimi nedohodne inak. Ak sa orgány všetkých zúčastnených odborových organizácií nedohodnú v dobe najneskôr do 15 dní od požiadania, či súhlas udelia alebo nie, je rozhodujúce stanovisko orgánu odborovej organizácie s najväčším počtom členov v zamestnávateľskej organizácii“.

Vzhľadom na skutočnosť, že v aplikačnej praxi sa objavovali prípady, keď odborové organizácie nedospeli ku vzájomnej dohode o spoločnom postupe a zohľadňujúc právny princíp, ktorý všeobecne chráni odborovú organizovanosť zamestnanca z pohľadu jej

⁴ TOMEŠ, I./TKÁČ, V.: *Kolektivní vyjednávání a kolektivní smlouvy. Teorie, praxe, modely*. Praha : Prospektrum, 1993, s. 86n.

kvality (e.g. princíp rovnakého zaobchádzania, odborová príslušnosť ako osobný údaj osobitnej kategórie) i kvantitý (žiadny právny predpis neukladá odborovým organizáciám povinnosť zverejňovať počty svojich členov s výnimkou inštitútu rozhodcu v zmysle zákona o kolektívnom vyjednávaní), prišlo k ustanoveniu rozhodcu ako nezávislého subjektu na dotknutých subjektoch (odborových organizáciách) i od samotnej štátnej moci v konkrétnom prípade posudzovania reprezentatívnosti, ktorý je oprávnený tento kolektívny spor o určenie príslušnej odborovej organizácie pre kolektívne vyjednávanie riešiť.

Zohľadňujúc pôvodný súkromnoprávny charakter sporu (pred ustanovením inštitútu rozhodcu a absenciou štátneho orgánu akýmkoľvek spôsobom sa ingerenovať do tohto kolektívneho sporu), keď právo na združovanie sa v odborových organizáciách i neskorší výkon kompetencií odborových organizácií u zamestnávateľa bezprostredne vyplýva zo záujmu fyzických osôb o zlepšenie svojich pracovných a mzdových podmienok a je súčasťou občianskej spoločnosti nezávislej od štátnej moci, bol inštitút rozhodcu koncipovaný ako mechanizmus, ktorý tento súkromnoprávny charakter narušiť nemal. Preto bola primárne zachovaná aj povinnosť odborových organizácií **dohodnúť sa** na mene tejto osoby, a len keď tieto odborové organizácie **nedosiahnu dohodu**, môže štátny orgán – **ministerstvo práce pristúpiť k jeho určeniu**. Uvedené bolo prijaté aj v zmysle dôležitého rozhodnutia Najvyššieho súdu SR. Na základe rozhodnutia Najvyššieho súdu SR sp. zn. 8Sžo/34/2014 z 31. 3. 2016 s odvolaním sa na Uznesenie Krajského súdu č. k. 5S/12/2013-119 z 19. 2. 2014, ktoré zhodne uvádzajú, že „... rozhodca vo veci riešenia a rozhodovania v spore o uzatvorenie kolektívnej zmluvy vstupuje do tohto konania na základe vzájomnej dohody účastníkov sporu a ich žiadosti, ktorou deklarujú vôľu, že sa rozhodli spor o uzatvorenie kolektívnej zmluvy vyriešiť v konaní pred rozhodcom, ktorého si sami vybrali“ a že „... rozhodca v spore o uzatvorenie kolektívnej zmluvy nemá postavenie orgánu verejnej moci. V danej veci má postavenie rozhodcu súkromnoprávny charakter a pri rozhodovaní v spore je tento limitovaný návrhmi a vôľou zmluvných strán“.

V rámci sporu o určenie odborovej organizácie oprávnenej na uzatvorenie kolektívnej zmluvy je potrebné uvedomiť si dve dôležité skutočnosti, ktoré vyplývajú z uvedených súdnych rozhodnutí.

Prvá skutočnosť spočíva v zohľadnení samotného charakteru sporu o určenie odborovej organizácie oprávnenej riešiť kolektívny spor. Charakter tohto sporu vo vzťahu k osobe rozhodcu je podľa nášho názoru podobný ako v spore o uzatvorenie kolektívnej zmluvy, ktorý predpokladá rozhodnutie rozhodcu v spore o uzatvorenie kolektívnej zmluvy, pokiaľ sa zmluvné strany nevedia dohodnúť na jej obsahu (čo bolo predmetom sporu aj v uvedených súdnych konaniach) v zmysle § 13 zákona o kolektívnom vyjednávaní. Možno konštatovať, že je to ten istý **súkromnoprávny charakter konania** uplatňujúci sa v celom rozsahu procesu kolektívneho vyjednávania od podania návrhu na jeho začatie v zmysle § 8 zákona o kolektívnom vyjednávaní, cez určenie oprávnenej odborovej organizácie na jeho uskutočňovanie v zmysle § 3a zákona o kolektívnom vyjednávaní, až po rozhodnutie rozhodcu v zmysle § 13 zákona o kolektívnom vyjednávaní, ak sa zmluvné strany nevedeli dohodnúť a súhlasili s ustanovením rozhodcu do ich sporu. Žiadna ingerencia verejnej moci do tohto sporu nie je primárne implikovaná, pretože každý procesný krok je realizovaný na základe rozhodnutia jednotlivých zmluvných strán. Kompetencia ministerstva práce určiť rozhodcu na rozhodnutie v spore o určenie oprávnenej odborovej organizácie viesť kolektívne vyjednávanie a uzatvoriť kolektívnu zmluvu v zmysle § 3a ods. 4 zákona o kolektívnom vyjednávaní v porovnaní so znením § 13 zákona o kolektívnom vyjednávaní nie je výsledkom ingerencie štátnej moci a zmeny súkromnoprávneho sporu na verejnoprávny, ale

len sekundárnym riešením a ochranou základného práva zamestnancov na lepšie pracovné podmienky, ktoré by mohlo byť ohrozené formálnym konaním niektorého z dotknutých subjektov z dôvodu účelovej nedohody na spoločnom postupe.

V tomto ohľade tak len zákon o kolektívnom vyjednávaní ponúka riešenie, ktoré však nemusí nastať, keďže kompetencia tohto štátneho orgánu má len sekundárny charakter a neuplatňuje sa *ex officio* a vždy len na základe žiadosti jednej alebo oboch zmluvných strán. V dôsledku tejto skutočnosti, ak by sme pripustili iný právny výklad, ktorý sa v aplikačnej praxi objavuje o možnosti odvolania sa proti rozhodnutiu rozhodcu ako správneho orgánu, hoci to zákon o kolektívnom vyjednávaní explicitne nepripúšťa, tak by v niektorých prípadoch kolektívne vyjednávanie malo verejnoprávny charakter (využitie inštitútu rozhodcu určeného štátnym orgánom) a v niektorých prípadoch by malo súkromnoprávny charakter (využitie inštitútu rozhodcu na základe dohody odborových organizácií na jeho mene), čo by nebolo podľa nášho názoru správne a v rozpore s účelom kolektívneho vyjednávania nezávislého od štátnej moci a spravujúce sa výlučne dohodou zmluvných strán – zamestnávateľa a odborovej organizácie.

Druhá skutočnosť, týkajúca sa statusu rozhodcu a objavujúca sa pri niektorých právnych výkladoch, ktoré označujú rozhodcu za správny orgán a pripúšťajú aj odvolanie proti jeho rozhodnutiu, spočíva v načrtnutej ochrane akejsi „nadradenosti“ rozhodcu, rozhodujúceho o právach a povinnostiach fyzických alebo právnických osôb. Z nášho pohľadu načrtnutá „nadradenosť“ nevyplýva zo statusu rozhodcu ako nositeľa určitej verejnej moci (hoci môže byť určený ministerstvom práce, ak sa zmluvné strany nevedia dohodnúť), ale len dobrovoľného zaviazania sa a podriadenia sa odborových organizácií rozhodnutiu rozhodcu (nezávislému subjektu), ktorý určí objektívnu skutočnosť, a to, ktorá z odborových organizácií má väčší počet členov. Rozhodovanie rozhodcu v spore o určenie odborovej organizácie príslušnej pre kolektívne vyjednávanie tak nemá právotvorný charakter vo význame, že by rozhodca rozhodol, ktorá z odborových organizácií je väčšia bez previazanosti na objektívny stav. **Rozhodnutie rozhodcu má skôr deklaratórny (potvrdzujúci objektívnu skutočnosť) formálny charakter**, ktorý spočíva v potvrdení objektívneho stavu formou jeho overenia na základe zistených skutočností. Rozhodca len pre ďalší formálny proces kolektívneho vyjednávania rieši čiastkový spor vyhotovením dokumentu potvrdzujúcim existujúci stav. Na základe uvedeného rozhodca ani nedisponuje akoukoľvek časťou verejnej moci (a to ani zvyškovou), a nemôže byť preto považovaný za orgán verejnej moci, respektíve správny orgán. V tejto súvislosti môžeme poukázať aj na praktické prípady, keď je rozhodca do predmetného sporu prizvaný len preto, aby formálne potvrdil informáciu, ktorá odborová organizácia (prípadne dohodnuté odborové organizácie spolu) má väčší počet členov, keďže všetky zainteresované subjekty vrátane zamestnávateľa môžu mať vedomosť o tom, ktorá z odborových organizácií zastupuje väčší počet členov a rozhodnutie rozhodcu má slúžiť ako určitý právny dokument, pretože § 3a ods. 1 posledná veta zákona o kolektívnom vyjednávaní umožňuje zamestnávateľovi uzatvoriť kolektívnu zmluvu s odborovou organizáciou s najväčším počtom členov u zamestnávateľa, ak to vie on sám na základe nejakých skutočností zistiť a inštitút rozhodcu sa vôbec nemusí uplatniť. Z tohto dôvodu je opätovne možné preukázať, že účasť rozhodcu je fakultatívna a jeho rozhodovanie by nemalo mať charakter vecného správnoprávneho rozhodovania, ale slúži skôr ako fakultatívna možnosť preukázať objektívne existujúcu skutočnosť voči tretím osobám.

Súčasne musíme podľa nášho názoru poukázať i na skutočnosť, že rozhodnutie rozhodcu nemá povahu exekučného titulu, tak ako to zákon o kolektívnom vyjednávaní ustanovuje napríklad v § 14 ods. 5 v spore o plnenie záväzkov z kolektívnej zmluvy, z ktorej nevznikajú

nároky jednotlivým zamestnancom. Zákon o kolektívnom vyjednávaní aj v tomto ohľade jednoznačne rozlišuje medzi verejnoprávnym postavením rozhodcu v spore o plnenie záväzkov z kolektívnej zmluvy, z ktorej nevznikajú nároky jednotlivým zamestnancom, a medzi súkromnoprávnym postavením rozhodcu v spore o uzatvorenie kolektívnej zmluvy a v spore o určenie odborovej organizácie oprávnenej viesť kolektívne vyjednávanie a uzatvoriť kolektívnu zmluvu.

Nepripustenie možnosti odvolať sa proti rozhodnutiu rozhodcu v spore o určenie odborovej organizácie oprávnenej viesť kolektívne vyjednávanie a uzatvoriť kolektívnu zmluvu podľa § 3a zákona o kolektívnom vyjednávaní a rovnako aj v spore o uzatvorenie kolektívnej zmluvy (doručením rozhodnutia rozhodcu sa považuje kolektívna zmluva za uzatvorenú) má však aj silný sociálny rozmer z pohľadu obsahu kolektívnej zmluvy ako prameňa práva a možno tento postup považovať aj za posilnenie princípu právnej istoty. Kolektívna zmluva v zmysle § 231 ods. 1 Zákonníka práce upravuje pracovné podmienky, mzdové podmienky a podmienky zamestnávania zamestnancov v porovnaní so Zákonníkom práce a/alebo pracovnoprávnym predpisom výhodnejšie. To v aplikačnej praxi znamená, že kolektívna zmluva obsahuje široký diapazón pracovnoprávných nárokov zamestnancov, ktoré majú sociálnu funkciu a ich čerpaním a spotrebúvaním zo strany zamestnancov sa realizujú ich základné životné potreby i životné potreby ich rodinných príslušníkov a blízkych. V akomkoľvek pracovnoprávnom inštitúte pracovného práva, kolektívnu zmluvu nevynímajúc, sa uplatňuje pracovnoprávna ochrana zamestnancov ako základný princíp existencie pracovného práva v podobe ochrany slabšej strany. Tento princíp plne rešpektuje i zákon o kolektívnom vyjednávaní a aj preto nepripúšťa sekundárne spochybňovanie kolektívnej zmluvy, respektíve procesných krokov k nej vedúcich, keďže má vždy na zreteli nielen vplyv na samotných zamestnancov, ale aj na ich sociálne a životné potreby. V tomto ohľade by spätné spochybnenie uzatvorenej kolektívnej zmluvy viedlo k neprijateľnému ohrozeniu práv a oprávnených záujmov zamestnancov, najmä v prípade, keď právna úprava pomerne jednoznačne vylučuje kompetenciu dotknutých subjektov podať opravný prostriedok proti rozhodnutiu rozhodcu v zmysle § 3a zákona o kolektívnom vyjednávaní. Pokiaľ by totiž zákonodarca chcel, aby k takémuto ohrozeniu práv zamestnancov prišlo z dôvodov hodných osobitného zreteľa alebo kvôli verejného záujmu, ustanovil by takúto kompetenciu dotknutých subjektov tak, ako to upravuje v § 14 ods. 2 zákona o kolektívnom vyjednávaní v prípade návrhu na zrušenie rozhodnutia rozhodcu v spore o plnenie záväzkov z kolektívnej zmluvy, z ktorých nevznikajú nároky jednotlivým zamestnancom. Keďže sa zákonodarca rozhodol uplatniť princíp pracovnoprávnej ochrany zamestnancov, takúto možnosť dotknutých subjektov úplne vylúčil. Sekundárne môžeme poukázať i na logickosť vylúčenia možnosti spochybnenia rozhodcu v zmysle § 3a zákona o kolektívnom vyjednávaní, keď zohľadníme charakter pracovnoprávných nárokov zamestnancov spočívajúcich napríklad v podobe zvýšeného nároku na stravovanie *in natura* (zamestnávateľ poskytuje ešte jedno ďalšie teplé jedlo zamestnancom v 12-hodinovej pracovnej zmene), poskytnutie ďalšieho pracovného voľna pre osamelých rodičov alebo pracovného voľna pre vyšetrenie a ošetrovanie, kde by spätným určením neplatnosti kolektívnej zmluvy prišlo v podstate k bezdôvodnému obohateniu zamestnancov a vrátenie týchto nárokov by bolo vzhľadom na sociálnu funkciu dohadovaných zvýšených nárokov pre zamestnancov nielen nerealizovateľné, ale aj nemorálne.

4 Pravidlá rozhodovania rozhodcu v spore o určenie odborovej organizácie oprávnenej na uzatvorenie kolektívnej zmluvy

Ďalší aspekt „nedokonalosti“ právnej úpravy možno identifikovať v oblasti akýchkoľvek chýbajúcich záväzných pravidiel rozhodovania, podľa ktorých by mal rozhodca postupovať. V nadväznosti na túto premisu tak nie je podľa nášho názoru rozhodca pri svojom rozhodovaní viazaný žiadnymi pravidlami, a to aj vo vzťahu k predloženým dôkazom zo strany odborových organizácií, ako aj vo vzťahu k samotným procesným pravidlám rozhodovania a jeho formálnemu výsledku.

Rozsah dokumentov, ktoré potrebuje rozhodca pre svoje rozhodnutie, respektíve **rozsah informácií a dokumentov, na podklade ktorých má dospieť k rozhodnutiu** o počte členov odborových organizácií, zákon o kolektívnom vyjednávaní nestanovuje, a to aj z dôvodu vysokej rozdielnosti vnútorného usporiadania štruktúry odborovej organizácie i výkonu jej samotnej činnosti dovnútra vo vzťahu medzi orgánmi odborovej organizácie a samotnými členmi. Z tohto dôvodu zákon o kolektívnom vyjednávaní neustanovuje žiadny mechanizmus, respektíve rozsah povinných dokumentov, ktorými má rozhodca pri svojom rozhodnutí disponovať z dôvodu, že sa nemusia v konkrétnom prípade vyskytovať. Závisí totiž od rozhodnutia samotnej odborovej organizácie, akým spôsobom nastaví vnútorné vzťahy v odborovej organizácii, aké odborové orgány si vo svojich základných dokumentoch ustanoví a aké práva a povinnosti určí svojim členom, ktoré budú vyplývať z ich členstva. Na základe tohto možno uviesť, že podľa súčasnej právnej úpravy sa sám rozhodca v každom konkrétnom prípade, a to aj na základe poznania vnútroorganizačných dokumentov jednotlivých odborových organizácií rozhodne, ktoré dokumenty bude potrebovať na zistenie a overenie počtu členov jednotlivých odborových organizácií. Závisí preto od rozhodcu, ktoré dokumenty si od odborových organizácií sám vyžiada.

Uvedené však vyvoláva otázku, či by nebolo vhodné zakotviť formálne aj možnosť predložiť relevantné dôležité doklady (ak ich za také odborová organizácia či zamestnávateľ pokladá) zo strany odborovej organizácie a zamestnávateľa a povinnosť rozhodcu tieto doklady preskúmať a vyhodnotiť, ktoré sú podľa jeho uváženia podstatné a ktoré nepodstatné pre rozhodnutie vo veci. Upravenie postupu predkladania podkladov oboch zmluvných strán kolektívnej zmluvy sa ako potrebné javí najmä pri spore o uzatvorení kolektívnej zmluvy. Obdobne možno navrhnúť povinnosť súčinnosti dotknutých subjektov, napríklad formou povinnosti odborovej organizácie či zamestnávateľa predložiť dokumenty, o ktoré požiada rozhodca. V prípade, ak neexistujú, samozrejme táto povinnosť odpadá. Môže nastať situácia, keď dotknuté strany dokumenty nepredložia a odmietnu spolupracovať, v takomto prípade rozhodca rozhodne len na základe tých podkladov, ktoré má k dispozícii, čím by aj mohlo vzniknúť riziko, že rozhodca rozhodne v neprospech subjektu, ktorý neposkytol súčinnosť. Legitímnym procesným krokom postupu, aj v zmysle aktuálnej aplikačnej praxe, je napríklad požiadavka na zmluvné strany v podobe vyžiadania si prihlášok a odhlášok z členstva zamestnancov v jednotlivých odborových organizáciách, ale aj pri štandardne stanovenej povinnosti člena platiť členský príspevok z titulu jeho členstva v odborových organizáciách. Rozhodca si tak môže vyžiadať relevantné dokumenty preukazujúce počet členov odborovej organizácie, ktorým bola realizovaná zrážka zo mzdy na základe uzatvorenej dohody o zrážkach zo mzdy medzi zamestnancom a zamestnávateľom v prospech konkrétnej odborovej organizácie, nielen od odborových organizácií, ale aj od zamestnávateľa.

Povinnosť člena platiť členský príspevok, totiž nie je podľa nášho názoru základnou

povinnosťou vyplývajúcou z členstva v odborovej organizácii na základe plnenia ktorej možno aj z pohľadu skúseností aplikačnej praxe veľmi presne dovodiť počet členov jednotlivých odborových organizácií. Tradičným spôsobom realizácie platenia členských príspevkov v Slovenskej republike je platenie prostredníctvom zrážok zo mzdy na základe uzatvorenej dohody medzi zamestnancom a zamestnávateľom v zmysle § 131 Zákonníka práce, a aj z tohto dôvodu považujeme v praxi uplatňovaný spôsob využívania podkladov o prehľade počtu uzatvorených dohôd a realizovaných zrážok zo mzdy u zamestnancov od zamestnávateľa, ktorý si rozhodcovia často volia, za jeden z argumentov na neskoršie určenie odborovej organizácie s väčším počtom členov.

Vo vzťahu k dôležitosti povinnosti člena platiť členský príspevok odborovej organizácii si dovoľujeme ešte zdôrazniť jej význam z pohľadu samotného členstva i z pohľadu relevantnosti tejto povinnosti, ktorá sa stáva pri rozhodovaní rozhodcu základom jeho rozhodnutia. Jedinou formou získavania finančných prostriedkov, ktoré majú odborové organizácie k dispozícii, je vyberanie členských príspevkov od svojich členov, keďže takto vybrané finančné prostriedky sú aj základom na úhradu nákladov akejkoľvek činnosti odborovej organizácie. Súčasne sú na výber členského nadviazané aj akékoľvek benefity, ktoré odborová organizácia spravídla poskytuje členom buď formou priamej podpory (e.g. pri mimoriadnych udalostiach v podobe dlhodobej dočasnej pracovnej neschopnosti, pomoci pri živelných katastrofách etc.) alebo formou dotácie na rôzne kultúrne, sociálne a iné podujatia. Aj z tohto dôvodu odborové organizácie primárne vždy kontrolujú výber členského od svojich členov, keďže je dôvodom ich finančnej stability a u členov, ktorí si takúto povinnosť neplnia, prichádza k obmedzeniu výhod plynúcich z členstva v odborovej organizácii alebo dokonca k vylúčeniu. Relevantnosť zvoleného kritéria na posúdenie väčšieho počtu členov odborovej organizácie je podľa nášho názoru opodstatnená.

Sekundárne môžeme poukázať i na špecifický rozmer „skutočného“ zástupcu zamestnancov, ktorý by mal byť založený a pôsobiť v prospech zamestnancov. Ako negatívne totiž možno vnímať, že mnohé odborové organizácie vznikajú z podnetu zamestnávateľa, a preto nemajú vo svojich vnútroodborových dokumentoch stanovenú povinnosť platiť členské, keďže získavajú peňažné prostriedky priamo od zamestnávateľa formou dotácie. Štandardné odborové organizácie povinnosť platiť členské stanovenú majú, vyžadujú jej dodržiavanie, a aj preto môže táto povinnosť slúžiť ako rozlišovací znak z pohľadu počtu členov medzi odborovými organizáciami.⁵

V tejto súvislosti si dovoľujeme poukázať podľa nášho názoru ešte na jednu podstatnú skutočnosť. Tak ako nestanovuje zákon o kolektívnom vyjednávaní rozsah dokumentov potrebných na rozhodnutie rozhodcu, nestanovuje ani žiadne usmernenie alebo povinnosť rozhodcu, ako má získané dokumenty použiť a v akej logickej súslednosti. Predpokladá sa, že to spraví spôsobom, ktorý ho opätovne privedie k záveru o tom, ktorá z odborových organizácií má u zamestnávateľa väčší počet členov (prípadne viaceré, spolu posudzované, majú spoločne najviac členov). Musíme totiž zohľadniť rôznu formu činnosti odborových organizácií, ktoré nie vždy disponujú všetkými dokumentmi, akými by disponovať mali v zmysle svojich vnútroodborových dokumentov. Stáva sa aj to, že odborové organizácie v niektorých prípadoch odmietajú rozhodcovi poskytnúť súčinnosť a tieto dokumenty mu predložiť, respektíve ich predložia neúplné. Vzhľadom na povahu práva na kolektívne vyjednávanie nespolutráca dotknutých subjektov by nemala byť dôvodom na obmedzenie práva rozhodcu rozhodnúť a určiť oprávnený subjekt na vedenie kolektívneho vyjednávanía

⁵ VLADÁROVÁ, M.: *Kódex kolektívneho vyjednávanía*. Bratislava : Epos, 2001, s. 79.

a uzatvorenia kolektívnej zmluvy a obmedziť tak právo zamestnancov dosiahnuť uspokojivé pracovné podmienky. V takomto prípade, ak rozhodca rozhodne na základe predložených podkladov, jeho rozhodnutie by malo byť pokladané za správne (pretože v dobrej viere vychádzal z dokladov, informácií, ktoré mu poskytli zmluvné strany).

5 Možné návrhy riešenia

V aktuálnej spoločensko-politickej situácii sociálnodemokraticky orientovanej vlády a s relatívne silným postavením zástupcov zamestnancov možno uviesť, že v dohľadnom období sa neočakávajú žiadne relevantné zmeny v skúmaných otázkach, a preto uvádzanie akýchkoľvek teoretickoprávnych úvah o tom, ako by mohli byť upravené opisované nedostatky právnej úpravy, by bolo len hypotetické. Za nevyhnutné by bolo možné považovať výslovné zakotvenie formálnych náležitostí kooperácie rozhodcu, zamestnávateľa a dotknutých odborových organizácií pri zisťovaní počtu odborovo organizovaných zamestnancov (e.g. stanovenie písomnej formy predkladania podkladov, zakotvenie lehôt, v rámci ktorých dotknuté subjekty môžu namietat' správnosť údajov a pod.).

Z pohľadu aplikačnej praxe sa však domnievame, že existuje skôr priestor na vyriešenie sporných situácií o tom, ktorá z odborových organizácií je väčšia, a teda oprávnená napríklad na kolektívne vyjednávanie v zmysle § 3a ods. 1 zákona o kolektívnom vyjednávaní, pričom navrhované riešenie recipuje základný predpoklad aplikačnej praxe spočívajúci vo forme platenia členského príspevku zrážkou zo mzdy zamestnancov. Autori sa preto zamýšľajú nad možnosťou, akým spôsobom získať relevantné údaje o počte odborovo organizovaných členoch u zamestnávateľa tak, aby bol tento spôsob súladný s právnou úpravou.

Navrhované riešenie (s prihliadnutím na povahu osobného údajaja) vychádza súčasne aj z novej právnej úpravy v oblasti ochrany osobných údajov danej predovšetkým nariadením Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2016/679 z 27. apríla 2016 o ochrane fyzických osôb pri spracúvaní osobných údajov a o voľnom pohybe takýchto údajov, ktorým sa zrušuje smernica 95/46/ES (všeobecné nariadenie o ochrane údajov, ďalej aj len „nariadenie“).

Ako možný nástroj získania relevantnej informácie o počte odborovo organizovaných zamestnancov u zamestnávateľa sa javí zisťovanie tejto informácie prostredníctvom **dohôd o zrážkach zo mzdy**. Právnym základom na realizáciu zrážky zo mzdy ako členského príspevku pre príslušnú odborovú organizáciu je totiž dohoda o zrážkach zo mzdy, ktorú v zmysle § 131 ods. 3 Zákonníka práce uzatvára zamestnanec spolu so zamestnávateľom. Ďalšie zrážky zo mzdy presahujúce rámec zrážok uvedených v odsekoch 1 a 2 tohto ustanovenia, medzi ktoré patrí **členský príspevok pre príslušnú odborovú organizáciu**, môže zamestnávateľ vykonávať len na základe písomnej dohody so zamestnancom o zrážkach zo mzdy alebo ak povinnosť zamestnávateľa vykonávať zrážky zo mzdy a iných príjmov zamestnanca vyplýva z osobitného predpisu.

Zákonník práce a ani žiadny iný pracovnoprávny predpis neustanovuje formálne alebo obsahové náležitosti takejto dohody o zrážkach zo mzdy. Predpokladá sa však, že táto dohoda o zrážkach zo mzdy ako dvojstranný právny úkon by mal spĺňať formálne požiadavky, ktoré na dvojstranné právne úkony (analogicky ako aj na dohodu o zrážkach zo mzdy z obsahovej stránky) kladie Občiansky zákonník. Z hľadiska aplikačnej praxe sa odporúča, aby dohoda o zrážkach zo mzdy neobsahovala explicitný účel, pre ktorý je vykonávaná zrážka zo mzdy, a to z dôvodu ochrany odborovej príslušnosti zamestnanca ako osobného údajaja osobitnej kategórie. Postačuje, ak dohoda o zrážkach zo mzdy obsahuje označenie bankového účtu,

v prospech ktorého má byť táto zrážka zo mzdy zamestnanca realizovaná, a uvedenie výšky zrážky zo mzdy zamestnanca. Načrtnutá anonymizácia neslúži len na ochranu odborovej príslušnosti zamestnanca, ale súčasne vychádza v ústrety aj spracúvaniu predmetnej kategórie osobného údajov osobitnej kategórie z pohľadu princípu primeranosti. Napriek skutočnosti, ak by aj v tejto dohode o zrážkach zo mzdy bol taxatívne uvedený účel, pre ktorý sa zrážka zo mzdy realizuje, nespôsobuje to automaticky právny záver, že zamestnávateľ spracúva informáciu o odborovej príslušnosti zamestnanca. To však len za predpokladu, že je zrážka realizovaná na základe tejto dohody o zrážkach zo mzdy uzatvorenej medzi zamestnávateľom a zamestnancom, ktorá tvorí aj právny základ možnosti spracúvania údajov o odborovej príslušnosti aj v zmysle Nariadenia a podľa neho pripravovaného nového zákona o ochrane osobných údajov. Súčasne sa však vyžaduje naplnenie predpokladu, že zamestnávateľ cielene nespracúva informáciu o odborovej príslušnosti zamestnanca na iný účel, než je realizácia zrážky zo mzdy. Hoci sa teda zamestnávateľ „nepriamo“ dostane k informácii, že zrážka zo mzdy je realizovaná na výber členského príspevku v prospech konkrétnej odborovej organizácie, nie je jeho zamýšľaným cieľom túto informáciu spracúvať, napríklad na jej neskoršie použitie v pracovnoprávných vzťahoch.

Zamestnávateľ túto informáciu „nepriamo“ spracúva spravidla ako súčasť mzdovej agendy, v rámci spracovateľských činností súvisiacich s realizáciou personálnej a mzdovej agendy. Preto sa od neho vyžaduje, aby takéto osobné údaje osobitnej kategórie o zamestnancoch chránil (primerané záruky) a súčasne ich on sám nevyužíval v pracovnoprávných vzťahoch pozitívnym alebo negatívnym spôsobom. V uvedenom prípade by sme sa dostávali už do rozporu s čl. 1 Základných zásad Zákonníka práce a súčasne § 13 Zákonníka práce, ktorý zakazuje diskrimináciu zamestnanca z dôvodu jeho odborovej príslušnosti.

Akým zákonným spôsobom však získať údaje o počte odborovo organizovaných zamestnancoch na účely zistenia veľkosti, reprezentatívnosti odborovej organizácie? Vykonávanie zrážok zo mzdy zamestnancov predstavuje základnú súčasť procesu výberu členského príspevku prostredníctvom dohôd o zrážkach zo mzdy. V niektorých prípadoch však odborové organizácie vyžadujú od zamestnávateľa ešte aj vytvorenie menného zoznamu zamestnancov, u ktorých bola v príslušnom mesiaci takáto zrážka zo mzdy vykonaná, práve z dôvodu, aby si vedeli skontrolovať, či si ich člen splnil základnú povinnosť spočívajúcu v platení členského príspevku. Hoci do súčasnosti predstavovalo vyhotovenie tohto zoznamu právne spornú oblasť vzájomných vzťahov medzi odborovou organizáciou a zamestnávateľom, nariadenie prináša v uvedenej oblasti do značnej miery významný posun. Relevantnými ustanoveniami v tomto prípade môžu byť ustanovenia čl. 88 v spojení s čl. 9 ods. 2 písm. b) nariadenia, ktoré umožňujú „... členským štátom prostredníctvom právnych predpisov alebo kolektívnych dohôd stanoviť konkrétnejšie pravidlá na zabezpečenie ochrany práv a slobôd pri spracúvaní osobných údajov zamestnancov v súvislosti so zamestnaním, najmä na účely prijatia do zamestnania, plnenia pracovnej zmluvy vrátane plnenia povinností vyplývajúcich z právnych predpisov alebo kolektívnych zmlúv, ďalej na účely riadenia, plánovania a organizácie práce, rovnosti a rozmanitosti na pracovisku, ochrany zdravia a bezpečnosti pri práci, ochrany majetku zamestnávateľa alebo zákazníka, ako aj na účely uplatňovania a využívania práv a výhod súvisiacich so zamestnaním na individuálnom alebo kolektívnom základe, a na účely ukončenia pracovného pomeru“ a ďalej uplatnenie výnimky zo zákazu spracúvania osobných údajov osobitnej kategórie v zmysle čl. 9 ods. 1 nariadenia v okamihu, keď je „... spracúvanie nevyhnutné na účely plnenia povinností a výkonu osobitných práv prevádzkovateľa alebo dotknutej osoby v oblasti pracovného

práva a práva sociálneho zabezpečenia a sociálnej ochrany, pokiaľ je to povolené právom Únie alebo právom členského štátu alebo kolektívnou zmluvou podľa práva členského štátu, poskytujúcimi primerané záruky ochrany základných práv a záujmov dotknutej osoby“.

Nariadenie v uvádzaných ustanoveniach článkov tak pripúšťa možnosť zamestnávateľa a odborovej organizácie dohodnúť sa na ustanovení povinnosti pre zamestnávateľa na jednej strane vykonávať zrážky zo mzdy a súčasne po ich realizácii zamestnávateľom vyhotovovať menný zoznam zamestnancov, u ktorých bola takáto zrážka zo mzdy zrealizovaná. Táto povinnosť bude súčasťou stanovenia konkrétnejších pravidiel na ochranu osobných údajov zamestnancov v spojení s nevyhnutnosťou spracúvania týchto osobných údajov osobitnej kategórie v súvislosti so zamestnaním a plnením povinnosti zamestnávateľa stanovenej kolektívnou zmluvou ako prípustným právnym základom na jej stanovenie. V tomto prípade sa tak uplatní výnimka z uvedeného zákazu spracúvania osobných údajov osobitnej kategórie v zmysle čl. 9 ods. 1 nariadenia. Takáto formulácia povinnosti zamestnávateľa však musí byť pomerne konkrétna čo do svojho obsahu, i.e. spolu s takouto povinnosťou zamestnávateľa je nevyhnutné zabezpečiť „primeranú“ ochranu tohto osobného údajov osobitnej kategórie v podobe prijatia potrebných bezpečnostných opatrení, aby neprišlo k jeho zneužitiu a uplatnila sa bezprostredná ochrana oprávnených záujmov a základných práv dotknutých osôb (odborovo organizovaných zamestnancov).

Právne aprobované vytváranie zoznamu zamestnancov, ktorí sú členmi odborovej organizácie, na jednej strane objektivizuje počet členov odborovej organizácie u zamestnávateľa (nie je zvykom kombinácia platenia členského príspevku viacerými spôsobmi u zamestnávateľa – e.g. kombináciou zrážok zo mzdy zamestnancov a súčasne príkazom z bankového účtu vzhľadom na odlišnú sumu percentuálnej výšky sadzby členského príspevku z čistej mzdy). Na druhej strane by tento dokument súčasne slúžil výlučne ako preukázateľný doklad o počte členov odborovej organizácie u zamestnávateľa pre možnosť správneho a objektívneho rozhodnutia rozhodcu. Predpokladá sa, že zmluvné strany **zakotvia predmetné oprávnenie (povinnosť) zamestnávateľa v kolektívnej zmluve** zodpovedajúcim spôsobom v zmysle opisovaných podmienok a potom sa tak podľa nášho názoru podstatne zvýši objektívnosť rozhodovania rozhodcu a obmedzí jeho svojvôľa pri voľbe podkladov na rozhodnutie.

Záver

Otázky vznikajúce v súvislosti s trendom vzniku nových odborových organizácií a následnej potreby riešenia ich plurality pôsobenia na pracovisku pomerne drasticky začínajú kontrastovať s existujúcim formálnym charakterom relevantnej pracovnoprávnej úpravy. Právne predpisy, napríklad v podobe Zákonníka práce alebo zákona o kolektívnom vyjednávaní, síce pluralitu pôsobenia zástupcov zamestnancov poznajú a v niektorých prípadoch aj uvádzajú určité pravidlá jej riešenia. Z pohľadu aplikačnej praxe a pri snahe o ich použitie pri riešení konkrétnych problémov, najmä pri realizácii kolektívnych pracovnoprávných vzťahov, však zistujeme, že riešenia v nich obsiahnuté sú výlučne formálne a nezodpovedajú základnej paradigme vývoja v oblasti slobody združovania zamestnancov na ochranu svojich záujmov v podobe zástupcov zamestnancov. S ohľadom na históriu prijatia týchto zákonných riešení ani nemožno dospieť k záveru, že sú *a priori* nesprávne. V minulosti sa však vôbec neuplatňovali, takže ani zákonodarca nemohol predpokladať, aké budú praktické skúsenosti s ich použitím, keďže obdobie razantného

nástupu plurality pôsobenia zástupcov zamestnancov u zamestnávateľov trvá len niekoľko posledných rokov. V tomto ohľade nám však už prvé skúsenosti ukázali, že či už zákon o kolektívnom vyjednávaní alebo Zákonník práce trpia zásadnými nedostatkami z pohľadu riešenia načrtnutých okruhov problémov a vyžadujú si neodkladne legislatívne zmeny. Neriešenie tohto problému totiž nepoškodí len samotných zamestnávateľov vo vzťahu k opísanému problému právnej neistoty pri realizácii individuálnych pracovnoprávných vzťahov, ale v konečnom dôsledku aj samotných zamestnancov, keďže sloboda združovania jedného zamestnanca môže byť prekážkou obmedzenia práv druhého zamestnanca.

Summary

The Plurality of Employees' Representatives at the Employer – Who is the Employer's Partner in Collective Employment Relations?

At the employer there may work several employees' representatives, and in the event that they do not agree on a common approach, there may arise a problem, in some situations, and that is which of these employees' representatives should have an impact on the employer's decisions and activities in individual or collective employment relations. Insufficient determination of this impact in the legislation often leads to the employer's legal uncertainty, and in the event of unjustified exclusion of some of employees' representatives from such participation, the principle of respecting the fundamental rights and freedoms of employees is also undermined.

Within the framework of collective employment relations, the collision among several employees' representatives or trade unions at the employer, is, in particular, related to the case of a collective bargaining process where trade unions cannot agree on a common procedure for concluding a collective agreement. In this case, a dispute arises as to the determination of a trade union authorized to conclude a collective agreement. A similar problem is encountered in the practical application of the Section 232 (3) of the Labour Code, when there arises a necessity to identify the trade union with the largest number of members at the employer, which will represent employees, who do not belong to any trade union, in individual employment relations (e.g. when negotiating an immediate termination of employment or termination of employment by a dismissal under Section 74 of the Labour Code).

However, the legal order in the form of the Labour Code or the Collective Bargaining Act recognizes the plurality of employees' representatives, even in some cases they also provide certain rules for its solution. From the point of view of application practice and in the effort to use them in solving specific problems, in particular, problems related to the implementation of collective employment relations we find that the solutions contained in the legal order are formal and do not correspond to the basic paradigm of the development of the freedom of association of employees to protect their interests in the form of employees' representatives.

The dispute concerning the determination of a trade union authorized to conclude a collective agreement shall be dealt with, in accordance with the Section 3a (4) of the Collective Bargaining Act, by an arbitrator registered in the list of arbitrators administrated by the Ministry of Labour, Social Affairs and Family of the Slovak Republic pursuant to the Collective Bargaining Act. If the parties do not agree on the arbitrator, s/he shall be

determined by the Ministry of Labour at the request of either Contracting Party. The arbitrator shall issue a document which entitles the trade union or trade unions concerned to negotiate and conclude a collective agreement. The institute of the arbitrator was created as the third “independent” body to determine on the basis of relevant facts which trade union as employee representative is more representative at the employer, with the criterion of representativeness being the assumption of a greater number of employees represented as an institutional mechanism that is immanent to the formation of trade unions.

Bibliografia:

- BARANCOVÁ, H.: Ústavné právo slobodne sa združovať a súčasný stav kolektívneho pracovného práva v Slovenskej republike. In *Právo a zamestnaní*. Roč. 8 (2002), č. 2, s. 14–19. – ISSN 1801-6014;
- BARANCOVÁ, H. a kol.: *Zákonník práce. Komentár*. 1. vydanie. Bratislava : C. H. Beck, 2017. 1424 s. – ISBN 978-80-89603-53-4;
- BĚLINA, M./PICHRT, J. a kol.: *Pracovní právo*. Praha : C. H. Beck, 2017. 474 s. – ISBN 978-80-7400-667-8;
- BUKOVJAN, P.: *Výkladové stanoviská. AKV – Asociace pro rozvoj kolektivního vyjednávání a pracovních vztahů*. Praha : Wolters Kluwer, 2015. 216 s. – ISBN 978-80-7478-825-3;
- GALVAS, M.: K některým základním obecným otázkám kolektivního pracovního práva v novém zákoníku práce. In HRABCOVÁ, D. (ed.): *Pracovní právo 2007. Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference na téma kolektivní pracovní právo*. Brno : Masarykova univerzita, 2007, s. 26–35. – ISBN 978-80-210-4513-2;
- HORECKÝ, J.: Omezení zastoupení v přístupu k právu na informace a projednání. In *Sborník konference. Mezinárodní vědecká konference oblasti práva – Právní rozpravy 2013*. 3. vydání. Hradec Králové : Magnanimitas, 2013, s. 295–301. – ISBN 978-80-905243-5-4;
- MATEJKA, O./FRIEDMANNOVÁ, D.: *Zákon o kolektivním vyjednávání. Komentár*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2015. 210 s. – ISBN 978-80-8168-300-8;
- ŠUBRT, B.: *Kolektivne vyjednanie a kolektivne zmluvy*. Bratislava : Práca, vydavateľstvo a nakladateľstvo odborov na Slovensku, 1991. 128 s. – ISBN 80-7094-124-3;
- TKÁČ, V.: *Odbory, zamestnávateľia, zamestnanecké rady. Európa, právo a prax*. Košice : Press Print, 2004. 354 s. – ISBN 80-89084-13-3;
- TOMAN, J./ŠVEC, M./SCHUSZTEKOVÁ, S.: *Zákon o kolektivním vyjednávání. Praktický komentár*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2016. – ISBN 978-80-8166-456-2;
- TOMEŠ, I./TKÁČ, V.: *Kolektivní vyjednávání a kolektivní smlouvy. Teorie, praxe, modely*. Praha : Prospektrum, 1993. – ISBN 80-85431-66-1;
- VLADÁROVÁ, M.: Zákon o kolektivním vyjednávání. Komentár. In *PMPP – personálny a mzdový poradca podnikateľa*. Roč. 1 (1996), č. 5, s. 6–34. – ISSN 1335-1508;
- VLADÁROVÁ, M.: *Kódex kolektivního vyjednávání*. Bratislava : Epos, 2001. – ISBN 80-8881-056-6;
- ŽULOVÁ, J. a kol.: *Pracovní právo v poznámkách s příklady*. Druhé doplnené a aktualizované vydanie. Bratislava : Wolters Kluwer, 2017. – ISBN 978-80-8168-686-3.

Význam alternatívnych trestov v spoločenskej praxi so zameraním na inštitút podmieneného odkladu výkonu trestu odňatia slobody a podmieneného odkladu výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom

Abstrakt: Príspevok na podklade inštitútov podmieneného odkladu výkonu trestu odňatia slobody a podmieneného odkladu výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom analyzuje výhody a pozitíva, ktoré vyplývajú z uprednostňovania alternatívnych trestov pred trestom odňatia slobody. Článok poukazuje na situácie, v ktorých môže mať vplyv väzenského prostredia negatívne dôsledky na osobnostné črty a spoločenský status odsúdeného. V jednotlivých nadväzujúcich kapitolách článku sú skúmané rôzne problematiky nastolenej témy, ako zaradenie podmieneného odkladu výkonu trestu odňatia slobody a podmieneného odkladu výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom v systéme trestov, hmotnoprávne predpoklady na ich uloženie súdom, analýza účelu ukladania týchto inštitútov trestného práva v spoločenskej praxi. Príspevok vo všeobecnosti uvedené sankcie vníma ako druhú šancu na život bez traumy z uväznenia a zároveň ako prostriedok, ktorý v prípade neosvedčenia sa odsúdeného v skúšobnej lehote, dokáže v zmysle zásady *ultima ratio* spoľahlivo odôvodniť potrebu uložiť trest odňatia slobody. Záverom príspevku je zhrnutie konkrétnych pozitívnych dôsledkov, ktoré vyplývajú z uloženia podmieneného odkladu výkonu trestu odňatia slobody, prípadne podmieneného odkladu výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom na odsúdeného, na jeho okolie, na poškodeného, ako aj na spoločnosť, s poukazom na opodstatnené miesto týchto inštitútov v systéme trestov slovenského trestného práva.

Kľúčové slová: restoratívna justícia – alternatívne tresty – podmienený odklad výkonu trestu odňatia slobody a podmienený odklad výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom – systém a účel týchto inštitútov v spoločenskej praxi

1 Právny základ inštitútov podmieneného odkladu výkonu trestu odňatia slobody a podmieneného odkladu výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom

Humanizácia spoločnosti a progres vo všetkých oblastiach trestnej úpravy priniesli na prelome storočí do spoločnosti novú koncepciu nazerania na trestnú spravodlivosť. Ide o názorový posun, ktorý hlása renesanciu myšlienky navrátenia trestnej spravodlivosti do rúk tých, ktorí sú zločinom najviac dotknutí, teda páchatelov a ich sociálneho spoločenstva. Hovoríme o restoratívnej spravodlivosti, ktorá má byť riešením aktuálnych problémov trestného zákonodarstva, ako preplnené väznice, vysoká recidíva, pre štát zaťažujúce financovanie väzenského systému, zlyhávajúca účinnosť trestov, predovšetkým trestu odňatia slobody etc. Restoratívna spravodlivosť má svoje uplatnenie v procesnoprávnej oblasti, a to v mediácii, avšak uplatnenie nachádza aj v hmotnoprávnej oblasti, najmä v zavádzaní rôznych alternatív k nepodmienenému trestu odňatia slobody.¹

Hoci ide o relatívne novodobo vyniknutú koncepciu trestnoprávneho postihu, je pozoruhodné, že korene úvah o prechode z retributívnej na restoratívnu justíciu vidíme už u mysliteľov dávnych dôb, konkrétne vo 4. storočí pred Kr. Grécky filozof Platón († 347 pred Kr.) vo svojom diele Kritón (*Kρίτων*) odmieta princíp odplaty a v českom preklade

¹ MENCEROVÁ, I. et al.: *Trestné právo hmotné*. Šamorín : Heuréka, 2013, s. 316–317.

uvádza: „Jestliže pak chceš povážit, Sókrate, jaký asi význam má trestat ty, kteří se dopouštějí bezpráví, sama ta úvaha tě poučí, že lidé pokládají zdatnost za věc získatelnou, neboť nikdo, kdo se nerozumně nemstí jako zvíře, netrestá viníka myslé na to a z toho důvodu, že se provinil; ale kto přistupuje k trestu s rozumem, nemstí se za minulé provinění – vždyť by nemohl způsobit, aby se odestalo to, co se stalo – nýbrž chce trestat pro budoucnost, aby se znovu neprovinil ani sám ten, kto je trestán, ani jiný, kdo by uviděl jeho potrestání“².

Hlavným cieľom trestania v súčasnosti nie je odplata, ale prevýchova odsúdeného. Trestom sa preto páchatelovi nemstíme za jeho previnenie, ale trestáme ho, respektíve prevychovávame pre budúcnosť. Uloženým trestom sa právny systém snaží prevychovať odsúdeného, navrátiť ho k dodržiavaniu spoločenských a právnych hodnôt.

V klasickom retributívnom trestnom konaní je pozornosť zameraná prioritne na potrestanie páchatela a nie na obeť trestného činu. Obeť nachádza svoje uspokojenie iba v poznaní, že páchatel bol potrestaný. Restoratívna justícia predstavuje osobitný prístup k dosiahnutiu spravodlivosti. Zameriava sa na nápravu škôd spôsobených trestným činom, reintegráciu páchatela a na spojenie všetkých účastníkov trestného činu, čiže páchatela, obeť a spoločnosť.³ V zmysle uvedeného nemá restoratívna spravodlivosť pozitívne účinky len pre páchatelov trestných činov, ale aj pre obeť trestných činov a pre spoločnosť. Obete ťažia z aktívnej účasti na restoratívnom procese, páchatelia ťažia z príležitosti na náprave škody a kompenzácií a spoločnosť má prospech zo vzájomných rokovaní. Proces umožňuje nadviazať kontakt, dialóg a dosiahnuť dohodu medzi obeťou a páchatelom. Odpustenie, oľutovanie a akceptácia páchatela obeťou sú podstatnými prvkami restoratívnej justície.⁴

Súčasná právna úprava umožňuje súdu odsúdenému po splnení zákonných predpokladov uložiť niekoľko alternatív namiesto trestu odňatia slobody. Ide o

- trest domáceho väzenia,
- trest povinnej práce,
- peňažný trest,
- trest zákazu účasti na verejných podujatiach,
- podmienený odklad výkonu trestu odňatia slobody a
- podmienený odklad výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom.

Ako podklad na analýzu účelu alternatívnych trestov v tomto príspevku som si vybrala posledné dva spomenuté inštitúty. Pri ich ukladaní to v praxi vyzerá tak, že aj keď páchatel spácha trestný čin a v zmysle tohto skutku sa uzná za vinného a uloží sa mu trest odňatia slobody, súd takejto osobe môže prejavíť určitú dôveru tým, že ak spĺňa zákonom stanovené predpoklady, uložený trest odňatia slobody podmiennečne odloží formou inštitútu podmieneného odkladu výkonu trestu odňatia slobody alebo podmieneného odkladu výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom. Ide o situácie, keď sa páchatel ojedinele dopustil menej závažného trestného činu a výkon trestu odňatia slobody by na ňom zanechal skôr negatívne dôsledky.

Napriek tomu, že inštitút podmieneného odkladu výkonu trestu odňatia slobody sa prvýkrát v písaných prameňoch práva objavuje na našom území v roku 1908⁵, v súvislosti s aktuálnym ponímaním trestania sa až v 21. storočí rekodifikáciou trestného systému

² LATA, J.: *Účel a smysl trestu*. Praha : LexisNexis, 2007, s. 11–12.

³ KURY, H./STRÉMY, T.: Restoratívna justícia a alternatívne tresty – nové výsledky. In STRÉMY, T. (ed.): *Restoratívna justícia a alternatívne tresty v teoretických súvislostiach*. Praha : Leges, 2014, s. 16.

⁴ *Ibid.*, s. 31.

⁵ FÁBRY, A.: *Penológia*. Bratislava : Eurokódex, 2009, s. 43.

zaviedla v slovenskom trestnom práve podoba tohto inštitútu v takej právnej úprave, aby čo najviac korešpondovala s modernými trestnoprávnymi úpravami vyspelých štátov.

Podmienečný odklad výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom považujeme za novodobý právny inštitút. Zjednodušene sa o ňom dá povedať, že ide o prísnejšiu alternatívu podmienečného odkladu výkonu trestu odňatia slobody s viacerými obmedzeniami a vyšším dohľadom kompetentných orgánov. Čo je však priaznivejšie pre odsúdeného, pri tejto alternatíve trestu sa zvyšuje horná hranica trestnej sadzby uloženého trestu odňatia slobody, pri ktorej je ešte možné podmienečný odklad výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom uložiť.

2 Systematika inštitútov podmienečného odkladu výkonu trestu odňatia slobody a podmienečného odkladu výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom

V súlade s predchádzajúcou kapitolou o novodobej trestnej politike spočívajúcej na princípoch restoratívnej justície, by sa mohlo na prvý pohľad zdať zarážajúce, že najčastejšie ukladaným trestom spomedzi všetkých druhov trestov uvedených v § 32 zákona číslo 300/2005 Z. z. Trestného zákona (ďalej len ako „Trestný zákon“) je v súčasnosti stále trest odňatia slobody. V súlade s novodobou trestnou koncepciou restoratívnej spravodlivosti však treba uviesť, že sa najčastejšie ukladá vo forme podmienečného odkladu výkonu trestu odňatia slobody, alebo podmienečného odkladu výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom.⁶

V zmysle odlišných nazeraní právnych autorít na problematiku zaradenia inštitútu podmienečného odkladu výkonu trestu odňatia slobody do systému trestov si dovoľím na danú tému rozviesť krátku analýzu.

Podľa ustanovenia § 32 Trestného zákona „... za spáchané trestné činy môže súd uložiť páchateľovi, ktorý je fyzickou osobou, len

- a) trest odňatia slobody,
- b) trest domáceho väzenia,
- c) trest povinnej práce,
- d) peňažný trest,
- e) trest prepadnutia majetku,
- f) trest prepadnutia vecí,
- g) trest zákazu činnosti,
- h) trest zákazu pobytu,
- i) trest zákazu účasti na verejných podujatiach,
- j) trest straty čestných titulov a vyznamenaní,
- k) trest straty vojenskej a inej hodnosti,
- l) trest vyhostenia“.⁷

Z dôvodu, že podmienečný odklad výkonu trestu odňatia slobody a jeho prísnejšia alternatíva v podobe podmienečného odkladu výkonu trestu odňatia slobody s probačným

⁶ MENCEROVÁ, I. et al.: op. cit. 1, s. 292.

⁷ § 32 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon.

dohľadom nie sú ako samostatne tresty uvedené v § 32 Trestného zákona taxatívne definujúceho tresty, ktoré možno v zmysle platnej právnej úpravy Slovenskej republiky odsúdenému uložiť, je otázne, či uvedené trestnoprávne inštitúty môžeme za samostatné tresty vôbec považovať. To, že tieto inštitúty nie sú samostatné tresty, predostierajú vo svojej publikácii „Alternatívni řešení trestních věcí“ v praxi A. Sotolář, F. Půry a P. Šámal. Na druhej strane existuje právny názor, uverejnený v publikácii M. Benčíka „Rekodifikácia trestného práva a možné smery vývinu trestnoprávnych sankcií“, ktorá vychádza z premisy, že hmotnoprávnym predmetom odkladu trestu je trestná zodpovednosť. Podmienečné odsúdenie sa v takomto prípade chápe ako právny následok trestného činu a jeho obsahom, aj keď v oveľa menšej miere, je ujma. Odsúdený má v zmysle trestnoprávnych noriem povinnosť túto ujmu znášať, má kvalitu trestnej zodpovednosti, plní jej funkcie, a preto zrejme ide o samostatnú formu trestnej sankcie. Ďalej napríklad L. Tobiášová v publikácii „Trestné právo hmotné“, zastáva názor, že podmienečné odsúdenie a podmienečné odsúdenie s probačným dohľadom patria medzi alternatívy k trestu odňatia slobody a považuje ich za alternatívne tresty.⁸

Dovolím si vysloviť úsudok, že všetky uvedené názorové alternatívy zaradenia inštitútu podmienečného odkladu výkonu trestu odňatia slobody majú logické odôvodnenie. Napriek tomu som toho názoru, že pri výklade práva treba vždy hľadať širšie súvislosti a neriadiť sa len striktné doslovným znením zákona, a preto si dovoľím prikloniť sa k stanovisku, že podmienečný odklad výkonu trestu odňatia slobody a podmienečný odklad výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom sú samostatnými sankciami, respektíve samostatne ukladanými trestami.

Okrem doteraz uvedeného to vyplýva aj z významu tohto inštitútu, ktorého cieľom je predísť uloženiu trestu odňatia slobody a uložiť ho ako jeho alternatívu. Napriek tomu, že systematicky v zmysle znenia Trestného zákona sú analyzované inštitúty súčasťou trestu odňatia slobody, pri hlbšej analýze sú tieto sankcie obsahovo jeho presným opakom. Dávajú odsúdenému do jeho vlastných rúk poslednú šancu na nápravu bez ujmy na osobnej slobode a bez narušenia jeho rodinných, pracovných a sociálnych väzieb. Inštitúty majú síce spoločný cieľ, ktorým je prevýchova odsúdeného k riadnemu životu, ale odsúdeného k cieľu vedú podstatne odlišným spôsobom.

3 Hmotnoprávne podmienky na uloženie podmienečného odkladu výkonu trestu odňatia slobody a podmienečného odkladu výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom

Čo sa týka hmotnoprávnych podmienok uloženia sankcie podmienečného odkladu výkonu trestu odňatia slobody, v súlade s ustanovením § 49 ods. 1 Trestného zákona „... súd môže podmienečne odložiť výkon trestu odňatia slobody neprevyšujúceho dva roky, ak

- a) vzhľadom na osobu páchatela, najmä s prihliadnutím na jeho doterajší život a prostredie, v ktorom žije a pracuje, a na okolnosti prípadu, má dôvodne za to, že na zabezpečenie ochrany spoločnosti a nápravu páchatela výkon trestu odňatia slobody nie je nevyhnutný, alebo

⁸ MENCEROVÁ, I. et al.: op. cit. 1, s. 320.

- b) prijme záruku za nápravu páchatela a ak vzhľadom na výchovný vplyv toho, kto záruku ponúkol, má za to, že výkon trestu odňatia slobody nie je nevyhnutný⁹

Toto ustanovenie zákona sa nepoužije v prípade ak súd odsudzuje páchatela za úmyselný trestný čin spáchaný v skúšobnej lehote podmieneného odsúdenia alebo v skúšobnej lehote podmieneného prepustenia z výkonu trestu odňatia slobody. Uvedené vylučuje možnosť súdu uložiť podmienený odklad výkonu trestu odňatia slobody na podmienený odklad výkonu trestu odňatia slobody. Takýto postup nie je možný ani v prípade, ak je páchatel odsúdený za úmyselný trestný čin, aj keď sa nachádza v skúšobnej lehote podmieneného odkladu výkonu trestu odňatia slobody, ktorý mu bol uložený za trestný čin spáchaný z nedbanlivosti.¹⁰

V ponímaní koncepcie možného alternatívneho trestania páchatelov trestných činov však treba poukázať na ustálenú judikatúru súdov: „Ustanovenie § 49 ods. 2 Trestného zákona nie je možné chápať ako príkaz na uloženie trestu odňatia slobody bez podmieneného odkladu jeho výkonu namiesto uloženia iného prípustného druhu trestu alebo popri inom prípustnom druhu trestu; to neplatí, ak je splnená premisa uvedená v § 34 ods. 6 druhá veta Trestného zákona, ktorá nariaďuje: „Za trestný čin, ktorého horná hranica trestnej sadzby trestu odňatia slobody ustanovená v osobitnej časti zákona prevyšuje päť rokov, musí súd uložiť trest odňatia slobody.“ Je však vždy nutné zohľadniť ustanovenia o nezlučiteľnosti trestov, konkrétne § 34 ods. 7, ktorý ustanovuje, že popri sebe nemožno uložiť trest a) odňatia slobody a domáceho väzenia, b) odňatia slobody a povinnej práce, c) peňažný a prepadnutia majetku, d) prepadnutia veci a prepadnutia majetku, e) zákazu pobytu a vyhostenia a § 56 ods. 1 a 2 Trestného zákona, ktorý nariaďuje, že peňažný trest môže súd uložiť od 160 EUR do 331 930 EUR páchatelovi úmyselného trestného činu, ktorým získal alebo sa snažil získať majetkový prospech. Bez splnenia uvedených podmienok môže súd peňažný trest uložiť, ak ho ukladá za prečin a vzhľadom na povahu spáchaného prečinu a možnosť nápravy páchatela trest odňatia slobody neukladá. Nie je preto v rozpore s § 49 ods. 2 Trestného zákona, ak súd uloží trest povinnej práce ako samostatný trest, ak sú splnené podmienky uvedené v § 54 Trestného zákona, ktorý hovorí: „Trest povinnej práce môže súd uložiť so súhlasom páchatela vo výmere od 40 do 300 hodín, ak ho odsudzuje za prečin, za ktorý zákon umožňuje uložiť trest odňatia slobody, ktorého horná hranica sadzby trestu odňatia slobody nepresahuje päť rokov a ak je taký trest primeraný.“¹¹

Ak súd podmienený odklad výkonu trestu odňatia slobody povolí, zároveň určí skúšobnú lehotu na jeden rok až päť rokov. Páchatelovi môže súd zároveň uložiť aj primerané obmedzenia alebo povinnosti uvedené v § 51 ods. 3 a 4 Trestného zákona, smerujúce k tomu, aby viedol riadny život, ktorých kontrolu vykonáva probačný a mediačný úradník. Spravidla súd odsúdenému uloží, aby podľa svojich schopností nahradil škodu spôsobenú trestným činom. Ak sú splnené podmienky podľa osobitného predpisu, môže súd nariadiť odsúdenému kontrolu uložených primeraných obmedzení alebo povinností technickými prostriedkami. Čas, po ktorý v skúšobnej lehote odsúdený viedol riadny život, sa započítava do skúšobnej lehoty novourčenej pri povolení odkladu výkonu trestu odňatia slobody alebo probácie uložených za ten istý skutok, alebo do skúšobnej lehoty alebo probácie určených pri uložení úhrnného trestu alebo súhrnného trestu. Súd vysloví, že sa odsúdený osvedčil,

⁹ § 49 ods. 1 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon.

¹⁰ Ibid.

¹¹ R 85/2015.

ak odsúdený viedol v skúšobnej lehote riadny život a riadne vykonal iné uložené sankcie a plnil uložené obmedzenia a povinnosti. Inak súd nariadi nepodmienečný trest odňatia slobody, a to prípadne už v priebehu skúšobnej lehoty. Vzhľadom na okolnosti prípadu môže súd výnimočne ponechať podmienne odsúdenie v platnosti, hoci odsúdený konaním spáchaným v skúšobnej lehote dal príčinu na nariadenie výkonu trestu, a zároveň môže nad odsúdeným ustanoviť probačný dohľad, primerane predĺžiť skúšobnú lehotu, nie však viac ako o dva roky, pričom nesmie prekročiť hornú hranicu skúšobnej lehoty päť rokov, ustanoviť doteraz neuložené primerané obmedzenia alebo primerané povinnosti uvedené v § 51 ods. 3 a 4 Trestného zákona smerujúce k tomu, aby viedol riadny život, alebo nariadiť kontrolu uložených primeraných obmedzení alebo povinností technickými prostriedkami. Ak súd do roka od uplynutia skúšobnej lehoty neurobil rozhodnutie o osvedčení alebo neosvedčení odsúdeného bez toho, že by odsúdený mal na tom vinu, má sa za to, že sa odsúdený osvedčil. Rovnako sa má za to, že sa odsúdený osvedčil, ak súd do dvoch rokov od uplynutia skúšobnej lehoty neurobil rozhodnutie o osvedčení alebo neosvedčení odsúdeného bez toho, že by odsúdený mal na tom vinu v prípade, ak sa proti odsúdenému vedie v skúšobnej lehote trestné stíhanie pre iný trestný čin. Ak sa vyslovilo, že sa odsúdený v skúšobnej lehote osvedčil, alebo ak sa má za to, že sa odsúdený osvedčil, hľadá sa na neho, ako keby nebol odsúdený. Ak súd rozhodne, že sa trest odňatia slobody, ktorý bol podmienne odložený, vykoná, zároveň rozhodne aj o spôsobe výkonu trestu.¹²

Prísnejšou modifikáciou podmienneho odkladu výkonu trestu odňatia slobody je ustanovenie § 51 Trestného zákona „Súd môže za podmienok uvedených v § 49 ods. 1 podmienne odložiť výkon trestu odňatia slobody neprevyšujúceho tri roky, ak páchatelovi zároveň uloží probačný dohľad nad jeho správaním v skúšobnej lehote. Ustanovenie § 49 ods. 2 platí rovnako“.¹³

Súd pri určení probačného dohľadu ustanoví skúšobnú dobu na jeden rok až päť rokov. Zároveň súd uloží povinnosti alebo obmedzenia, ktoré sú súčasťou probačného dohľadu.¹⁴

Obmedzenia spočívajú najmä v zákaze

- a) účasti na určených verejných podujatiach,
- b) požívania alkoholických nápojov a iných návykových látok,
- c) stretávania sa s osobami, ktoré majú na páchatela negatívny vplyv alebo ktoré boli jeho spolupáchateľmi alebo účastníkmi na trestnom čine,
- d) vstupu na vyhradené miesta alebo priestory, na ktorých trestný čin spáchal,
- e) účasti na hazardných hrách, hrania na hracích automatoch a uzatvárania stávok,
- f) kontaktu s určenou osobou v akejkoľvek forme vrátane kontaktovania prostredníctvom elektronickej komunikačnej služby alebo inými obdobnými prostriedkami.

Povinnosti spočívajú najmä v príkaze

- a) nepriblížiť sa k určenej osobe na vzdialenosť menšiu ako päť metrov a nezdržiavať sa v blízkosti obydľia určenej osoby alebo v určenom mieste, kde sa takáto osoba zdržuje alebo ktoré navštevuje,
- b) vystáňovať sa z bytu alebo domu, v ktorom sa neoprávnene zdržuje alebo ktorý protiprávne obsadil,

¹² § 50 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon.

¹³ § 51 ods. 1 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon.

¹⁴ § 51 ods. 2 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon.

- c) nahradiť v skúšobnej lehote spôsobenú škodu,
- d) zaplatiť v skúšobnej lehote dlh alebo zameškané výživné,
- e) osobne alebo verejne sa ospravedlniť poškodenému,
- f) v skúšobnej lehote získať určitú pracovnú kvalifikáciu alebo zúčastniť sa na rekvalifikačnom kurze,
- g) podrobiť sa v súčinnosti s probačným a mediačným úradníkom alebo iným odborníkom programu sociálneho výcviku alebo inému výchovnému programu,
- h) podrobiť sa liečeniu závislosti od návykových látok, ak mu nebolo uložené ochranné liečenie,
- i) podrobiť sa v skúšobnej lehote psychoterapii alebo zúčastniť sa na psychologickom poradenstve,
- j) zamestnať sa v skúšobnej lehote alebo uchádzať sa preukázateľne o zamestnanie,
- k) dostaviť sa v určenom čase na príslušný útvar Policajného zboru určený podľa miesta pobytu, v odôvodnených prípadoch aj opakovane.¹⁵

Odsúdený, ktorému bol uložený probačný dohľad, je povinný strpieť nad sebou kontrolu vykonávanú probačným a mediačným úradníkom a podrobiť sa kontrole technickými prostriedkami, ak je takáto kontrola nariadená.¹⁶

4 Účel alternatívnych trestov so zameraním na spoločenský a finančný aspekt vyplývajúci z ukladania trestnoprávnej sankcie podmieneného odkladu výkonu trestu odňatia slobody

V súlade so súčasnou právnou úpravou trestného práva je účel trestu vymedzený v ustanovení § 34 ods. 1 Trestného zákona takto: „Trest má zabezpečiť ochranu spoločnosti pred páchatelom tým, že mu zabráni v páchaní ďalšej trestnej činnosti a vytvorí podmienky na jeho výchovu k tomu, aby viedol riadny život a súčasne iných odradí od páchania trestných činov; trest zároveň vyjadruje morálne odsúdenie páchatela spoločnosťou“.¹⁷

Účel uloženého trestu vo všeobecnosti spočíva v ochrane spoločnosti, v zabránení ďalšej trestnej činnosti páchatela, v jeho prevýchove k riadnemu životu, vo výchovnom pôsobení trestu na ostatných členov spoločnosti. Z uvedeného vyplýva, že účel trestu je aj individuálny aj všeobecný, zameraný na jednotlivca, ako aj na celú spoločnosť.

Podmienený odklad výkonu trestu odňatia slobody zdôrazňuje preventívny aspekt ukladania trestov a dáva do popredia najmä zásadu humanity. Jeho účel poníma pravý opak tvrdej zásady „oko za oko, zub za zub“ – zásady, ktorá prevládala v trestaní odsúdených dlhé stáročia existencie ľudskej civilizácie. Prináša so sebou novú éru ľudskosti v trestnom práve v snahe nie tvrdo trestať, ale prevychovávať a predchádzať opätovnému kriminálnemu zlyhaniu jednotlivca.

„Ani tisíce ukrižovaných účastníkov Spartakovho sprisahania nezabránilo nepokojom a vzburám otrokov, ani hromadné popravy prvých kresťanov neodradili iných od nového náboženstva, ani mučivé popravy v stredoveku nezabránili povstaniam nevoľníkov a poddaných a rovnako ani továrne na smrť v nacistických koncentračných táboroch nezachránili ideológiu

¹⁵ § 51 ods. 3, ods. 4 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon.

¹⁶ § 51 ods. 5 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon.

¹⁷ § 34 ods. 1 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon.

nacizmu. Preukázali len jedno, že neludskosťou, hrubým zaobchádzaním, týraním a trestaním ešte nikdy nikto nikde na svete nikoho k ľudskosti neprevychoval¹⁸.

V súlade s účelom prevýchovy odsúdeného zahŕňa podmienený odklad výkonu trestu odňatia slobody v sebe zastrašujúci prvok, inak povedané výstrahu, že pri nedodržaní stanovených zákonných podmienok subsumovaných v uloženom treste podmieneného odkladu výkonu trestu odňatia slobody, sa podmienený odklad premení na trest, pri ktorom dochádza k ujme na osobnej slobode.

Neosvedčením sa odsúdeného v skúšobnej lehote a následným procesným postupom spočívajúcim zvyčajne v premene podmieneného odkladu výkonu trestu odňatia slobody na trest odňatia slobody, je zároveň dodržaná zásada *ultima ratio*, pretože všetky menej represívne spôsoby riešenia situácie už boli vyčerpané a súd môže odôvodnene odsúdenému nariadiť opodstatnený výkon trestu odňatia slobody, ako poslednú a najprísnejšiu možnosť trestnej represie.

Princíp *ultima ratio* vychádza z predpokladu uloženia trestu odňatia slobody ako sankcie poslednej inštancie. Myšlienka subsidiarity trestnej represie je jednou z hlavných ideí moderných trestných kódexov a platí pre dekriminalizáciu, ako aj depenalizáciu trestného práva. Účelom je znižovať mieru využívania trestu odňatia slobody na minimum a použiť ho len v tých krajných prípadoch, keď na zabezpečenie ochrany spoločnosti pred páchatelom už niet inej cesty.¹⁹

V súlade s ustálenou súdnou praxou, pri úvahe o podmienenom odklade výkonu trestu odňatia slobody musí súd zhodnotiť všetky okolnosti týkajúce sa osoby páchatela, najmä jeho doterajší život a prostredie, v ktorom pracuje a žije, ako aj čin, ktorý obvinený spáchal, aby mohol urobiť odôvodnený záver, či sa účel trestu dosiahne aj bez jeho výkonu, alebo nie.²⁰

„Za ‚okolnosti prípadu‘ treba považovať okolnosti, ktoré charakterizujú posudzovaný čin a jeho spoločenskú závažnosť, najmä spôsob jeho vykonania, následky, mieru zavinenia páchatela, situáciu, za ktorej došlo k jeho spáchaniu. Pri úvahe, či okolnosti prípadu v konkrétnej veci vylučujú podmienený odklad výkonu trestu odňatia slobody, nemožno izolovane hodnotiť len jednu okolnosť, ktorá svedčí v neprospech obvineného, ale treba ju posudzovať so všetkými ďalšími okolnosťami, ktoré charakterizujú spáchaný skutok. Ťažký následok dopravnej nehody (smrť poškodeného) zavinенý z nedbanlivosti, sám osebe nevylučuje možnosť použitia ustanovenia § 58 ods. 1 písm. a) Trestného zákona, pokiaľ ďalšie okolnosti charakterizujúce skutok a osobu páchatela znižujú stupeň spoločenskej nebezpečnosti spáchaného trestného činu“.²¹

Je rozdiel, či ide o páchatela, ktorý spáchal trestný čin nedbanlivostnou formou zavinenia napríklad v doprave a spáchal trestný čin ublíženia na zdraví s následkom ťažkej ujmy na zdraví a spáchaný trestný čin je u neho dôsledkom ojedinelej nepozornosti pri vedení motorového vozidla a zároveň spĺňa podmienku, že vedie riadny občiansky život, alebo spáchanie trestného činu je dôsledkom opakujúceho sa nezodpovedného správania, ktoré má svoj pôvod v negatívnych osobnostných charakterových vlastnostiach páchatela trestného činu. V uvedenom príklade, pri teoretickom neosvedčení sa odsúdeného, sa potvrdí predpoklad, že odsúdenému nemožno zabrániť v páchaní ďalšej trestnej činnosti

¹⁸ MAŠLANYOVÁ, D. et al.: *Trestné právo hmotné. Všeobecná a osobitná časť*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 145.

¹⁹ MENCEROVÁ, I. et al.: op. cit. 1, s. 314.

²⁰ R II/1967.

²¹ R 19/1973.

a ochrana spoločnosti pred ním sa nedá zabezpečiť miernejším druhom trestu ako trestom odňatia slobody. Odsúdený mal zákonom danú šancu na nápravu svojho života, no nevyužil ju.

V súlade s relatívne určeným systémom trestov má súd možnosť pristupovať k trestaniu páchatelov trestných činov individuálne. Najmä z uvedeného dôvodu je podmienený odklad výkonu trestu odňatia slobody najčastejšie ukladanou sankciou v našom trestnoprávnom systéme. V odôvodnených prípadoch má súd pri ukladaní trestu možnosť vyhnúť sa neúčelnému uloženiu výkonu trestu odňatia slobody. Ide o prípady, v ktorých ujma na slobode páchatela nie je nutná, ale zároveň trest je dostačujúci na to, aby ochránil spoločnosť a prevychoval odsúdenú osobu k riadnemu životu bez ďalších kriminálnych tendencií.

Okrem všetkých uvedených argumentov, ktoré poukazujú na účel tohto inštitútu, si v závere dovoľm poukázať aj na jeho spoločenský aspekt v rámci medziludských vzťahov, keď pri len ojedinelom pošmyknutí odsúdeného takáto uložená sankcia zabráni celkovému rozvratu jeho spoločenského statusu a v konečnom dôsledku rozvratu samotnej spoločenskej jednotky, ktorou je rodina – najbližšie okolie odsúdeného.

Je nepochybné, že dôležitú úlohu pri konaní človeka zohráva motivácia. Domnievam sa, že azda žiadna iná trestná sankcia ako podmienený odklad výkonu trestu odňatia slobody nemotivuje racionálne zmyšľajúcu osobu viac. Odsúdeného motivuje, aby prehodnotil svoje ojedinelé protiprávne konanie a uvedomil si možnosť napraviť sa relatívne bez ujmy na slobode, ktorú mu trestný systém poskytol. Vedomie odsúdeného, že len kúsok ho delil od brány väznice a neustále prítomná hrozba premeny trestu na výkon trestu odňatia slobody zaručene odsúdeného pozitívne motivuje, aby viedol riadny život. V zmysle motivácie nemá azda žiadna iná sankcia bez ujmy na slobode taký veľký vplyv na vôľu odsúdeného správať sa v súlade s normami platného práva a viesť riadny život.

Tento druh uloženého trestu navyše plne korešponduje so zásadou personalitu trestu z dôvodu, že len okrajovým spôsobom zasahuje rodinu a blízkych odsúdeného. V súlade s § 34 ods. 3 Trestného zákona „... trest má postihovať iba páchatela tak, aby bol zabezpečený čo najmenší vplyv na jeho rodinu a jemu blízke osoby“.²²

Keďže odsúdenému pri uložení takéhoto trestu nie je odňatá osobná sloboda, môže v prevažnej miere pokračovať vo svojom osobnom živote a plniť si tak všetky povinnosti vyplývajúce zo statusu otca, manžela, syna, zamestnanca, zamestnávateľa atď. Nie sú prerušené sociálne väzby a odsúdený nie je vystavený obrovskému psychickému tlaku, ktorý výkon trestu zahŕňa. Ujma, ktorú rodina môže v značnej miere pociťovať, tkvie aj v morálnom zahanbení voči okoliu, ak sa takáto informácia o výkone trestu odňatia slobody odsúdeného dostane na verejnosť.

Páchatel má taktiež možnosť pochopiť ujmu, ktorú spôsobil trestným činom poškodenému, a formou dialógu môže poškodenému podľa svojich možností a schopností navrhnúť spôsob realizácie nápravy.

Pozitívny účel plynúci z uloženia tohto trestu nevyplýva len pre páchatela, rodinu a blízkych, poškodeného, ale taktiež pre štát, čiže v konečnom dôsledku pre pracujúcu časť populácie. Ročné náklady (podľa štatistiky vyhodnotenej v roku 2016) rezortu Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky na jedného väzňa vo výkone trestu odňatia slobody sú približne 14 000,- EUR.²³

Účel uloženia podmieneného odkladu výkonu trestu odňatia slobody vidím najmä

²² § 34 ods. 3 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon.

²³ Dostupné na: <http://dennik.hnonline.sk/slovensko/579112-pocet-vaznov-bude-nadalej-stupat> (18. 8. 2017).

v predchádzaníu spoločenského úpadku osobnosti odsúdeného a vo finančnej úspore štátu v zmysle nákladov na nepodmienečne odsúdenú osobu.

Pri uložení trestu podmieneného odkladu výkonu trestu odňatia slobody sa netrhnajú sociálne väzby a odsúdení sa aj napriek trestu môžu napríklad naďalej starať o deti a venovať kariérnemu rastu. Podľa PhDr. Martina Luleia, PhD., autora vedeckej monografie „Sociálna práca v trestnej justícii a probácia“, má dokonca pobyt rodiča vo väzení vplyv na kriminálne predpoklady detí odsúdenej osoby. Tvrdí, že už dvojročný pobyt za mrežami má na osobnosť človeka negatívny vplyv. Pobytu vo väzení ako vyššej škole zločinu efektívne predchádza práve možnosť trest odňatia slobody odložiť a nahradiť ho alternatívou bez ujmy na osobnej slobode, pri ktorej dochádza k vytrhnutiu odsúdeného z každodenných sociálnych väzieb.²⁴

Ďalšou zásadnou výhodou podmieneného trestu odňatia slobody je ekonomická efektívnosť a kapacitné odbremenenie väznic. Zvyšovanie počtu väzňov zakladá automatický predpoklad zvyšovania počtu väzenského personálu a nákladov na odsúdeného jednotlivca.²⁵

Záver

V prípade ak súd uloží páchatelovi trestného činu trest podmieneného odkladu výkonu trestu odňatia slobody, prípadne trest podmieneného odkladu výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom, danú osobu napriek protispoločenskému konaniu postaví do akejsi ochranej zóny pred najtvrdším postihom, ktorým je ujma na slobode. Odsúdenej osobe sa vytvorí možnosť za určitých zákonom stanovených podmienok rozhodnúť o svojej budúcnosti. Uložený trest dá odsúdenému možnosť výberu vrátiť sa do stavu pred kriminálnym správaním tým, že samotný subjekt – odsúdený rozhoduje o ďalšom postupe svojím správaním a konaním po vynesení odsudzujúceho rozsudku. Uvedené tresty zároveň slúžia ako inštitúty počas trvania ktorých dochádza k odhaleniu nepočítateľných kriminálnych živlov, pre ktorých ani takýto výstražný medzník nie je dostatočnou motiváciou. Z uvedeného mám za to, že negatívne, ako aj pozitívne výsledky v skúšobnej lehote, inak povedané osvedčenie sa v skúšobnej lehote, ako aj neosvedčenie, má v zmysle dodržania zásady *ultima ratio* významnú výpovednú hodnotu pre spoločnosť a aj pre trestnoprávny systém.

Pri snahe zhrnúť pozitívne následky vyplývajúce z uloženia podmieneného odkladu výkonu trestu odňatia slobody a podmieneného odkladu výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom, teda pri snahe vystihnúť účel a podstatu týchto inštitútov v systéme trestov si dovoľujem uviesť:

- keďže dochádza ku kapacitnému odbremeneniu väznic, štát ušetrí nemalé finančné prostriedky;
- menším počtom väzňov sa znižujú aj kapacity personálu na prevádzkovanie väzenského systému, čo šetrí ďalšie finančné prostriedky štátu;
- zamedzí sa negatívnym dôsledkom väzenia na osobnosť odsúdeného najmä tým, že sa neprerušia všetky jeho pozitívne sociálne väzby s rodinnými príslušníkmi a jeho okolím, neprerušia sa jeho kariérne aktivity a pracovné vzťahy, odsúdený neriskuje zníženie pracovného uplatnenia po prepustení z výkonu trestu odňatia slobody, odsúdený

²⁴ LULEI, M.: *Sociálna práca v trestnej justícii a probácia*. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa, 2011, s. 136.

²⁵ Dostupné na: <http://www.hlavnespravny.sk/justicia-na-pracu-je-odsudenych-stale-viac-ludi-na-domacevazenie-sa-caka/7384> (21. 8. 2017).

- nepreberá sprievodne nežiaduce kriminálne návyky od recidivistov, nevystaví sa následkom psychického rázu, ktoré ujma na slobode u odsúdenej osoby môže spôsobiť;
- v súlade so zásadou personalitu trestu, sa zamedzí negatívne vplyvu odsúdenia na rodinu a blízke okolie odsúdeného;
  - dochádza k prevýchove odsúdeného v súlade s pozitívnou motiváciou pod hrozbou ujmy straty slobody;
  - čo sa týka vzťahu páchatela trestného činu a poškodeného, páchatelovi sa vytvára možnosť v rámci trestného procesu poškodeného odškodniť formou materiálnej reparácie spočívajúcej v konkrétnej náprave, kompenzácii škody alebo straty, ktorá je dôsledkom trestného činu. Materiálne odškodnenie potom môže znížiť rozsah škôd v dôsledku trestného činu, môže znížiť náklady obetí pri riešení tejto škody. Napríklad vrátením ukradnutej veci alebo pokrytím nákladov na lekárske ošetrovanie a terapiu u psychológa. Rovnako dôležité ako materiálne odškodnenie je i.a. aj to, aby sa obeť zotavila z trestného činu, napríklad symbolickým odškodnením, čo môže byť hodnotené ešte vyššie. Ako Heather Strang hovorí: „Štúdie obetí za uplynulé desaťročie opakovane ukazujú, že to, čo obeť chce viac, nie je materiálne odškodnenie, ale najmä symbolické odškodnenie, predovšetkým ospravedlnenie a úprimné vyjadrenie ľútosti“.²⁶ Alternatívne tresty teda umožňujú otvorený dialóg páchatela s poškodeným, s možnosťou materiálneho, ako aj symbolického odškodnenia;
  - zamedzí sa kriminálnej predispozícii detí odsúdeného;
  - v zmysle zásady *ultima ratio* sa pri neosvedčení podloží nutnosť uloženia trestu odňatia slobody.

Summary

The Importance of Alternative Penalties in the Community Practice with Focus on the Institutions of Suspended Execution of Custodial Sentence with Supervised Probation

The article deals with the restorative justice as a concept of solving problems of the criminal law of the present, while focusing on the analysis of the institutions of suspended execution of custodial sentence and suspended execution of custodial sentence with supervised probation. The concept of the restorative justice is based, apart from numerous modern ideas about the criminal law also from the fact, which is one of the outcomes of this article that the execution of the custodial sentence has in certain specific cases negative impact on the convict, on their relatives and on the society as well. There are many examples of the negative impact of the prison environment on the convict's personality. The most serious are considered losing touch with the convict's relatives, interruption of their career activities and work relations, decrease of their employment chances after the release from prison, adopting undesirable habits from recidivists and also consequences of the psychological nature, caused by lack of freedom. In order to prevent these negative consequences, the restorative justice has its importance mostly when introducing different alternative options to the custodial sentences in cases where it is allowed by the law.

²⁶ STRÉMY, et al.: *Restoratívna justícia*. Praha : Leges, 2015, s. 60–61.

The aim of this article is to analyze certain institutions of the suspended execution of custodial sentence and suspended execution of custodial sentence with supervised probation in the system of penalties and to point out their purpose in the community practice. The conclusion of this article is the summary of social, economic and various other implications, resulting from imposing these penalties and their consequences not only on the convict and victim but also on the whole society. Suspended execution of custodial sentence and suspended execution of custodial sentence with supervised probation have a justified place in the system of penalties of the Slovak criminal law. They give the convict the possibility to avoid the loss of their freedom, give them the second chance for life without trauma from imprisonment. At the same time, in case these methods do not prove efficient in the probation period, these institutions, or the imposed probation period serve as the *ultima ratio* principle, if the convict provides a serious reason for imposing custodial sentence, because the convict has proven, that it is not possible to achieve remedy in any other way and the form of suspended sentence is from the point of view of the state's duty to protect the society from criminal phenomena and to re-educate the offender not sufficient.

Bibliografia

Všeobecne záväzné právne predpisy:

Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.

Judikatúra:

R II/1967;

R 19/1973;

R 85/2015.

Literatúra:

ČENTĚŠ, J. et al.: *Trestný zákon. Veľký komentár*. Bratislava : Eurokódex, 2013. 880 s. – ISBN 978-80-8155-020-1;

FÁBRY, A.: *Penológia*. Bratislava : Eurokódex, 2009. 264 s. – ISBN 978-80-89447-01-5;

LATA, J.: *Účel a smysl trestu*. Praha : LexisNexis, 2007. 115 s. – ISBN 80-86920-24-0, 115 s.;

LULEI, M.: *Sociálna práca v trestnej justícii a probácia*. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa , 2011. 136 s. – ISBN 978-80-8094-945-7;

MAŠĽANYOVÁ, D. et al.: *Trestné právo hmotné. Všeobecná a osobitná časť*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2011. 496 s. – ISBN 978-80-7380-338-4;

MENCEROVÁ, I. et al.: *Trestné právo hmotné*. Šamorín : Heuréka, 2013. 478 s. – ISBN 978-80-89122-86-8;

SOTOLÁŘ, A. et al.: *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha : C. H. Beck, 2000. 468 s. – ISBN 80-71793-50-7;

STRĚMY, T. (ed.): *Restoratívna justícia a alternatívne tresty v teoretických súvislostiach*. Praha : Leges, 2014. 544 s. – ISBN 978-80-7502-034-5;

STRĚMY, et al.: *Restoratívna justícia*. Praha : Leges, 2015. 344 s. – ISBN 978-80-7502-075-8.

Články:

BENČÍK, M.: Rekodifikácia trestného práva a možné smery vývinu trestnoprávných sankcií. In *Justičná revue*. Roč. 45 (1993), č. 7–8;

ŠAMKO P.: Základné východiská princípu *ultima ratio*. In *Právne listy*. Dostupné na: <http://www.pravnelisty.sk/> (11. 5. 2014);

KURY, H./STRÉMY, T.: Restoratívna justícia a alternatívne tresty – nové výsledky. In STRÉMY, T. (ed.): *Restoratívna justícia a alternatívne tresty v teoretických súvislostiach*. Praha : Leges, 2014, s. 15–35. – ISBN 978-80-7502-034-5.

Elektronické zdroje:

<http://www.hlavnespravy.sk/justicia-na-pracu-je-odsudenych-stale-viac-ludi-na-domace-vazenie-sacaka/7384> (21. 8. 2017);

<http://dennik.hnonline.sk/slovensko/579112-pocet-vaznov-bude-nadalej-stupat> (18. 8. 2017).

Volba opatrenia na prebratie smernice Európskej únie

Abstrakt: Príspevok sa zameriava na voľbu opatrenia na prebratie smernice Európskej únie, jednak z pohľadu práva Európskej únie, ale najmä z požiadaviek vyplývajúcich z právneho poriadku Slovenskej republiky, ústavnej úpravy. Príspevok obsahuje aj výber z analýzy opatrení na prebratie smerníc, ktoré boli už vykonané a oficiálne oznámené Európskej komisii.

Kľúčové slová: smernica Európskej únie – prebratie smernice – implementácia – náležité prebratie – aproximačné nariadenie – oznamovanie opatrení

Úvod

Smernica ako sekundárny právny akt Európskej únie je atypický prameň práva, keďže ide o nástroj, prostredníctvom ktorého sa dvojstupňovým procesom vytvára sprostredkované právo. V prvom stupni sa stanoví spoločný cieľ pre všetky členské štáty Európskej únie, ktorým je smernica adresovaná, a v druhom stupni členské štáty Európskej únie preberú smernicu do svojho právneho poriadku nimi zvolenými prostriedkami a metódami. Členské štáty Európskej únie sú teda povinné prebrať smernicu tak, aby bol dosiahnutý spoločný cieľ, pričom však disponujú určitou možnosťou výberu prostriedkov a metód.

Prebratím smernice rozumieme proces zameraný na premietnutie jednotlivých častí smernice do právneho poriadku členského štátu, a to buď ich prijatím, zmenou, doplnením alebo zrušením s cieľom dosiahnuť rovnaké právne účinky ako majú smernice v komunitárnom práve.

Implementáciou smernice sa rozumie proces zahŕňajúci jednak prebratie smernice a jednak následné vydanie vykonávacích právnych predpisov (tzv. implementácia práva v užšom zmysle) vrátane výkladu, aplikácie, vynútitelnosti a dodržiavania právnych predpisov zlučiteľných s komunitárnym právom zo strany orgánov verejnej moci i akceptácia takýchto právnych predpisov subjektmi práv a povinností (tzv. implementácia práva v širšom zmysle).

Smernicu možno považovať za náležité prebrať, ak bol včas a úplne dosiahnutý požadovaný výsledok, a to z hľadiska formálno-právneho a aj z hľadiska aplikačného. Kritériá pre správne prebratie smernice sú nasledovné:

- a) členský štát včas prijme príslušný všeobecne záväzný právny predpis,
- b) všeobecne záväzný právny predpis úplne preberá príslušnú smernicu,
- c) opatrenie na prebratie smernice má náležitú formu,
- d) je zabezpečená náležitá aplikácia, dodržiavanie a vymáhateľnosť opatrenia na prebratie smernice.

1 Forma opatrenia z pohľadu práva Európskej únie

Členské štáty Európskej únie nedisponujú absolútne slobodnou voľbou výberu formy opatrenia na prebratie smernice, ako to na prvý pohľad vyplýva z primárneho práva Európskej únie. Formu opatrenia na prebratie smernice vymedzil Súdny dvor Európskej únie stanovením, v niektorých prípadoch až protichodných, mantinelov.

Prebratie smernice musí zabezpečiť účinok smernice pri zachovaní cieľa, pre ktorý bola prijatá. Dôraz sa kladie na zachovanie právnej istoty osôb, preto smernice musia byť, až na malé výnimky, prebraté všeobecne záväzným právnym predpisom. Toto pravidlo nie je vylúčiteľné, ak má preberaná smernica zabezpečiť práva osôb, čo neumožňuje použitie obežníkov, interných predpisov alebo administratívnych postupov, pretože nezaručujú právnú istotu spočívajúcu v prístupe k normám (v prípade administratívnych postupov ani nebudú existovať), z ktorých by sa mohli oboznámiť so svojimi právami a v nadväznosti nato nie je zaručená dostatočná publicita ustanovení zabezpečujúcich ich práva. Ak by štátny orgán bol nečinný v prípadoch, keď by konať mal, alebo by konal nesprávne, neexistoval by všeobecne záväzný právny predpis, na ktorý by sa sťažovateľ mohol odvolať. Mohol by teda argumentovať výlučne samotnou smernicou, avšak pri tomto postupe by preberanie smerníc strácalo akýkoľvek význam. Komplikovanejšia situácia by nastala, keď by smernica neupravovala postup štátnych orgánov dostatočne podrobne.

Komunitárne právo nestanovuje, aký druh všeobecne záväzného právneho predpisu sa má pri preberaní smerníc použiť, ale je zaužívané, že potrebné je ju prebrať predpisom rovnakého druhu, aký by bol zvolený vo vnútroštátnom práve pri vlastnej úprave rovnakých vzťahov. Druh predpisu je vopred stanovený, ak prebratie smernice vyžaduje zmenu alebo zrušenie platných všeobecne záväzných právnych predpisov. V takejto situácii sa zvolí druh všeobecne záväzného právneho predpisu rovnakej alebo vyššej právnej sily.

Výnimkou z pravidla, že opatrenie na prebratie smernice musí mať formu všeobecne záväzného právneho predpisu sú dohody medzi sociálnymi partnermi, čiže odbormi a združeniami zamestnávateľov. Prípustnosť tejto výnimky je podmienená schopnosťou členského štátu zabezpečiť výsledok požadovaný smernicou. Výnimku využíva napríklad Belgicko – kolektívne zmluvy obsahujú normy napríklad o rovnosti mužov a žien, odmeňovaní, pracovnom čase a paralelne všeobecne záväzným právnym predpisom je rozšírená pôsobnosť kolektívnych zmlúv aj na nečlenov odborov pracujúcich v sektore, v ktorom zmluva existuje.

Výnimočne je prebratie smernice na základe zmluvy súkromného práva. Túto možnosť využilo Belgicko, ktoré uzatvorením exkluzívnej zmluvy s jediným distributérom zemného plynu prebralo smernicu 91/296/ES o tranzite zemného plynu prepravnými sieťami. Komisia (ako orgán dohľadu) zmluvu akceptovala ako opatrenie na prevzatie smernice s podmienkou, že orgány verejnej moci budú kontrolovať plnenie zmluvy, implementovať opatrenia na vykonanie zmluvy, pričom o všetkých zmenách bude informovaná verejnosť.

2 Forma opatrenia požadovaná právnym poriadkom Slovenskej republiky

V našom právnom poriadku vymedzuje formu opatrenia na prebratie smernice Ústava Slovenskej republiky vo forme zákona alebo aproximačného nariadenia vlády SR podľa striktno stanoveného ústavného rámca v článku 7 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky. Článok 7 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky – „Právne záväzné akty Európskych spoločenstiev a Európskej únie majú prednosť pred zákonmi Slovenskej republiky. Prevzatie právne záväzných aktov, ktoré vyžadujú implementáciu, sa vykoná zákonom alebo nariadením vlády podľa čl. 120 ods. 2.“ – zabezpečuje dve hlavné veci. V prvom rade je priznaná prednosť pred zákonmi Slovenskej republiky všetkým právne záväzným aktom Európskej únie, teda aj tým, ktorých prednosť nevyplýva z práva Európskej únie. A na druhej strane sa stanovuje forma opatrenia na prevzatie právne záväzných aktov Európskej únie.

S prevzatím smerníc je spojená aj požiadavka rýchleho prijímania transpozičných opatrení vyplývajúca z dĺžky transpozičnej lehoty, ktorá je určená samotnou smernicou alebo vyplýva zo zmluvy o pristúpení nových členských štátov k Európskej únii. V praxi nie sú výnimočné ani transpozičné lehoty dva mesiace alebo aj kratšie. Takéto lehoty, pri dĺžke legislatívneho procesu pri prijímaní zákonov, znemožňujú prijatie transpozičného opatrenia vo forme zákona.

Dôvod, že transpozičná lehota je príliš krátka, nie je v konaní pred Súdny dvorom EÚ relevantný z hľadiska zbavenia zodpovednosti členského štátu za zabezpečenie včasnej transpozície smernice, môže byť však dôvodom na jej predĺženie, ak je toto tvrdenie oprávnené a členský štát oň požiada ešte pred uplynutím lehoty.

Rýchle prijatie transpozičného opatrenia možno zabezpečiť vo forme všeobecne záväzného právneho predpisu na úrovni vlády. Takouto formou sú v našom právnom poriadku nariadenia vlády SR podľa článku 120. ods. 2 Ústavy SR, teda aproximačné nariadenia.

3 Aproximačné nariadenie vlády Slovenskej republiky ako opatrenie na prebratie smernice Európskej únie

Aproximačné nariadenia vyvolali v čase ich zavádzania do právneho poriadku SR, čiže v čase novelizácie Ústavy SR a prípravy návrhu zákona, ktorým sa ustanovujú podmienky vydávania aproximačných nariadení vlády, ale aj po ich zavedení, širokú diskusiu a rozporuplné ohlasy v právnickej obci. Pri hľadaní odpovede na otázku opodstatnenosti alebo otázku samotného postavenia aproximačných nariadení, je potrebné vychádzať z obdobných prameňov práva na našom území. Už v priebehu existencie Československej republiky bola vláda v rokoch 1920 a 1933 až 1936 oprávnená vydávať nariadenia so silou zákona.

Príkladom je zákon o mimoriadnej moci nariaďovacej, ktorý splnomocnil vládu počas obdobia mimoriadnych hospodárskych domácich a zahraničných pomerov, trvajúceho nakoniec viac ako tri roky, vydávať nariadenia s možnosťou meniť, dopĺňať alebo zrušovať zákony. Nariadením bolo možné upraviť všetky otázky, okrem otázok týkajúcich sa menovej politiky a otázok, ktoré mohli byť v súlade s ústavou upravené výlučne zákonom. Na druhej strane bolo možné uvedeným nariadením ukladať niektoré sankcie. Kontrola zákonnosti spočívala vo vyslovovaní súhlasu Národného zhromaždenia s vyhlásenými nariadeniami, ktoré mohli byť takto dodatočne vyhlásené za neplatné.

Umožnenie vláde vydávať nariadenia so silou zákona sa plne prejavovalo aj počas existencie Slovenského štátu. V ustanoveniach Ústavy Slovenského štátu sa počítalo s možnosťou delegovať zákonodarné právomoci na prezidenta s úmyslom umožniť mu vydávanie opatrení so silou zákona v čase, keď parlament nezasadal. Ústavný zákon z decembra 1938 umožnil výkonnej moci reprezentovanej prezidentom a vládou vydávať právne predpisy so silou zákona. Jedným z hlavných cieľov zákona, podľa dôvodovej správy, bolo vteliť zmenené politické a hospodárske pomery do celého právneho poriadku. Dôvodom na prijatie zákona bola zároveň skutočnosť, že obrovskú legislatívnu prácu už nebolo možné zvládnuť normálnymi prostriedkami.

Z nedávnych čias česko-slovenskej federácie možno poukázať na existenciu zákonných opatrení, ktoré pred rokom 1993 vydávalo Predsedníctvo Slovenskej národnej rady ako kolektívny výkonný orgán. Tieto opatrenia mali silu zákona, pričom boli vydávané v čase

medzi zasadnutiami Slovenskej národnej rady. V prípade, že ich Slovenská národná rada na najbližšom zasadnutí neschválila, strácali platnosť.

Historické skúsenosti naznačujú, že všeobecne záväzné právne predpisy vydávané vládou sú za určitých okolností nevyhnutné, a to nielen na upravovanie podrobností alebo vykonávanie zákonov, a že im je žiaduce priznať vyššiu právnu silu. Za tieto okolnosti možno považovať aj nutnosť prijímania včasných transpozičných opatrení vo forme aproximačných nariadení, aj keď v súčasnosti bez možnosti vyššej právnej sily.

Po začiatočnom rozsiahlom prijímaní aproximačných nariadení vlády, keď sa v období pristúpenia k Európskej únii prijímalo až 80 takýchto nariadení ročne, sa situácia stabilizovala a prijíma sa takmer len desatina oproti maximálnemu počtu. Využitie inštitútu aproximačného nariadenia vlády Slovenskej republiky je praktickým a viac než vhodným nástrojom na prevzatie smerníc Európskej únie (ale aj implementáciu ostatného práva Európskej únie). Jeho použitie však nie je prípustné, ak na prevzatie smernice Európskej únie treba vytvoriť nový štátny orgán, upraviť rozsah základných práv a slobôd a upraviť vzťahy, ktoré podľa Ústavy Slovenskej republiky majú upravovať zákony (e.g. rozpočet, priestupky, správne delikty etc.).

4 Oznamovanie opatrení na prebratie smernice Európskej únie

Každá zo smerníc Európskej únie obsahuje v záverečných ustanoveniach povinnosť pre každý členský štát oznámiť Európskej komisii znenie opatrení, akými sa do ich vnútroštátneho práva transponujú povinnosti, ktoré sa im ukladajú príslušnou smernicou. Oznamovanie sa vykonáva prostredníctvom elektronickej notifikačnej databázy centrálne za každý členský štát.

Z analýzy opatrení oznámených Európskej komisii vyplýva, že nie všetky opatrenia sú len zákony a aproximačné nariadenia vlády, ale aj iné druhy všeobecne záväzných právnych predpisov, medzinárodné zmluvy a aj iné ako všeobecne záväzné právne predpisy a skupina opatrení, ktorú možno nazvať administratívnymi opatreniami. Na posúdenie ústavnosti prijatých opatrení je podstatné to, či boli prijaté nielen zákonom (forma prevzatia smernice Európskej únie v užšom zmysle) alebo aj na základe zákona (forma prevzatia smernice v širšom zmysle).

Ide napríklad o nasledujúce smernice Európskej únie, ku ktorým boli oznámené aj iné transpozičné opatrenia ako zákony a aproximačné nariadenia:

1. Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2013/40/EÚ z 12. augusta 2013 o útokoch na informačné systémy, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2005/222/SVV:
  - Smernica 31/2005 Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 665/2005-53 o súdnej štatistike,
  - Nariadenie Ministerstva vnútra Slovenskej republiky č. 83/2014 o používaní evidenčno-štatistického systému kriminality a systému súčasne stíhaných osôb.
2. Smernica Rady 2009/13/ES zo 16. februára 2009, ktorou sa vykonáva Dohoda uzavretá Združením vlastníkov lodí Európskeho spoločenstva (ECSA) a Európskou federáciou pracovníkov v doprave (ETF) o Dohovore o pracovných normách v námornej doprave z roku 2006 a ktorou sa mení a dopĺňa smernica 1999/63/ES:
  - Odporúčané výživové dávky pre obyvateľstvo v Slovenskej republike.

3. Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2014/94/EÚ z 22. októbra 2014 o zavádzaní infraštruktúry pre alternatívne palivá:
  - Národná politika zavádzania infraštruktúry pre alternatívne palivá v podmienkach Slovenskej republiky,
  - Národný politický rámec pre rozvoj trhu s alternatívnymi palivami.
4. Smernica Rady zo 16. decembra 1991 o vzájomnom uznávaní licencií leteckého personálu pre výkon činností v civilnom letectve:
  - Oznámenie o vydaní predpisu JAR-FCL 1 Licencovanie letovej posádky (Letún) – publikované vo Vestníku Ministerstva dopravy, pôšt a telekomunikácií SR.
5. Smernica Komisie 2008/49/ES zo 16. apríla 2008, ktorou sa mení a dopĺňa príloha II k smernici Európskeho parlamentu a Rady 2004/36/ES, pokiaľ ide o kritériá na vykonávanie inšpekcií na odbavovacej ploche lietadiel používajúcich letiská Spoločenstva:
  - Smernica Ministerstva dopravy, pôšt a telekomunikácií Slovenskej republiky č. 9/2009 o odbornej spôsobilosti zamestnancov Leteckého úradu Slovenskej republiky vykonávajúcich inšpekciu na odbavovacej ploche v rámci štátneho odborného dozoru v civilnom letectve.
6. Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2006/32/ES z 5. apríla 2006 o energetickej účinnosti konečného využitia energie a energetických službách, a ktorou sa zrušuje smernica Rady 93/76/EH:
  - Akčný plán energetickej efektívnosti na roky 2008 – 2010.
7. Smernica Rady z 25. júna 1987 o vyhradení kmitočtových pásiem na koordinované zavedenie verejných celoeurópskych bunkových digitálnych pozemných mobilných komunikácií v spoločenstve:
  - Uznesenie vlády SR č. 836 z 2. decembra 2009 k návrhu Národnej tabuľky frekvenčného spektra.

Záver

Je síce zrejmé, že uvedené opatrenia nespĺňajú podmienku zákona alebo aproximačného nariadenia vlády Slovenskej republiky podľa článku 7 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky. Pri niektorých ide o formu opatrenia na prevzatie smernice v širšom zmysle, teda opatrenia sú prijaté na základe zákona, ale opatrenia pri všetkých uvedených smerniciach túto podmienku zrejme nespĺňajú. Možno však konštatovať, že z povahy vybraných smerníc Európskej únie vyplýva, že nemusia byť prevzaté výlučne vo forme všeobecne záväzného právneho predpisu. Na jednej strane právo Európskej únie neobsahuje také striktné obmedzenie ako vyplýva z článku 7 ods. 2 Ústavy slovenskej republiky, z povahy smerníc však zároveň vyplýva, že nemusia, respektíve nemajú byť prevzaté len v takej forme a na strane druhej stojí predmetné ústavné obmedzenie. Vzniká teda otázka, nielen teoretická, ohľadom správnosti obmedzenia formy opatrenia na prebratie smernice v Ústave Slovenskej republiky vo forme zákona alebo aproximačného nariadenia vlády SR podľa striktno stanoveného ústavného rámca v jej článku 7 ods. 2.

Summary

The Choice of Measure to Transpose the Directive of the European Union

Each member state must implement directives in a manner which fully meets the requirement of legal certainty and must consequently transpose their terms into national law as binding provisions. A member state cannot fulfil its obligations under a directive by means of a mere circular which may be amended by the administration at will. Slovak constitution constitutes a law or an approximation degree as a form to implement directives. All transposition measures do not fulfil imperative of law or approximation degree. For that reason it is necessary to raise a question if constitutional limitation of transpositional form is needful or not.

Bibliografia

Judikatúra:

- Rozhodnutie Súdneho dvora z 26. februára 1976 vo veci 52/75, Komisia Európskych spoločenstiev proti Talianskej republike, (1976) ECR;
 Rozhodnutie Súdneho dvora z 11. júla 1985 vo veci 101/84, Komisia Európskych spoločenstiev proti Talianskej republike, (1985) ECR;
 Rozhodnutie Súdneho dvora z 2. decembra 1986 vo veci 239/85, Komisia Európskych spoločenstiev proti Belgickému kráľovstvu, (1986) ECR;
 Rozhodnutie Súdneho dvora zo 7. júna 1988 vo veci 63/87, Komisia Európskych spoločenstiev proti Gréckej republike, (1988) ECR.

Literatúra:

- AZUD, J.: *Medzinárodné právo*. Bratislava : VEDA, vydavateľstvo SAV, 2003. 456 s. – ISBN 80-224-0753-4;
 BALOG, B.: Aproximačné nariadenia vlády Slovenskej republiky. In *Justičná revue*. Roč. 55 (2003), č. 2;
 BEŇA, J.: Slovenský právny subporiadok v pomníčovskej Česko-Slovenskej republike. In *Právny obzor*. Roč. 83 (2000), č. 6;
 ČORBA, J. (ed.): *Európske právo na Slovensku*. Bratislava : Nadácia Kalligram, 2003. 568 s. – ISBN 80-968886-1-7;
 DRGONEC, J.: *Ústava Slovenskej republiky – Komentár*. 2. vydanie. Šamorín : Heuréka, 2007. 1 200 s. – ISBN 80-89122-38-8;
 GILLIAUX, P.: *Les directives européennes et le droit belge*. Bruxelles : Bruylant, S. A., 1997;
 HMÍROVÁ, L.: Legislatívny proces a legislatívne pravidlá *de lege ferenda*. In *Justičná revue*. Roč. 57 (2005), č. 4;
 KARAS, V./KRÁLIK, A.: *Európske právo*. 2. vydanie. Bratislava : Iura edition, 2007. 506 s. – ISBN 978-80-8078-148-4;
 PROCHÁZKA, R./ČORBA, J.: *Právo Európskej únie. Vybrané otázky pre právnu prax*. Žilina : Poradca podnikateľa, 2007. 571 s. – ISBN 978-80-88931-62-1;
 PRUSÁK, J.: *Teória práva*. 2. vydanie. Bratislava : VO PF UK, 1999;
 TICHÝ L./ARNOLD, R./SVOBODA, P./ZEMÁNEK, J./KRÁL, R.: *Evropské právo*. 1. vydanie. Praha : C. H. Beck, 1999. 915 s. – ISBN 80-7179-113-X.

Správa o medzinárodnej konferencii „Nové podoby chudoby: príčiny a východiská“, uskutočnenej 22. novembra 2016 v Bratislave

Konferencia biskupov Slovenska (KBS) zorganizovala 22. novembra 2016 v Bratislave medzinárodnú konferenciu na tému „Nové podoby chudoby: príčiny a východiská“. Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta Univerzity Komenského ponúkla svoje priestory na Kapitulskej ulici, kde sa stretli odborníci z rôznych oblastí¹, aby spolu diskutovali o nových podobách chudoby z teoretického a praktického hľadiska.

Chudoba je závažný problém, ktorý treba širšej verejnosti dôkladnejšie objasniť. Na svete existuje mnoho organizácií, ktorých cieľom je bojovať proti jednotlivým formám chudoby. Snaha OSN a iných inštitúcií, medzi nimi aj Katolíckej cirkvi, o zníženie chudoby vo svete je zjavná. Ak však zameriame pozornosť na politickú scénu v Európe, je zrejmé, že táto téma nie je na prvom mieste. Keď sa zase bližšie pozrieme na aktuálnu utečeneckú krízu, môžeme z jej dôsledkov vyvodiť fakt, že Európa čelí otázkam chudoby práve v tejto oblasti. Preto „ochrana slabšej strany“, ktorá je pre právo 20. storočia charakteristická, zahŕňa vo svojej štruktúre aj chudobných a núdzných ľudí.

Cirkev už od prvých storočí svojej existencie prejavovala záujem o núdzných. Dôkazom toho je starostlivosť miestnych cirkví o chudobných už od čias 1. storočia po Kr. Počas celej cirkevnej histórie vznikali rôznorodé iniciatívy zamerané na pomoc chudobným. K novodobým predstaviteľom, ktorí bojovali proti všetkým formám materiálnej a duchovnej chudoby, patrí bezpochyby Matka Tereza z Kalkaty. Nobelovu cenu za mier získala v roku 1979 práve vďaka tomu, že svoje životné poslanie zamerala na pomoc núdznym. Príklad jej obetavosti sa neobmedzuje len na veriacich ľudí, jej poslanstvo zasahuje ľudí všetkých rás, vierovyznaní, ideových názorov, životných stavov a profesií. Boj proti chudobe je oblasťou spájajúcou všetkých ľudí, kde politické a iné svetonázory sú druhoradé, keďže na prvom mieste je snaha o zmiernenie utrpenia v rôznych podobách.

Diskusné fórum „Nádvorie hľadajúcich“² je iniciatívou, ktorá sa začala rodiť v roku 2009 za pontifikátu Benedikta XVI. práve po jeho čerstvom návrate z Českej republiky³.

¹ Medzi pozvanými hosťami boli osobnosti politického, cirkevného a aktivistického života. Stretli sa tu odborníci z odborov ako sociológia, filozofia, teológia, antropológia, politológia a medicína.

² Preložené z talianskeho „Cortile dei Gentili“. Preklad do slovenčiny nie je doslovný, keďže *gentili* neznamená „hľadajúci“, ale označuje ľudí, ktorí nie sú židovského pôvodu, i.e. nepatria k židovskému národu. V Starom Zákone sa označovali slovom *gentili* práve tí ľudia, ktorí nemali prístup do tej časti židovského chrámu, kde sa mohli zdržiavať iba židia. „Cortile dei Gentili“ je miesto, ktoré bolo vyhradené pre nežidov. Tí mali účasť na liturgii, počúvali liturgické piesne a mohli klásť otázky učiteľom Zákona (*Torah*) o Božích tajomstvách a transcencii, o náboženstve a o Bohu, ktoré bol pre nežidov neznámymi. Domnievame sa, že preklad „hľadajúci“ výstižne odzrkadľuje podstatu nádvoria, na ktorom sa títo nežidia hľadajúci odpovede na základné otázky ich čias zhromažďovali.

³ Pápež Benedikt XVI. adresoval tieto slová Rímskej kúrii 21. 12. 2009: „Io penso che la Chiesa dovrebbe anche oggi aprire una sorta di ‚Cortile dei Gentili‘ dove gli uomini possano in una qualche maniera agganciarsi a Dio, senza conoscerlo e prima che abbiano trovato l'accesso al suo mistero, al cui servizio sta la vita interna della Chiesa. Al dialogo con le religioni deve oggi aggiungersi soprattutto il dialogo con coloro per i quali la religione è una cosa estranea, ai quali Dio è sconosciuto e che, tuttavia, non vorrebbero rimanere semplicemente senza Dio, ma avvicinarlo almeno come Sconosciuto“. V preklade: „Myslím si, že Cirkev by mala aj dnes otvoriť niečo

Za definitívny zrod medzinárodnej iniciatívy „Cortile dei Gentili“ sa považuje prvé stretnutie v Paríži v roku 2011 v sídle UNESCO, kde sa na erudovanej akademickej pôde stretli predstavitelia jednej z najprestížnejších svetových univerzít (parížskej Sorbonne⁴) a inštitúcie Académie Française⁵. Cieľom tejto platformy je diskutovať na aktuálne témy a otázky, kde prevládajú racionálne argumenty na akademickej úrovni a nie emocionálna argumentácia postavená na dojmoch a pocitoch.

Hneď na úvod zhrnul moderátor **PhDr. Igor Haraj, PhD.** základné body diskusného fóra „Nádvorie hľadajúcich“ a privítal vážených hostov: **kardinála Gianfranca Ravasiho, prof. PhDr. Ivetu Radičová, PhD.** a **Mons. Stanislava Zvolenského**. Podotkol, že cieľom konferencie je skúmať nové formy chudoby z pohľadu vedy: sociológie, filozofie a teológie. Týmto miestom na racionálny dialóg sa stala symbolicky práve aula Benedikta XVI., iniciátora celej platformy.

Hostiteľ, predseda KBS **Mons. Stanislav Zvolenský**, prevzal slovo a privítal hostí. Potom vyzdvihol akademický cieľ platformy: rozvíjať dialóg medzi veriacimi a neveriacimi pri rešpektovaní slobody každého človeka a zároveň ponúkať argumenty, keďže viera je rozumná⁶. Mons. Zvolenský definoval chudobu ako trvalý nedostatok materiálnych prostriedkov nevyhnutných na zabezpečenie základných životných potrieb. Ďalej sa arcibiskup zmienil o tom, že chudoba ohrozuje realizáciu životných cieľov a úloh. Jasným spôsobom vyjadril stanovisko sociálnej náuky Katolíckej cirkvi, ktorá sa snaží o spravodlivosť a rovnosť v medziľudských vzťahoch. Nové podoby chudoby sú v súčasnosti dôsledkom technologického pokroku, marginalizácie niektorých spoločenských skupín, či migrácie. Ďalšou podobou sú aj rozhodnutia jednotlivca, ktoré spôsobujú mravné škody. Na záver hostiteľ vyzval všetkých prítomných, aby akademická debata viedla k impulzom na premýšľanie, ako možno ľuďom vrátiť ľudskú dôstojnosť a vytvoriť pre nich príležitosti.

Prvý príhovor predniesla **prof. Iveta Radičová**, bývalá predsedníčka vlády a bývalá ministerka práce, sociálnych vecí a rodiny. Vo svojom príspevku sa zamerala na chudobu primárne z pohľadu sociológie, ekonómie a politológie. Poukazovala na spoločnú silu, odvahu a odvalu na nové výzvy sveta, ktoré prinášajú živorenie a nespravodlivosť. Pani

---

ako „Cortile dei Gentili“, kde by sa ľudia mohli istým spôsobom chytiť Boha bez toho, že by ho poznali alebo že by predtým našli prístup k jeho Tajomstvu, Tajomstva, ktorému slúži Cirkev svojím vnútorným životom. Popri náboženskom dialógu musíme v dnešných časoch pridať predovšetkým dialóg s tými, pre ktorých je náboženstvo niečím cudzím, pre ktorých je Boh neznámy, ktorí však zároveň nechcú zostať jednoducho bez Boha, ale sa chcú k nemu priblížiť aspoň ako k nepoznanému“. Pápež tak chcel znovu vytvoriť miesto, kde by ľudia z rôznych kultúr a životných okolností mohli nájsť zmysel autentického bratského spolunažívania a zároveň hľadať odpovede na veľké otázky našich čias. Na základe jeho slov z príhovoru k členom Rímskej kúrie vznikla v roku 2011 definitívne platforma „Cortile dei Gentili“. Q.v. <http://www.cortiledeigentili.com/chi-siamo/origini/>.

⁴ Založená v rokoch 1253 až 1257. Q.v. <http://www.sorbonne-university.com/>; http://dai.fmph.uniba.sk/~filit/fvp/parizska_univerzita.html.

⁵ Založený v roku 1635. Q.v. <http://www.academie-francaise.fr/>.

⁶ Vznik stredovekých univerzít súvisí s racionalitou viery, i.e. rozumovou stránkou viery. Na prvých univerzitách (Parížska, Bolonská) sa vyučovala teológia (a v rámci teológie aj filozofia ako neoddeliteľná súčasť teológie), právo a medicína. Rozkol medzi vierou a rozumom, ktorý nastal po presadení sa filozofie nominalizmu Viliama z Ockhamu (1285–1349), bol dovtedy stredovekým učencom neznámy. Rozkol principiálne spočíva v tom, že podľa nominalistov nemožno existenciu Boha dokázať rozumom, ale zakladá sa výlučne na viere. Filozofia (rozum) sa tak oddelila od teológie (viera). Toto novodobé poňatie rozumu a viery ako dvoch od seba nezávislých dimenzií je prehľbené racionalizmom, fideizmom, pozitivizmom a materializmom. Prvý vatikánsky koncil v konštitúcii *Dei Filius* (r. 1870) a encyklika Jána Pavla II. *Fides et ratio* (r. 1998) sa snažia prinavrátiť harmóniu medzi vierou a rozumom, ktorá bola v neskorom stredoveku do značnej miery rozbitá.

profesorka povzbudzovala všetkých, aby spolu hľadali odpovede, ako mnohým ľuďom vrátiť dôstojnosť. Takmer 900 miliónov ľudí totiž žije v extrémnej chudobe, a toto číslo je alarmujúce. Prednášajúca sa pritom neuspokojila s konštatovaním, že v posledných rokoch sa extrémna chudoba znižuje. Tento záver možno vysvetliť faktom, že zároveň narastajú významné príjmové rozdiely medzi chudobnými a bohatými. Takisto príjmy bohatých rastú exponenciálne rýchlo, čo má podľa jej názoru obdobne vplyv na chudobu vo svete. Medzi hlavné faktory, ktoré spôsobujú rozdelenie sveta na chudobných a bohatých, profesorka zaradila: nerovnomerný rast populácie v rôznych častiach sveta v porovnaní s rastom populácie v krajinách, ktoré sú bohatšie. Ďalej sú to rozdiely v príjmoch (medzi západnou civilizáciou na jednej strane a Blízkym východom a Afrikou, najmä subsaharskou, na strane druhej). Ďalším faktorom rozdelenia sveta sú potom rozdiely v životnom prostredí (strata pôdy, strata pitnej vody a klimatické zmeny). Vplyv na chudobu majú aj rozdielne vládne programy zostavené s cieľom riešiť chudobu a sociálne vylúčenia. Málo rozvinuté krajiny sa vyznačujú vysokou pôrodnosťou. Unicef a iné organizácie upriamujú pozornosť na zbedačovanie detí nielen v chudobných, ale aj bohatých krajinách. Ďalším faktorom chudoby vo svete sú aj politicky nestabilné krajiny Blízkeho východu, ktoré tieto problémy prakticky neriešia vôbec. Okrem toho, dobré vzdelanie v týchto krajinách automaticky nezaistuje vyššiu zamestnanosť. Z toho dôvodu profesorka apelovala na vytvorenie pracovných podmienok pre ľudí žijúcich v politicky nestabilných krajinách. Hlavný cieľ by mal spočívať vo vytváraní budúcnosti pre týchto ľudí priamo v uvedených regiónoch. Podľa slov prednášajúcej „migrácia nie je pomoc, ale dôsledok tohto stavu“.

V ďalšej časti sa bývalá predsedníčka vlády Slovenskej republiky venovala druhom chudoby, ktoré rozdelila na príjmovú depriváciu, materiálnu depriváciu a veľmi nízku intenzitu práce. Problémy Slovenska možno potom zhrnúť do troch zásadných oblastí: štrukturálne problémy na trhu práce, regionálne disparity a vyhranené formy chudoby a sociálneho vylúčenia niektorých skupín alebo jednotlivcov. V nadväznosti na tri zásadné problémy sa potom zamerala na oblasť nízkej pracovnej intenzity (tzv. prekérna práca)⁷. „Prekarizácia práce je nahradzovanie plnohodnotného zamestnania. (...) Vznikajú nové pracovné miesta, ktoré nie sú zábezpeku vyriešenia chudoby. (...) Tieto pracovné miesta v súčasnosti pribúdajú“. Možno konštatovať, že prekérna práca je vtedy prekérnou, ak nie je dobrovoľne zvolená. Hoci flexibilné formy práce môžu zosúladiť rodinu a prácu, ľudia sú často tlačení do „dočasných, neurčitých foriem práce“ a „to je prekérna práca, ktorá nerieši životnú situáciu“. Konštatovala, že tieto práce vytvárajú novú vrstvu pracujúcich v spoločnosti, pričom v Slovenskej republike ich tvorí podľa jej slov 20 % zamestnanosti. Na základe uvedeného neprekvapuje, že pani profesorka zvolila pre nich výraz „pracujúci chudobní“, s čím spojila kritiku politiky trhu práce a zamestnanosti na Slovensku. Do pozornosti predostrela predovšetkým vyššiu koncentráciu príjmov v Slovenskej republike, ktorá sa v zásade týka troch oblastí: finančníctva a poisťovníctva, komunikácie a informatizácie, a verejnej správy a obrany. Bývalá predsedníčka vlády Slovenskej republiky potom poukázala na to, že z pracujúcich 2,6 miliónov ľudí pracuje na Slovensku v týchto troch oblastiach okolo 100 000 ľudí. Konštatovala, že 50 % slovenskej populácie disponuje čistým príjmom z práce na úrovni neumožňujúcej uhrádzanie základných potrieb a života domácnosti.

V ďalšej časti svojho príspevku sa pani profesorka zamerala na niektoré následky technologizácie. Tie vytláčajú pracovné miesta zo sféry práce robotizáciou a novými

⁷ Z anglického „precarious“, teda „neistý“, „nebezpečný“, „riskantný“, „pochybýň“ či „nezaručený“.

technológiami. Nadnárodné spoločnosti zo Spojených štátov amerických a západnej Európy presúvajú svoju výrobu do rozvojových krajín, čo sa týka najmä odvetví textilného, elektronického vrátane výroby hračiek atď. Hlavným dôvodom je najmä fakt, že krízu ziskovosti riešia tieto korporácie prostredníctvom „priestorového riešenia“. Dôsledkom takýchto stratégií je nižšia miera nezamestnanosti severného a západného sveta, a najmä Európy. Hoci firmy touto alokáciou ušetria, v princípe potreby pracovníkov nepokrývajú.

Na záver svojho príspevku pani profesorka formulovala výzvu: „Ak spoločnosť a jej hlavní aktéri nebudú reagovať na skutočné problémy ľudí, ak nebudú reflektovať nové vzniknuté sociálne rozdiely, ak nebudú pomenovávať, ktoré hlavné sociálne skupiny sú v ohrození, tak budeme svedkami narastajúcej nespokojnosti ľudí, narastajúcej frustrácie ľudí, ich stratenosti, ale aj otvorenosti rôznym ponukám extrémizmu“. Prednášajúca zároveň položila dôraz na morálne princípy mechanizmov a inštitúcií vytvorených na Slovensku po roku 1989. Svoje vystúpenie uzavrela s tým, že dôveru spoločnosti nemožno obnoviť bez toho, že by tieto inštitúcie nemali jasný morálny základ a že by etika nebola spoločnosti vrátená, respektíve v nej posilnená.

Druhý príhovor predniesol **kardinál Gianfranco Ravasi**, predseda Pápežskej rady pre kultúru, do štruktúry ktorej patrí platforma „Cortile dei Gentili“. Svoj príspevok rozdelil do troch častí: v prvej sa venoval chudobe a biede; v druhej časti sa zameril na „chudobu práv“; v tretej apeloval na náboženstvá a kultúry.⁸ Vychádzal pritom najmä z pohľadu teológie, filozofie, práva a antropológie.

Kardinál na konkrétnych príkladoch vysvetlil, že chudoba a bieda nie sú úplne zhodné slová. Osobitne v tejto súvislosti vyzdvihol evanjeliové slová „blagoslavení chudobní“⁹, ktoré poukazujú na chudobu ako osobný stav. V Starom Zákone sú *anawim*¹⁰ považovaní za privilegovanú skupinu, lebo sú vnútorne slobodní. Naproti tomu bieda predstavuje stav, ktorý je pre človeka ponižujúci, pretože neumožňuje rozvíjanie jeho potenciálu. Predseda Pápežskej rady pre kultúru potom upriamil pozornosť na Ježiša Krista, ktorý značnú časť svojho ohlasovania venoval práve biednym ľuďom¹¹, starajúc sa o ich duchovný a telesný blahobyť, keďže v tých časoch žili na okraji spoločnosti.

V druhej časti svojho príspevku sa kardinál zameril na tému „chudoby práv“, ktorá spočíva v nedostatku uplatňovania duchovných, kultúrnych a sociálnych práv. Spomenul knihu *Genesis* Starého zákona, v ktorej sa píše o stvorení prvého človeka¹². Prednášajúci priblížil poslucháčom základné antropologické dimenzie tohto biblického opisu, ktoré v sebe zahŕňajú aj transcendentný¹³, aj imanentný aspekt¹⁴. Kardinál spomenul slová pápeža Františka opisujúce minimálnu mieru práv, ktorými by mal disponovať každý človek¹⁵. Na záver druhej časti svojho príspevku prednášajúci priblížil tematiku štyroch generácií ľudských práv: do prvej generácie patria občianske a politické práva (najmä právo na život, právo na osobnú slobodu, právo na ochranu ľudskej dôstojnosti). Druhá generácia sa skladá

⁸ Taliansky „povertà“, „miseria“ a „povertà dei diritti“. Posledný výraz by sa dal preložiť aj ako „ochudobnenie práv“ či „nedostatok práv“.

⁹ Mt 5.

¹⁰ Hebrejské slovo v množnom čísle, ktoré sa do slovenčiny zvykne prekladať ako „chudobní“.

¹¹ Kardinál Ravasi hovoril o 46 % Evanjelia podľa Marka, v ktorých má Ježiš priamy kontakt s biednymi.

¹² Kapitoly 1 a 2.

¹³ Kardinál hovoril o „transcendentných právach“ človeka vo vzťahu k Bohu.

¹⁴ Pod „imanentnými právami“ mal na mysli práva vyplývajúce zo skutočnosti, že človek žije v spoločnosti.

¹⁵ V encyklike „Laudato sí“ pápež píše o „tierra“ (zem), „techo“ (domov) a „trabajo“ (práca). Cf. Laudato sí 94,123,127–128 a 152.

z hospodárskych, sociálnych a kultúrnych práv (právo na prácu, právo na ochranu zdravia atď.). Práva tretej generácie sa označujú ako práva solidarity, ktoré prekračujú rámec prvej a druhej generácie ľudských práv. Solidárne sú z toho dôvodu, že ich realizácia presahuje hranice jednotlivých štátov, regiónov a dokonca aj kontinentov. Najmä z toho dôvodu sú obsiahnuté iba v nezáväzných medzinárodných dokumentoch¹⁶. K nim zaraďujeme právo na mier, právo na priaznivé životné prostredie a pod. Štvrtá generácia práv je predmetom mnohých diskusií, lebo autori sa na jej obsahu nezhodujú. Niektorí sem začleňujú právo na genetické manipulovanie, právo na vyberanie ľudských orgánov, alebo aj robotické, kybernetické, informatické a nanotechnologické práva.

V tretej časti svojho príspevku kardinál apeloval na náboženstvá a kultúry na celom svete tromi slovami, ktoré by mali byť všetkým spoločné. Sú to solidarita, spravodlivosť a *αγάπη*, definované ako „odovzdanie“¹⁷. Význam slova *αγάπη* pritom zdôraznil v súvislostiach medziludských vzťahov: človek je darom pre druhého človeka, a preto sa nemá uzatvárať pred inými. Kardinál potom poukázal na Európu, ktorá v prvých storočiach po Kr. zažila inváziu barbarských kmeňov a skutočnosť, že tieto kmene tu našli svoj domov. V súčasnosti má Libanon na Blízkom východe 4 milióny obyvateľov, z ktorých sú 2 milióny utečencami. Prednášajúci tento štát prirovnal k svojej rodnej krajine, Taliansku, ktoré má približne 60 miliónov obyvateľov a prijalo približne 300 tisíc utečencov. Potom zdôraznil, že v knihe *Leviticus* Starého zákona sa píše o tom, že k cudzincom sa treba správať slušne¹⁸. Keďže Európa je kresťanská, má sa snažiť o dialóg. Zároveň musí bojovať proti všetkým formám fundamentalizmu vrátane toho moslimského. V závere tretej časti svojho príspevku napokon kardinál spomenul niekoľkých profesorov ekonómie z Harvardovej univerzity, Indie a Pakistanu, ktorí do svojich študijných programov zaviedli tému dary a chudoby. Podotkol tiež, že ekonómia je humanistická veda, ktorá sa etymologicky odvodzuje z gréckeho *οἶκος νόμος*¹⁹. Aj z toho dôvodu napokon apeloval na to, aby sa financie opäť stali prostriedkom a nie cieľom, ako je to v súčasnosti na väčšine miest sveta.

Po prednesení všetkých troch častí svojho referátu prednášajúci v záverečnej reči analyzoval praktické prejavy chudoby vo svete. Za hlavné faktory vedúce k chudobe pritom označil vyhadzovanie jedla, prílišnú konzumáciu potravín a spotrebu energií. Bohatšie krajiny sa totiž poväčšine, pokiaľ ide o tieto komodity, nerozdelia s krajinami chudobnejšími. Na záver kardinál citoval Gándhiho, ktorý hovoril o „zničení človeka“ vtedy, keď dôjde k jednej z nasledujúcich situácií: 1) politika bez princípov; 2) bohatstvo bez práce; 3) inteligencia bez múdrosti; 4) obchod bez morálky; 5) veda bez ľudskosti; 6) náboženstvo bez viery; 7) láska bez záväzkov a obetavosti.

Po krátkej prestávke nasledovala panelová diskusia, na ktorú boli pozvaní: **prof. Iveta Radičová, Ing. Mgr. Katarína Hulmanová²⁰, Ing. Anton Marcincin PhD.²¹**

¹⁶ Q.v. http://ludskeprava.euroiuris.sk/index.php?link=gen_lud_prav.

¹⁷ Grécke slovo, ktoré sa do slovenčiny prekladá ako „obetavá láska“, „láska bez hraníc“, „bezpodmienečná láska“. V hovorovej reči je zaužívaný aj výraz „láska“.

¹⁸ Lv 19,34.

¹⁹ Slovo *οἶκος* teda „dom“, alebo „domácnosť“ a *νόμος* ako „zákon“ či „pravidlo“. Po spojení týchto dvoch slov vzniká výraz *οἰκονομία*, čiže po slovensky ekonómia: veda o správe domu. V širšom zmysle slova zahŕňa nielen domácnosť (jednotlivca), ale aj súhrn všetkých domácností na určitom území, v určitom regióne, štáte alebo kontinente.

²⁰ Predsedníčka Fóra kresťanských inštitúcií a členka Pápežskej rady pre laikov. Q.v. <http://fki.sk/>.

²¹ Splnomocnenec vlády pre podporu najmenej rozvinutých regiónov. Q.v. <http://www.vlada.gov.sk/anton-marcincin/>.

a **prof. MUDr. Jozef Mikloško, PhD.**²² Tí reagovali na prednesené príspevky, nadväzujúc najmä na myšlienky kardinála Ravasiho: boj proti chudobe z pohľadu štyroch generácií ľudských práv, potrebu solidarity v medziľudských vzťahoch a dôstojnosť ľudskej osoby ako odrazový mostík pre boj proti všetkým formám chudoby. Prof. Mikloško pritom osobitne hovoril o prepojenosti medzi chudobou, rodinou a ekonomikou. Čestný predseda združenia „Úsmev ako dar“ pomenoval rozpad rodiny ako „najdrahší problém spoločnosti“ a zároveň vyzdvihol dôležitosť rodiny najmä z hľadiska jej významu pre rozvoj detí v ranom veku. V rámci diskusie napokon odzneli aj tvrdenia, ako „deti nie sú príčinou chudoby, ale veľa detí žije v chudobných krajinách“; „vzdelanie len kvôli tomu, aby sa človek stal ekonomicky schopnejším, ale kvôli tomu, aby poznal lepšie svet a samého seba“; „treba odpustiť, aby sme sa pohli dopredu“. Tieto konštatovania boli vo väčšej alebo menšej miere rozvíjané ďalej.

Na záver sa prihlásil o slovo z publika kardinál Ravasi. Ten obohatil panelovú diskusiu o rozmer dobrovoľníctva (jednotlivcov a skupín), ktoré by malo byť viac orientované na núdznych. Osobitne zdôraznil význam vzdelania, ktoré má za cieľ formáciu osoby, a zmienil sa aj o personalistickom filozofickom smere. V tejto súvislosti spomenul dvoch jeho konkrétnych predstaviteľov, Martina Bubera a Emmanuela Lévinasa. Prvý z nich sa preslávil ako autor antropologického modelu „ja a ty“, pričom druhý filozof sa zaoberal najmä významom osobných stretnutí a pozerania sa do tváre. Téza personalistu Lévinasa sa dá v skratke vyjadriť takto: „v tvári druhého človeka možno vidieť seba samého“. Po slovách kardinála Ravasiho sa ujal záverečného slova Mons. Stanislav Zvolenský. Pán arcibiskup sa poďakoval renomovaným hosťom a moderátorovi a obdaroval ich malými pozornosťami. Po skončení konferencie boli hostia a poslucháči pozvaní na obed, kde mali možnosť vymeniť si názory a bližšie sa zoznámiť.

Treba dúfať, že v budúcnosti bude dochádzať častejšie k interdisciplinárnym konferenciám podobného formátu. Riešenie problematiky chudoby totiž nemožno obmedziť len na charitatívne organizácie a spolky. Nejde pritom len o problém bohatších, ale aj chudobnejších častí sveta, keďže chudoba sa neobmedzuje len na absenciu materiálnych prostriedkov, ale aj na nedostatok príležitostí, na duchovnú a medziľudskú depriváciu. Nové podoby chudoby v 21. storočí rastú alarmujúcou rýchlosťou a ich riešenie spája ľudí bez ohľadu na pôvod, vierovyznanie, politické alebo ekonomické názory. Na záver si dovoľujem uviesť, že je to práve spoločný dialóg na akademickej úrovni, ktorý môže do značnej miery prispieť k novým iniciatívam reálne vedúcim k boju proti mnohorakým formám chudoby. „Ochrana slabšej strany“ je napokon obsiahnutá aj v slávnej rímskoprávnej premise právnika Ulpiana, ktorá znie: *Honeste vivere, alterum non laedere, summ cuique tribuere*.²³ Slová „každému dať, čo je jeho“ v sebe totiž zahŕňajú aj vytvorenie materiálnych podmienok na to, aby mohol každý človek adekvátnym spôsobom realizovať svoju životnú cestu, profesiu, uskutočniť svoje ciele, a tým mohol obohatiť aj iných ľudí.

²² Čestný predseda združenia Úsmev ako dar. Q.v. <http://www.usmev.sk/>.

²³ „Čestne žiť, druhému neškodiť, každému dať, čo je jeho“. Ulp. D. 1,1,10,1.

Monika Martišková/Dominika Kučerová

Správa o medzinárodnej vedeckej konferencii XIII. Lubyho právnické dni, na tému „Sociálna funkcia práva a narastajúca majetková nerovnosť“, uskutočnenej 28. až 29. septembra 2017 v Smoleniciach

Trinásty ročník medzinárodnej vedeckej konferencie, ktorú už tradične každé dva roky usporadúva Nadácia Štefana Lubyho a Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave na zámku v Smoleniciach, sa niesol v znamení príjemnej atmosféry. Téma tohtoročných Lubyho právnických dní, „Sociálna funkcia práva a narastajúca majetková nerovnosť“, vzišla z myšlienok prof. Jána Lazara, a ako to zhodnotila súčasná dekanka Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave, sotva by sme našli aktuálnejšiu či naliehavejšiu tému. Práve dekanka fakulty, doc. Andrea Olšovská, poukázala na to, že nožnice majetkovej nerovnosti sa otvárajú rýchlejšie než sme si vedeli pri spoločensko-politickej zmene v roku 1989 predstaviť. V súvislosti so zámerom vytvoriť férové spoločenské a ekonomické prostredie, sa potom dá polemizovať, či sa to skutočne aj dosiahlo. Aj s cieľom napomáhať tvorbe právnych rámcov života spoločnosti si viacero domácich aj zahraničných hostí pripravilo príspevky, ktoré si priblížime.

Prof. Ján Lazar vo svojom príspevku „K téme: úvodný referát“ zdôraznil úlohu použitia dostupných prostriedkov súkromného a verejného práva na riešenie problémov gradujúcej majetkovej polarizácie, ktoré sú v priamom rozpore s v Európe uznávaným trhovým hospodárstvom. Poznamenal aj, že vyvstáva mnoho otázok týkajúcich sa rozsahu majetkovej nerovnosti, keďže polarizácia vo svetovom meradle stále narastá, ekonomická moc je úmerná vlastnenému kapitálu a pomaly smerujeme k svetu, kde veľké firmy budú ako štát. Uvedené sa týka nielen právnických aspektov témy, ale aktuálne sú aj sociálne a etické presahy.

Príspevok prof. Tatjany Josipovičovej na tému „Sociálna úloha súkromného práva v finančnej kríze“ priblížil vplyv finančnej krízy na súkromné právo, spočívajúci v nových obmedzeniach slobody, novej interpretácii práva a v nových podmienkach pre obchodníkov. Profesorka z Právnickej fakulty Univerzity v Záhrebe hovorila aj o úlohe súkromného práva v oblasti ochrany občanov, jeho vplyvoch na základné princípy súkromného práva a o ďalších perspektívach.

Z Právnickej fakulty patriacej pod Univerzitu v Novom Sade pricestoval prof. Dušan Nikolič, ktorý sa v úvode príspevku „Sociálna rovnováha a spravodlivosť súkromného práva“ venoval téme spoločného bohatstva a sociálnej rovnováhy. Opísal tradíciu meštianstva v 19., 20. a 21. storočí a poukázal na jej opakovanie sa v histórii. Hovoril aj o sociálnej úlohe práva a vyslovil pranie, aby sa „veci pohli“ smerom k spravodlivejšiemu súkromnému právu.

Prof. Jevgenij Aleksejevič Suchanov z Právnickej fakulty Lomonosovej moskovskej štátnej univerzity vo svojom príspevku „Nová reforma ruského práva obchodných spoločností a práva ‚malých‘ členov akciových spoločností“ poslucháčom priblížil riziká, s ktorými sa pri realizácii svojich práv môžu stretnúť tzv. malí členovia akciových spoločností, a to s ohľadom na novú reformu obchodných spoločností v ruskom práve.

Problematiku tzv. anti-tying rule objasnila prof. Christiane Wendehorst z Právnickej fakulty Univerzity vo Viedni v príspevku „Úvaha o osobných alebo iných údajoch uvedených ako protihodnota za digitálny obsah alebo služby“. V prvom rade si položila otázku, či sa v súčasnosti v digitálnom prostredí už neobchoduje aj s ľudskými právami. Zamýšľala sa aj

nad tým, či je povaha zmluvného práva vo vzťahu k ochrane osobných údajov autonómna alebo doplnková. Odpoveďou bol jej pohľad na súčasnú situáciu, v ktorej sa zmluvné právo postupne nahrádza Všeobecným nariadením o ochrane údajov, a teda už plní skôr doplnkovú funkciu.

„Ochrana rodiny v sociálnom a právnom kontexte“ bol spoločný príspevok prof. Mareka Šmida a doc. Márie Šmidovej, obaja z Trnavskej univerzity v Trnave. V ňom sa pokúsili objasniť sociálnu úlohu práva pri ochrane rodiny v záťažových situáciách, vyvolaných najmä narodením dieťaťa so zdravotným postihnutím. Doc. Šmidová hovorila aj o vyrovnávaní príležitostí, ktoré je procesom dodávajúcim niečo, čo osobám so zdravotným postihnutím oproti ostatným chýba. Na záver príspevku vyslovila prevzatú myšlienku, že zvýhodnenie je vecou spoločnosti, a nie osoby so zdravotným postihnutím.

Prof. Aleš Gerloch z Právnickej fakulty Karlovej univerzity v Prahe vo svojom príspevku na tému „Právo: rovnosť a nerovnosť“ zastával názor, že ľudia fakticky rovní nie sú. Poukázal na viaceré momenty v našej histórii, keď bola nerovnosť zakotvená priamo v ústave. Napríklad v roku 1918, respektíve 1920 bolo ústavné akceptované, že prezidentom môže byť tá istá osoba maximálne dve volebné obdobia, avšak Tomáš Garrigue Masaryk mal „ústavnú výnimku“ a prezidentom bol dovedna štyrikrát po sebe. Podobne bola na tom tzv. *Lex Svoboda*, ktorá sa napriek všeobecnej úprave uplatnila len jeden raz, a to v roku 1975, keď bola prijatá. Profesor svoj príspevok ukončil myšlienkou, že právna úprava nielen pomáha vyrovnávať nerovnosť, ale zároveň disponuje mocou nerovnosti zväčšovať. Z toho dôvodu je tu právo práve preto, aby silnejší nemohli všetko.

Ústav štátu a práva Slovenskej akadémie vied zastupoval dr. Eduard Bárány, ktorý vystúpil s príspevkom na tému „Sociálna spravodlivosť v práve“. Vo všeobecnosti pritom vychádzal predovšetkým z informácií z masovokomunikačného prostredia. Na tomto pozadí konštatoval, že dramaticky sa zväčšujúca majetková nerovnosť aktualizuje večne diskutovanú tému sociálnej spravodlivosti, čo možno ilustrovať faktom, že čoraz menšie percento obyvateľov vlastní väčšie percento svetového majetku. Dr. Bárány poukázal na to, že pri stanovovaní pravidiel je dôležité aj skúmanie účinkov a dôsledkov. Upozornil, že samotná predstava sociálnej spravodlivosti je reakciou na nemorálne realizovanie politiky v štáte. Na tomto pozadí tiež uviedol, že sociálnej spravodlivosti môže napomôcť vedomé regulovanie spoločenského života.

Prof. Jan Hurdík z Právnickej fakulty Masarykovej univerzity, pojednával vo svojom príspevku „Spravedlnost soukromého/občanského práva“ o ideálnej spravodlivosti pre tento svet, za ktorú považuje spravodlivosť distributívnu. Zamýšľal sa aj nad možnosťami distributívneho potenciálu, konceptmi uplatňovania spravodlivosti i nádejami spojenými so spravodlivosťou v súčasnosti. Poznamenal, že občianske právo je základom, o ktorý je možné oprieť aj redistribúciu spoločenského dobra.

Osobitným statusom spotrebiteľa a významom nerovnosti sa v príspevku „Rovnosť a slabosť v súkromom práve ako vôľa a predstava? (aneb rozprava nad sociálnymi dôsledky zvláštnych formálnych skupinových statusů subjektů soukromého práva)“ zaoberal prof. Josef Bejček, taktiež z Právnickej fakulty Masarykovej univerzity. Jeho vystúpenie prinieslo viacero zaujímavých myšlienok do ďalších diskusií. Okrem iného poukázal na to, že nerovnosť hýbe ekonomikou, rovnako ako je to v športe. Publiku potom položil otázku, či v súčasnosti máme zásadu rovnosti, z ktorej je občas výnimka, alebo máme zásadu ochrany slabšej strany, z ktorej je občas výnimkou rovnosť. K súčasnému trendu chápania slabšieho podnikateľa ako „kvázispotrebiteľa“ poznamenal, že slabosť v podnikaní, nie je zásluha hodná ochrany, a to za predpokladu fungovania férovej súťaže.

Prof. Christian Alunaru z Právnickej fakulty Západnej univerzity Vasila Goldișa v Rumunsku sa vo svojom príspevku „Úloha nového rumunského súkromného práva v boji proti rastúcej majetkovej nerovnosti“ zameril na nový rumunský občiansky zákonník a význam jeho úpravy pri odstraňovaní majetkovej nerovnosti. Podľa jeho názoru už v súčasnosti neexistuje zmluvná sloboda v pravom zmysle slova, keďže zmluva založená výlučne na slobodnej vôli je modifikovaná právom, ktoré sa vnucuje slabšej strane, pričom ťažiskovým má byť pri jej uzatváraní princíp solidarity. Novinkami v rumunskej právnej úprave je povinnosť informovať, zavedenie štandardných doložiek či náprava nepeňažných škôd.

„Majetkové vzťahy manželov a ich vplyv na ekonomickú situáciu rodín. Historický prehľad“ bol názov príspevku prof. Piotra Fiedorczyka z Právnickej fakulty Univerzity v Białystoku, ktorý poukazoval najmä na vzťah vlastníctva manželov a ich postavenie k veriteľom. V ňom ponúkol krátky historický exkurz do majetkových vzťahov medzi manželmi, a to najmä s ohľadom na „predmanželskú zmluvu“. Pán profesor vidí význam manželských dohôd najmä pre bohatých manželov, či tých, ktorí vstupujú do manželstva tretí, štvrtý či piaty raz. Na ilustráciu potom uviedol, že v Poľsku v súčasnosti existuje možnosť uzatvorenia manželskej dohody pred svadbou, ktorú ročne využije asi 50 000 párov.

Prof. Gábor Hamza z Právnickej fakulty Univerzity Loránda Eötvösa v Budapešti prednášal na tému „Právny predpis ako prostriedok vytvárania sociálnej rovnoprávnosti“, kde publiku priblížil viaceré právne predpisy, ktoré sa snažia rôznou mierou upravovať, respektíve zmierňovať sociálnu nerovnosť a ich vplyv na ďalší vývoj v Európe. Zaoberal sa aj niektorými vybranými článkami napríklad z maďarského občianskeho zákonníka, ale i iných právnych predpisov.

Prežije moderná koncepcia spotrebiteľa ako slabšej strany? To bola otázka, ktorú si položil prof. Fryderyk Zoll z Fakulty práva a administratívy Jagelovskej univerzity v Krakove na úvod svojho vystúpenia s článkom „Spotrebiteľ. Deštrukcia pojmu“. Podľa jeho názoru je dnes ťažko identifikovať koho možno hodnotiť ako slabšiu stranu, a preto by mala byť asymetrická informovanosť najvýznamnejším diferencným kritériom slabšej strany, a to najmä z dôvodu sily, ktorou dnes spotrebiteľ na internete disponuje. Spotrebiteľské právo je podľa neho právo bez práva a preto dúfa, že sa možno raz vrátíme k predchádzajúcej koncepcii klasických zmluvných strán bez spotrebiteľa.

Doc. Monika Jurčová z Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave vo svojom príspevku „Úlohy práva v kolaboratívnej ekonomike“ hovorila o aktuálnych témach, ktoré rezonujú spoločnosťou, ako je UBER či AIRBNB. V dôsledku rozmachu moderných technológií dnes stojíme na prelome štvrtej priemyselnej revolúcie a do popredia sa dostáva kolaboratívna ekonomika, ktorú podporuje aj Európska únia. V dôsledku týchto zmien osobná zodpovednosť jednotlivca zaniká. Podľa rečníčky by malo byť podstatné prehodnotiť minimálne štandardy pre všetkých a nie sa snažiť „napasovať“ štandardy pre každý jeden prípad.

Dr. Jan Tryzna z Právnickej fakulty Karlovej univerzity v Prahe úvod svojho príspevku „Faktické a právne limity práva při prosazování principu rovnosti“ venoval príkladom rôzneho vnímania foriem diskriminácie. Pozornosť účastníkov konferencie upriamil najmä na skutočnosť, že presadzovanie rovnosti vo vertikálnej aj horizontálnej rovine odzrkadľuje princíp základných ľudských práv. V závere príspevku poukázal na limitácie v realizovaní konceptu rovnosti.

Posledné slovo patrilo doc. Martine Gajdošovej z Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave, ktorá svoj príspevok „Právo a odstraňovanie majetkových rozdielov“ začala veľmi

originálne, príbehom o Blahobyte a Núdzi. Tak, ako spoločnosť sprevádza právo, sprevádza ju aj majetková nerovnosť, ktorá sa nedá odstrániť. Treba si uvedomiť, že najväčší právny vývoj zapríčinila práve majetková nerovnosť. Vďaka nej tak napríklad existuje právo na bezplatnú právnu pomoc, na oslobodenie od súdnych poplatkov a mnohé iné. Na tomto pozadí konštatovala, že aj chudobný, aj bohatý sa bojí, že schudobnie. Na základe rozprávky dobra a zla sme zistili, že zlá nie je narastajúca majetková nerovnosť, zlé je to, akými sme ľuďmi, keď si nepomáhame.

Napriek na prvý pohľad „krkolomnej“ téme, bol trinásť ročník Lubyho právnických dní nesmierne podnetný, bohatý na zaujímavé myšlienky, inovatívne teórie a veľké pravdy, ktoré budú v písanej podobe zverejnené v zborníku z konferencie. Tento ročník sa už akosi tradične neniesol len v duchu odbornom, ale aj v duchu priateľskej atmosféry, hry na klavíri či spevu, nových priateľstiev a zážitkov. Veríme, že o dva roky sa opäť stretne na zámku s novými myšlienkami a tešíme sa na novú, rovnako zaujímavú tému.

Vojtech Vladár

Správa o medzinárodnej konferencii „*Digesta Iustiniani – thesaurus iurisprudentiae*“, uskutočnenej 10. novembra 2017 v Trnave

Po tradičnej konferencii právnych romanistov, ktorej osemnásť ročník sa konal na Právnickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave v roku 2016, sa tamojší členovia Katedry rímskeho a cirkevného práva rozhodli zorganizovať mimoriadne romanistické sympóziu, ktorého dátum stanovili na 10. november 2017. Jeho cieľom bolo ďalej rozvinúť myšlienky prezentované na prvej konferencii o ďalšie idey vychádzajúce z pokladu svetovej právnej vedy, slávnej justiniánskej zbierky *Digesta*. Najmä z toho dôvodu určite neprekvapuje špecifikovanie ústrednej témy slovami „*Digesta Iustiniani – thesaurus iurisprudentiae*“. Dôvodom zorganizovania konferencie boli aj snahy riešiteľov vedeckého grantu VEGA s názvom „Justiniánske *Digesta* a ich sprístupňovanie vo vedeckej a odbornej komunite“, registrovaného pod číslom 1/0568/14, o prezentáciu výsledkov dosiahnutých v rámci štvorročného riešiteľského obdobia. Hlavní organizátori, doc. JUDr. Mgr. Vojtech Vladár, PhD. a Mgr. et Mgr. Peter Mach, PhD. zvolili ako miesto jej konania priestory miestnosti č. 6 konštruovanej na spôsob súdnej siene, čím poukázali na stálu aktuálnosť predmetnej rímskoprávnej zbierky v právnej vede, aj v právnickej praxi. Dôkazom tohto konštatovania bola, okrem obsahu niektorých príspevkov, predovšetkým vedecká diskusia, ktorá poukazovala na rozsiahlu recepciu rímskeho práva nielen v slovenskom práve, ale taktiež v práve ostatných, najmä európskych krajín. Ako prezrádzal samotný program sympózia, účastníci vo svojich referátoch nereflektovali a neanalyzovali len uvedené závery, ale predmetnou témou sa zaoberali v najširšom možnom kontexte.

Ako je dobrým zvykom, pred samotným otvorením rokovania zúčastnených privítal vedúci Katedry rímskeho a cirkevného práva Vojtech Vladár, ktorý okrem vlastných prianí tlmočil i pozdravy od iniciátora tradičných česko-slovenských romanistických konferencií a jedného z najvýznamnejších európskych právnych romanistov Dr. h. c. mult. prof. JUDr. Petra Blahu, CSc. Potom už slovo odovzdal moderujúcemu prvého bloku konferencie, doc. JUDr. Matúšovi Nemcovi, PhD. (Univerzita Komenského, Bratislava). Po dôležitých organizačných pokynoch týkajúcich sa najmä termínu odovzdania konečnej verzie príspevkov na publikovanie moderujúci odovzdal slovo opäť Vojtechovi Vladárovi, ktorý prezentoval prvý príspevok sympózia s názvom „Právne paralely v kodifikáciách cisára Justiniána I. a pápeža Gregora XIII.“ V ňom poukázal na skutočnosť, že slávna justiniánska kodifikácia predstavovala jeden z najdôležitejších inšpiračných zdrojov aj pre pápeža Gregora XIII., ktorý v roku 1580 promulgoval tzv. rímske vydanie kánonickoprávnej zbierky Korpusu kánonického práva (*Corpus iuris canonici*). Zároveň zdôraznil, že aj cisár Justinián I. aj spomenutý pápež sa pokúsili usporiadať enormnú masu starších prameňov a vytvoriť novú podobu právnych systémov, ktoré sa mnoho storočí predtým i potom považovali za vnútorne dokonalé. Obe osobnosti navyše vo svojom období disponovali osobitým postavením nielen vo svetskej, ale i v duchovnej sfére, čo prednášajúcemu obdobne ponúkalo viaceré styčné body na vyvodenie viacerých relevantných záverov. Za hlavný cieľ svojho referátu napokon označil poukázanie na historické pozadie vzniku oboch zákonníkov, analýzu celkového prístupu ku kodifikačným prácam a staršiemu právu, neopomínajúc ani zdôraznenie významu týchto diel pre ďalší právny vývoj v tom najširšom možnom kontexte.

Aj toto vystúpenie bolo dôkazom o úzkom vzájomnom prepojení medzi rímskym právom a kánonickým právom, ktoré trvalo po celé stáročia a trvá do dnešných dní.

Po ňom sa slova ujal externý doktorand Katedry rímskeho a cirkevného práva JUDr. Róbert Puškár s príspevkom pomenovaným „Porovnanie zodpovednosti za škodu spôsobenú na vnesených a odložených veciach v Digestach a slovenskom občianskom zákonníku“. Na úvod identifikoval najdôležitejšie pramene, z ktorých pri spracovaní svojho referátu vychádzal, a to či už z hľadiska rímskeho, ako aj pozitívneho slovenského práva. Potom pristúpil k definovaniu povahy a subjektov analyzovanej zodpovednosti s poukazom na viaceré fragmenty Digest vrátane predmetu opatrovania. Na prepojenie medzi slovenským občianskym zákonníkom a najdôležitejším rímskoprávnym prameňom poukázal v druhej časti svojho vystúpenia. Potom pristúpil k porovnaniu liberačných dôvodov podľa Digest a podľa slovenského občianskeho práva, zdôrazniac predovšetkým identickosť koncepčných východísk, z ktorých vychádzal nielen cisár Justinián I., ale taktiež slovenský zákonodarca. Na záver konštatoval, že zodpovednosť za škodu spôsobenú na vnesených a odložených veciach, ktorá je obsiahnutá v Digestach ako aj v slovenskom občianskom zákonníku, je takmer totožná, minimálne čo sa týka významu (zmyslu) právnej úpravy. Najmä tento príspevok podporil tradičné argumenty o tom, že rímskoprávna recepcia neskončila v období stredoveku, prípadne novoveku, ale aktuálna je aj dnes.

Ako tretí v poradí sa do rozpravy zapojil Mgr. Bc. Jan Ullmann (Karlova univerzita, Praha) s príspevkom „Problematika interpretace XLVIII. knihy justiniánskych Digest se zaměřením na *crimen falsi* a příbuzné skutkové podstaty“. V ňom sa venoval predovšetkým problematike interpretácie titulov 48. knihy Digest, v ktorej sú obsiahnuté skutkové podstaty viacerých zločinov, konkrétne *crimen falsi*, *crimen repetundarum* a *peculatus*. Autor prezentoval viaceré problémy súvisiace s interpretáciou relevantných fragmentov Digest na pozadí aplikácie rôznych metód výkladu. Za najväčšie napokon označil nejednoznačnosť a obťažnosť presného výkladu skúmaných fragmentov, ktoré súvisia nielen s analýzou dobových okolností ich vzniku, ale taktiež s viacerými prekladovými nejasnosťami. Uvedené témy boli pertraktované aj v rámci zaujímavej vedeckej diskusie, ktorá nasledovala po skončení tohto referátu.

Po krátkej pauze vystúpil ako ďalší v poradí Mgr. Matej Pekarík, PhD. (Vysoká škola podnikání a práva, Ostrava), ktorý sa v príspevku s názvom „Úrad *praefecti vigilum* podľa justiniánskych Digest“ zameril na charakteristiku vzniku tohto dôležitého úradu vrátane jeho zaujímavého historickoprávneho vývoja. Poukázal na to, že vznik tohto úradu súvisel najmä s reformami princepsa Gaia Octaviana Augusta (27 pred Kr.–14 po Kr.), prasynovca diktátora Júlia Cézara (*Gaius Iulius Caesar*, 49–44 pred Kr.). Práve ten totiž ustanovil v roku 6 po Kr. vojensky organizovaný zbor vigilov, ktorých podriadil prefektovi vigilov. Tí mali dozeráť na protipožiarnu bezpečnosť v meste Rím, keďže do toho času bola ochrana pred požiarmi v rukách viacerých republikánskych magistrátov. V tomto ohľade máme na mysli konzulov, prétorov, edilov a osobitne členov kolégia nižších úradníkov nazývaného *tresviri nocturni*. K celkovému chaosu a neefektívnosti fungovania rímskej protipožiarnej ochrany prispievali i rôzne súkromné družiny, ktorých činnosť sa obdobne orientovala na predchádzanie a potom i hasenie požiarov. Dôležitosť justiniánskych Digest aj pre túto oblasť bádania prednášajúci vyzdvihol viacerými fragmentmi 15. titulu 1. knihy, ktorý hovorí o právnom postavení, funkcii, kompetencii a zodpovednosti prefekta vigilov, ako aj o zložení zboru vigilov, ich výstroji, úlohách a kompetenciách. O kompetenciách prefekta vigilov vypovedajú aj ďalšie fragmenty, v ktorých sa tento úrad spomína taktiež v súkromnoprávných súvislostiach (e.g. pri otázke náhrady škody za otroka, ktorého prefekt vigilov prichytil pri vlámaní a potrestal smrťou).

Po tomto zaujímavom referáte predniesol právnik a klasický filológ Peter Mach príspevok s názvom „Slovenský preklad Digest – ciele, prístup, postup, úskalia“, v ktorom sumarizoval viaceré dôležité výsledky súvisiace s riešením spomenutého vedeckého grantu VEGA. Tento dlhoročný projekt, s ktorým začal Peter Blaho spolu s PhDr. Jarmilou Vaňkovou ešte v roku 2005, bol od začiatku postavený na koncepcii spolupráce medzi právnymi romanistami a klasickými filológmi, na čo nadviazal Peter Mach s klasickou filologičkou Mgr. Nicol Sipekiovou, PhD. (Trnavská univerzita, Trnava). Vystupujúci v prvom rade opísal hlavné ciele ich úsilia a metodiku postupu prekladateľského tímu osobitne poukazujúc na to, že cieľový okruh čitateľov prekladu nezahŕňa len právnikov. Najmä táto skutočnosť potom zvyšuje náročnosť prác, keďže prekladatelia musia reflektovať rôzny stupeň čitateľského porozumenia pre právnickú terminológiu vôbec, rímskoprávnu zvlášť. Viaceré problémy napokon spôsobuje aj samotný jazyk pôvodiny, v ktorej rímski právnici používajú nie celkom jednotnú terminológiu. Netreba taktiež zabúdať na to, že latinské slovo má často v slovenčine viacero odlišných významov, ktoré musia prekladatelia pomenovať podľa kontextu, čo nie je vždy celkom presné, respektíve výstižné. Niekedy zase latinský text používa viacero pomenovaní pre pojem, ktorý má v slovenčine jediný výraz, čo obdobne komplikuje snahu o zachytenie subtility rímskeho právneho uvažovania. Spomenuté problémy potom demonštroval na niekoľkých konkrétnych fragmentoch z Digest. Po tomto referáte nasledovala zaujímavá diskusia týkajúca sa najmä prekladateľských aktivít posledného prednášajúceho.

Poobedňajší blok konferencie moderoval Peter Mach a ako prvému odovzdal slovo Mgr. Jánovi Šurkalovi, PhD. (Univerzita Komenského, Bratislava), ktorý vystúpil s referátom pomenovaným „Vývoj prétorského ediktu v Ríme“. Z chronologického hľadiska vymedzil vývoj tohto inštitútu prvou polovicou druhého storočia pred Kristom, keď začali prétori vo väčšom rozsahu zasahovať do rímskeho *ius civile*, a rokom 129 po Kristovi, keď bol prétorský edikt kodifikovaný do finálnej podoby klasickým rímskym právnikom Salviom Juliánom († okolo r. 170). Ako konštatoval prednášajúci, kvôli nedostatku hodnoverných dátumov je dnes veľmi ťažké určiť, kedy presne sa prvýkrát stali súčasťou ediktu jednotlivé žaloby, námietky a ďalšie procesné právne prostriedky. Na základe textovej analýzy formúl relevantných procesnoprávných inštitútov, sporadických zmienok v historických prameňoch, ako aj funkčného hľadiska dospel k záveru, že podstatná časť ediktu bola s najväčšou pravdepodobnosťou vyvinutá až v 1. storočí pred Kristom. Okrem toho tiež uviedol, že samotní prétori najskôr len modifikovali sankcie, ktoré boli pôvodne stanovené civilným právom, avšak postupom času zastarali. Na tomto podklade začali neskôr manipulovať s procesnou stránkou civilného práva takým spôsobom, že pre určité nové situácie poskytovali procesné prostriedky, ktoré *ius civile* dotknutým subjektom nepriznávalo. Posledné štádium vývoja prétorského ediktu prednášajúci vymedzil zmenami zameranými na oblasť hmotného práva, k čomu došlo najmä na základe skonštruovania analogických právnych inštitútov, napríklad v podobe bonitárneho vlastníctva, prétorského dedenia a pod.

Ako druhý v poradí sa predstavil Mgr. Matej Mlkvý, PhD. (Univerzita Komenského, Bratislava), s referátom „K metóde vytvárania právnych pravidiel z fragmentov Digest v recepčných školách rímskeho práva“. Ako už prezrádza názov, zaoberal sa v ňom problematikou vytvárania právnych pravidiel z kazuistických noriem justiniánskej kodifikácie, a to predovšetkým predstaviteľmi škôl glosátorov a komentátorov. V prvej časti svojho príspevku sa venoval opisu didakticko-exegetickej metódy vychádzajúcej najmä zo starších scholastických metód tak, ako sa postupom času vyvíjala od jej vzniku až do čias

pôsobenia oboch spomenutých škôl. V ďalších častiach vystúpenia ilustroval aplikáciu tejto metodológie na dvoch konkrétnych prípadových štúdiách obsiahnutých v právnej úprave justiniánskych Digest, za súčasného zohľadňovania viacerých záverov najdôležitejších predstaviteľov z radov glosátorov a komentátorov. V prvej prípadovej štúdiu poukázal na vytvorenie všeobecného pravidla týkajúceho sa stále aktuálnej témy oprávnenosti, respektíve protiprávnosti imisií na susedný pozemok. Snaha o prispôbenie justiniánskeho práva stredovekým, respektíve novovekým pomerom sa prejavila v druhej prípadovej štúdiu demonštrujúcej dobové výnimky z klasickej rímskoprávnej zásady *emptio tollit locatum*.

Ako posledný v rámci celej konferencie vystúpil Matúš Nemeč s príspevkom „*Ius naturale* v Digestach“. V ňom sa zaoberal problematikou prítomnosti fenoménu označovaného ako *ius naturale* nielen v Digestach, ale taktiež v ďalších prameňoch rímskeho práva (najmä v Gaiových Inštitúciách). Po predstavení základných pojmov prednášajúci konštatoval, že uvedené spojenie malo skôr povahu interpretačného pravidla a argumentačného kritéria pri formulovaní stanovísk právnikov, ktorí hľadali prvotný základ niektorých právnych inštitútov v prirodzenosti človeka. Osobitne v tomto kontexte spomenul nadobudnutie vlastníctva, význam pokrvného príbuzenstva, zákaz krádeže a manželstvo. Okrem toho vo svojom referáte prezentoval viaceré príklady fragmentov, ktoré zakladajú domnienku o prirodzenom práve ako práve subjektívnom. Napokon uviedol, že tento záver je len veľmi ťažko obhájitelný, keďže v systéme žalôb, typickom pre rímske klasické právo, nie je možné nájsť pre uvedené tvrdenie žiadnu oporu. Aj tieto myšlienky boli rozvíjané v záverečnej diskusii, do ktorej sa zapojilo viacero zúčastnených. Na záver konferencie sa moderujúci poďakoval všetkým prítomným za aktívnu účasť a vyjadril potešenie z celkového priebehu podujatia. Tak, ako je tradíciou, aj z tohto podujatia vyjde ako záverečný výstup recenzovaný zborník, ktorý bude obsahovať nielen prednesené referáty, ale taktiež príspevky ďalších záujemcov o publikovanie v predmetnej problematike. Ako už bolo uvedené, celá konferencia vrátane vydania zborníka bude financovaná zo spomenutého vedeckého projektu VEGA, ktorého hlavným riešiteľom je Peter Blaho. Na záver možno konštatovať, že tak ako všetky romanistické sympóziá, aj túto konferenciu zdobila nielen kvalitná vedecká diskusia, ale tiež výborná a žičlivá atmosféra.

Marián Mészáros

Správa o medzinárodnej vedeckej konferencii „Pracovné právo v digitálnej dobe“, uskutočnenej 6. novembra 2017 v Trnave

V konferenčných priestoroch trnavského hotela IMPIQ sa 6. novembra 2017 uskutočnila medzinárodná vedecká konferencia s názvom „Pracovné právo v digitálnej dobe“, ktorú pripravila Katedra pracovného práva a práva sociálneho zabezpečenia Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave.

Konferencia bola organizovaná v rámci riešenia výskumného projektu APVV 15-0066 „Nové technológie v pracovnom práve a ochrana zamestnanca“, so zodpovednou riešiteľkou prof. JUDr. Helenou Barancovou, DrSc., ktorá bola zároveň aj jej vedeckým garantom. Ako bolo uvedené už v pozvánke, členovia pracovného tímu pri riešení projektu značne pokročili, a preto sa podujali na zorganizovanie konferencie, na ktorej sa chceli podeliť s odbornou verejnosťou o doteraz získané poznatky.

Vedecká konferencia sa tešila od začiatku veľkému záujmu účastníkov, s aktívnou účasťou sa na ňu prihlásilo celkovo 27 odborníkov. Jej medzinárodný rozmer sa prejavil v účasti viacerých hostí zo zahraničia, zástupcov právnej vedy i praxe. Na konferencii vystúpili viacerí významní odborníci, najmä zástupcovia akademickej obce, zástupcovia advokátskej profesie, ako aj zástupcovia iných významných inštitúcií. Zúčastnení sa snažili prispieť do odbornej a vedeckej diskusie o podobe moderného pracovného práva zodpovedajúceho požiadavkám digitálnej doby.

Konferenciu slávnostne otvorila a hostí privítala dekanka Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave doc. JUDr. Mgr. Andrea Olšovská, PhD. Po jej vystúpení sa účastníkom prihovoril PhDr. Emil Machyna, predseda Rady OZ KOVO a po ňom už vystupovali jednotliví účastníci konferencie.

Vo všeobecnosti možno povedať, že na konferencii dominovali tri hlavné témy. Prvým okruhom boli príspevky týkajúce sa kolaboratívnej (zdieľanej) ekonomiky, keďže táto téma patrí medzi nové sociálne výzvy. S príspevkom z tejto oblasti vystúpila napríklad prof. JUDr. Helena Barancová, DrSc., ktorá hovorila o podobe pracovného práva v digitálnej dobe. Nemenej zaujímavý a pútavý bol aj príspevok doc. JUDr. Jarmily Pavlátovej, CSc., ktorý sa venoval niektorým aktuálnym otázkam pracovného trhu. Prostriedkami modernej techniky a ich vplyvmi na právnu úpravu pracovnoprávných vzťahov v Českej republike sa zase zaoberal JUDr. Jakub Morávek, PhD. z Karlovej univerzity v Prahe. Platforme Uber a jej aktuálne prebiehajúcim súdnym sporom v Európe a vo svete venoval svoj príspevok JUDr. Viktor Križan, PhD. Ochrana agentúrneho zamestnanca v digitálnej dobe spracoval Mgr. Michal Dittrich. K téme kolaboratívnej ekonomiky prispela aj doc. JUDr. Monika Jurčová, PhD. so svojím príspevkom o návrhu Smernice o online sprostredkovateľských platformách.

Druhý okruh referátov sa týkal v súčasnosti veľmi aktuálneho rozhodnutia Veľkej komory Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Bărbulescu proti Rumunsku z 5. septembra 2017, ako aj vývoja celého tohto konania a ďalších okolností, ktoré ho sprevádzali. Účastníci konferencie vo svojich príspevkoch na vysokej úrovni analyzovali všetky aspekty tejto kauzy. Keďže celý spor spočíval v konkurencii dvoch protichodných práv, a to práva zamestnávateľa na dohľad nad zamestnancami v záujme ochrany svojho majetku a práva zamestnanca na ochranu svojho súkromia a nedotknuteľnosti poštového tajomstva, išlo o zaujímavú

pracovnoprávnu kauzu zasahujúcu do oblasti ochrany súkromia zamestnanca. Uvedenej kauze sa vo svojom príspevku o nových poznatkoch a prístupoch v oblasti monitorovania zamestnancov venovala aj dvojica autorov JUDr. Juraj Hamulák, PhD. a JUDr. Vladimír Minčíč, PhD. z Právnickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave. Tejto téme sa nevyhol ani príspevok Mgr. Miroslava Hromadu, PhD. o ochrane osobnosti zamestnanca pri elektronickej komunikácii. Vplyvu tohto sporu na rozhodovanie súdov v Slovenskej republike sa venovala JUDr. Silvia Beierová. O kamerovom systéme na pracovisku a práve zamestnanca na súkromie hovorila Mgr. Monika Škvarková. Špeciálnemu monitorovaniu zamestnancov v cestnej doprave sa venoval JUDr. Jozef Greguš. Do oblasti ochrany súkromia a ochrany osobných údajov zasiahol aj príspevok JUDr. Erika Schwarcza z advokátskej kancelárie GHS Legal, s. r. o., ktorý sa venoval GDPR (General Data Protection Regulation) nariadeniu Európskej únie, ktoré vstúpi do účinnosti 25. mája 2018 s cieľom zvýšiť úroveň ochrany osobných údajov a posilniť práva občanov Európskej únie v tejto oblasti.

Tretí okruh príspevkov sa zaoberal problematikou pracovného práva v digitálnej dobe z pohľadu bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci, a to nielen pokiaľ ide o ochranu telesného zdravia zamestnanca, ale aj čo sa týka ochrany jeho duševného zdravia.

Príspevok od dekanke Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave doc. JUDr. Mgr. Andrey Olšovskej, PhD., ktorá ho pripravila v spolupráci s doc. JUDr. Miriam Laclavíkovou, PhD., hovoril o nových technológiách a bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci. O technostrese a ochrane duševného zdravia zamestnanca na konferencii prednášal JUDr. Marcel Dolobáč, PhD. z Právnickej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach. Jeho kolegyňa z fakulty, JUDr. Jana Žulová, PhD., hovorila o sociálnych právach zamestnancov vykonávajúcich teleprácu. O odpojení sa zamestnanca od zamestnávateľa vo francúzskom práve sa bolo možné dozvedieť z príspevku JUDr. Mgr. Evy Šimečkovej, PhD.

Z ďalších prednesených príspevkov možno spomenúť referát o nových fenoménoch v sociálnom zabezpečení doc. JUDr. Jána Matláka, CSc., príspevok o postavení absolventa na digitalizovanom trhu práce Mgr. Denisy Nevickej a príspevok o ochrane práva duševného vlastníctva v pracovnoprávnych vzťahoch JUDr. Petra Tonhausera, PhD.

Hlavným cieľom konferencie a vedeckej rozpravy bolo poukázať na aktuálne vybrané teoretické a aplikačné problémy v oblasti pracovného práva, ktoré so sebou prináša automatizácia a robotizácia vo výrobných procesoch a každodenné používanie moderných informačných technológií.

Na základe uvedeného možno konštatovať, že hlavný cieľ konferencie sa podarilo naplniť, keďže sympóziu poskytlo priestor na výmenu množstva vedeckých poznatkov i praktických skúseností, ktoré boli prezentované nielen v jednotlivých príspevkoch, ale i v diskusiách. Okrem vnútroštátnych súvislostí bola pozornosť zameraná aj na medzinárodnoprávne aspekty a relevantnú judikatúru predovšetkým Európskeho súdu pre ľudské práva sídliaceho v Štrasburgu, najmä na často pertraktovanú kauzu *Bărbulescu* proti Rumunsku, ale aj na konania na národných súdoch cudzích štátov vo veciach platformy Uber (súdy v Španielsku, Spojenom kráľovstve a Francúzsku) a na konania o prejudiciálnych otázkach týchto káuz pred Súdny dvorom Európskej únie.

Aj keď boli všetky príspevky jedinečné a osobité, všetky sa zhodli na tom, že nové modely kolaboratívnej ekonomiky zásadným spôsobom stierajú rozdiely medzi zamestnancom a osobou samostatne zárobkovo činnou, ako aj rozdiely medzi podnikateľom a spotrebiteľom. Dôsledkom tak môže byť, že časť fyzických osôb zapojených do nových právnych modelov kolaboratívnej ekonomiky má právny status osôb samostatne zárobkovo činných, aj keď naplňujú znaky závislej práce. Toto platí i naopak, keď sa tieto osoby dostávajú do postavenia

nenapĺňajúceho ani všetky znaky pojmu závislej práce, ani všetky znaky pojmu podnikanie. Rozvoj nových obchodných modelov kolaboratívnej ekonomiky sa pritom v súčasnosti rozšíril do takej miery, že právo (vrátane pracovného práva) v ich regulovaní výrazne zaostáva. Referáty jednotlivých účastníkov konferencie sa tak snažili reagovať na tieto novoty, ktoré so sebou kolaboratívna ekonomika nesie, často pristupujúc k návrhom *de lege ferenda*.

Z medzinárodnej vedeckej konferencie zamýšľajú jej organizátori vydať zborník v pražskom vydavateľstve Leges.

Martin Gregor

CSUKÁS, Adam: *Cirkevné dávky a ich právny život na Slovensku a Podkarpatskej Rusi. Trpký život kňaza, ktorému z ložného chlieb napečú... Praha : Spoločnosť pro cirkevní právo, 2016. 166 s. – ISBN 978-80-906501-0-7*

Prvý zväzok knižnice cirkevného a konfesného práva, ktorú sa podujala vydávať medzinárodne uznávaná a vedecky rešpektovaná Spoločnosť pro cirkevní právo, sa venuje problematike právneho režimu cirkevných dávok na Slovensku a Podkarpatskej Rusi, obzvlášť sa orientujúc na právne a mimoprávne nuansy ložného. Autorom práce je mladý vedecký pracovník, súčasný doktorand na Právnickej fakulte Univerzity Karlovej v Prahe, ktorý sa orientuje predovšetkým na bádanie v oblasti cirkevného práva.

Z hľadiska originality zvolenej témy možno túto monografiu veľmi oceniť, ba priam ju označiť za nanajväčš potrebnú. Nemáme poznatky o obdobnej (slovenskej) práci z posledných rokov, ktorá by sa takým komplexným spôsobom venovala problematike ložného v 19. a 20. storočí. Zo staršej literatúry možno uviesť len dielo „Cirkevné dávky“ od Jozefa Munku, vydané v Bratislave v roku 1929, ktoré však problematike inštitútu ložného nevenuje až taký značný priestor.

Je veľkou zásluhou autora, že do slovenského právneho prostredia vniesol doktrínálne diela uhorských kánovníkov, keďže práve títo právní vedci sa primárne zaoberali inštitútom cirkevných dávok v uhorskom práve. Týmto spôsobom značne rozšíril rozsah vedomostí každého slovenského právnika, či záujemcu o históriu a cirkevné dianie, ktorí nedisponujú znalosťou maďarského jazyka. Taktiež realizovaný archívny výskum v Prahe, Brne, Nitre, ale aj na iných miestach, dal tejto práci punc originálnej právnohistorickej práce. O výnimočnosti predloženej štúdie svedčí aj to, že autor podrobným vykreslením sporov v právnej vede ohľadom povahy ložného, implicitne dáva na správnu mieru pomerne rozpačité poznámky inak jedinečného Štefana Lubyho k tejto problematike.¹

Monografia sa skladá zo šiestich kapitol, pričom každá stať je napísaná relatívne ľahkým a elegantným štýlom, čo je garanciou jej zaujímavosti aj pre tých, ktorí sa v tejto oblasti nemôžu označiť za expertov. Toto konštatovanie však nie je na ujmu vedeckému charakteru diela, čo dokladá aj dosť rozsiahly doplňujúci poznámkový aparát. Okrem toho sa práca veľmi podrobne venuje veľmi špecifickým problémom, ktoré predpokladajú aspoň elementárnu orientáciu čitateľa v analyzovanej oblasti.

Každého milovníka histórie (zvlášť právnej histórie) zaujme už samotný úvod práce, v ktorom autor predkladá podnetné úvahy o dôležitosti právnych dejín v procese formovania budúcich právnikov a vysvetľuje motívy svojho skúmania. V prvej kapitole sa potom venuje poňatiu ložného v najvýznamnejších učebniciach uhorskej právnej vedy, čím charakterizuje jeho podstatu a poukazuje na jeho miesto v systéme cirkevných dávok. V súlade s potrebou načrtnúť komplexné chápanie ložného, autor v nasledujúcej kapitole analyzuje tzv. spor o ložné, v ktorom sa proti sebe postavili polemické právne názory, či táto cirkevná dávka mala povahu osobného alebo vecného bremena. Osobitne pritom analyzuje aj rozhodnutie uhorskej kráľovskej kúrie v danej veci, ktoré paradoxne nemalo na právnu vedu až taký vplyv. V tretej kapitole práce sa autor zaoberá etymológiou slova ložné, čo je

¹ LUBY, Š.: *Dejiny súkromného práva na Slovensku*. Bratislava : Iura edition, 2002, s. 422–423.

veľmi podnetné, vzhľadom na nedostatky slovenskej právnej vedy v oblasti pojmotvorby na začiatku 20. storočia. Veľká časť tejto state je pritom venovaná práve vývoju príslušnej terminológie v prácach slovenskej jurisprudencie, ktorá by zodpovedala inštitútu ložného, ale napríklad aj koblíny a rokoviny.

Ako kľúčová sa javí štvrtá kapitola, v ktorej sa autor pokúsil o analýzu inštitútu ložného v praxi nielen počas trvania Uhorského kráľovstva, ale aj po vzniku Československej republiky, pričom pri zoraďovaní podkapitol zvolil chronologické hľadisko. Ako zaujímavosť možno vyzdvihnúť reakcie na Medveckého iniciatívu z roku 1919, ktorú vykreslil prostredníctvom odpovedí jednotlivých farárov Nitrianskej diecézy. Taktiež možno uvítať detailnú analýzu zákona o zrušení koblíny a rokoviny vrátane načrtnutia pozadia jeho vzniku a kritiky. Každého právnika zrejme zaujme aj podkapitola venovaná judikatúre Najvyššieho správneho súdu vo veciach ložného a na zaujímavosti neuberá analýze najvýznamnejších rozsudkov ani to, že súd sám označil svoju judikatúru za konštantnú. Posledná časť štvrtej kapitoly sa venuje úsiliu o ďalšiu reformu ložného po druhej svetovej vojne a autor ju symbolicky končí charakteristikou tzv. cirkevných zákonov z roku 1949.

Piata kapitola je završením autorovho výskumu, v ktorej opisuje často veľmi konkrétnym, no o to zaujímavejším spôsobom, ložné v administratívnej praxi na západnom Slovensku. Ide o originálne načrtnutie reálnych problémov, ktoré ložné vyvolávalo na slovenskej dedine, pričom čitateľ po jej prečítaní získava komplexný prehľad o základných aplikačných nuansách tohto inštitútu a postoji príslušných úradných autorít k vzniknutým nedorozumeniam.

Na základe uvedeného možno dospieť k záveru, že publikácia Adama Csukása je jedinečným dielom, ktoré predstavuje významný prínos pre rozvoj slovenskej právnej vedy. Vzhľadom na jej celkový charakter sú tieto slová plne odôvodnené. Aj z toho dôvodu veríme, že bude impulzom na hlbšie skúmanie tejto problematiky, ktorá stojí popri iných frekventovaných témach našej histórie trochu v úzadí. Túto monografiu možno vrelo odporúčať nielen všetkým odborníkom zaoberajúcim sa oblasťou právnych a cirkevných dejín, ale aj záujemcom o cirkevné a konfesné právo. Bez pochybností však zaujme každého právnika, či amatérskeho milovníka histórie. Na záver je vhodné poďakovať najmä predstaviteľom Spoločnosti pro církevní právo za to, že sa túto prácu rozhodli vydať knižne, a týmto spôsobom ju priblížiť širšej verejnosti.

List of authors/Die Autoren/Autori

prof. JUDr. Helena Barancová, DrSc.
Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta
Trnava University in Trnava, Faculty of Law

Mgr. Denis Bede – doktorand v dennej forme štúdia
odbor Teória a dejiny štátu a práva, Katedra správneho práva, práva životného prostredia
a finančného práva
Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta
Trnava University in Trnava, Faculty of Law

Mgr. et Mgr. Branislav Borovský – doktorand v externej forme štúdia
odbor Teória a dejiny štátu a práva, Katedra rímskeho a cirkevného práva
Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta
Trnava University in Trnava, Faculty of Law

JUDr. Martin Gregor – doktorand v dennej forme štúdia
odbor Teória a dejiny štátu a práva, Katedra rímskeho práva, kánonického
a cirkevného práva
Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
Comenius University in Bratislava, Faculty of Law

JUDr. Dominika Kučerová – doktorandka v dennej forme štúdia
odbor Trestné právo, Katedra trestného práva a kriminológie
Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta
Trnava University in Trnava, Faculty of Law

Mgr. Monika Martišková – doktorandka v dennej forme štúdia
odbor Teória a dejiny štátu a práva, Katedra dejín práva
Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta
Trnava University in Trnava, Faculty of Law

Mgr. Marián Mészáros – doktorand v dennej forme štúdia
odbor Pracovné právo, Katedra pracovného práva a práva sociálneho zabezpečenia
Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta
Trnava University in Trnava, Faculty of Law

doc. JUDr. Mgr. Andrea Olšovská, PhD.
Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta
Trnava University in Trnava, Faculty of Law

JUDr. Peter Rohaľ – doktorand v externej forme štúdia
odbor Teória a dejiny štátu a práva, Katedra medzinárodného práva a európskeho práva
Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta
Trnava University in Trnava, Faculty of Law

Mgr. et Mgr. Eva Šandriková – doktorandka v externej forme štúdia
odbor Trestné právo, Katedra trestného práva a kriminológie
Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta
Trnava University in Trnava, Faculty of Law

JUDr. Marek Švec, PhD., LL.M.
Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, Fakulta masmediálnej komunikácie
University of Ss. Cyril and Methodius in Trnava, Faculty of Mass Media Communication

doc. JUDr. Mgr. Vojtech Vladár, PhD.
Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta
Trnava University in Trnava, Faculty of Law

Mgr. Filip Vysudil – doktorand v externej forme štúdia
odbor Trestné právo, Katedra trestného práva a kriminológie
Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta
Trnava University in Trnava, Faculty of Law

Pokyny pre autorov

1. Rukopis musí byť spracovaný v anglickom, nemeckom, českom alebo slovenskom jazyku.
2. Redakcia prijíma iba rukopisy v elektronickej podobe vo formáte kompatibilnom s programom MS Word 2010. Formálne náležitosti rukopisu: typ písma Times New Roman 12; riadkovanie 1,5; v poznámkach pod čiarou Times New Roman 10; slová na konci riadku nedeliť; strany rukopisu nečíslovať.
3. Citácie a poznámky prosíme uvádzať pomocou programu MS Word pod čiaru na príslušnej strane pod seba a číslovať priebežne. Číslo poznámky je potrebné uviesť ako index. Pri citovaní bibliografických údajov sa vychádza z normy ISO 690.
4. Rozsah vedeckého článku je v rozmedzí 12 až 30 normostrán. Príspevok zaslaný ako podnet do diskusie má najviac 20 strán. Recenzie a anotácie majú najviac 10 strán.
5. Príspevok musí mať náležite zvolený názov, prípadne podnázov, musí obsahovať tituly, meno, priezvisko a miesto vedeckého pôsobenia autora. Vedecký článok má okrem toho mať abstrakt v rozsahu najviac 15 riadkov, kľúčové slová v rozsahu najviac 10 výrazov a záverečný súhrn podstatných myšlienok v anglickom alebo nemeckom jazyku. V prípade príspevku v anglickom alebo nemeckom jazyku sa záverečný súhrn uvádza v materinskom jazyku autora. Kapitoly a podkapitoly sa číslujú arabskými číslicami.
6. Vedecký článok je predmetom obojstranne anonymného recenzného konania, pričom recenzný posudok vyhotovia nezávislí recenzenti. Ak recenzent podmieňuje publikáciu rukopisu zapracovaním pripomienok, redakcia autora vyzve, aby rukopis prepracoval. Recenzné posudky majú odporúčajúci charakter; o zaradení rukopisu do tlače rozhoduje redakčná rada.
7. E-mailová adresa, na ktorú je možné zasielať príspevky, je **fie@truni.sk**.

FORUM IURIS EUROPAEUM

5/2017/Nr. 2

Published by the Faculty of Law, Trnava University in Trnava, Kollárova 10, SK-918 43 Trnava, IČO: 31825249, in the publishing house TYPI UNIVERSITATIS TYRNAVIENSIS, spoločné pracovisko Trnavskej univerzity v Trnave a VEDY, vydavateľstva Slovenskej akadémie vied.

The journal is published twice a year.

Editor-in-chief: doc. JUDr. Mgr. Vojtech Vladár, PhD.

Editorial office: Kollárova 10, SK-918 43 Trnava, e-mail: fie@truni.sk

For distribution, reservations and subscriptions, also to foreign countries, contact: VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, Dúbravská cesta 9, SK-845 02 Bratislava

Herausgeber: Juristischen Fakultät der Trnavaer Universität in Trnava, Kollárova 10, SK-918 43 Trnava, IČO: 31825249, im Verlag TYPI UNIVERSITATIS TYRNAVIENSIS, spoločné pracovisko Trnavskej univerzity v Trnave a VEDY, vydavateľstva Slovenskej akadémie vied.

Erscheint zweimal pro Jahr.

Chefredakteur: doc. JUDr. Mgr. Vojtech Vladár, PhD.

Redaktionsanschrift: Kollárova 10, SK-918 43 Trnava, e-mail: fie@truni.sk

Verbreitet, Bestellungen und Abonnements (auch ins Ausland) bearbeitet: VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, Dúbravská cesta 9, SK-845 02 Bratislava

Vydáva Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, Kollárova 10, SK-918 43 Trnava, IČO: 31825249, vo vydavateľstve TYPI UNIVERSITATIS TYRNAVIENSIS, spoločné pracovisko Trnavskej univerzity v Trnave a VEDY, vydavateľstva Slovenskej akadémie vied.

Časopis vychádza ročne dva razy.

Hlavný redaktor: doc. JUDr. Mgr. Vojtech Vladár, PhD.

Adresa redakcie: Kollárova 10, SK-918 43 Trnava, e-mail: fie@truni.sk

Rozširuje, objednávky a predplatné i do zahraničia prijíma: VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, Dúbravská cesta 9, SK-845 02 Bratislava

Instructions for authors

1. Manuscript must be written in English, German, Czech or Slovak.
2. Manuscripts must be submitted in electronic form in formats compatible with MS Word 2010. Formal requirements are as follows: font Times New Roman 12; spacing of lines 1,5; font of footnote references Times New Roman 10; words at the end of lines remain undivided; pages of manuscript should not be numbered.
3. Quotations and references must be made in the form of MS Word footnotes. References to literature must be made in accordance with the norm ISO 690.
4. Length of original research article should be 12–30 pages. Manuscript in the form of contribution to a discussion may not exceed 20 pages. Reviews and annotations may not exceed 10 pages.
5. Manuscript must have its proper title and subtitle (when appropriate). Manuscript must include abbreviations of academic degrees acquired by its author, name and surname of its author and the name of the research institution. Research articles must also include a short abstract not exceeding 15 lines, key words not exceeding 10 terms and a summary of essential conclusions of the article. The summary should be written in English or German language. In case of English or German contribution the summary is in native language of the author. The editorial office recommends that authors structure their papers using Arabic numerals to denote their chapters and subchapters.
6. Research articles are subject to a peer review process in which they are assessed by independent experts. The editorial office will send to authors the review assessments as soon as it gets them from reviewers. If the reviewer suggests modifications to the article, the editorial office will contact the author in order to have the manuscript suitably modified. The editorial office is not bound by the results of the review process.
7. Manuscripts must be submitted to **fie@truni.sk**.

Anweisungen für die Autoren

1. Das Manuskript muss entweder in der englischen, deutschen, tschechischen oder slowakischen Sprache verfasst sein.
2. Die Redaktion akzeptiert ausschließlich Manuskripte in elektronischer Form in einem mit MS Word 2010 kompatiblen Format. Textfassung: Schrifttyp Times New Roman 12; Zeilenabstand 1,5; in den Fußnoten Times New Roman 10; keine Worttrennung am Zeilenende, Manuskriptseiten bitte nicht nummerieren.
3. Zitationen und Anmerkungen bitte mit Hilfe von Microsoft Word als Fußnoten an der betreffenden Seite untereinander anführen und laufend nummerieren, wobei die Nummer der Anmerkung als Index angeführt werden soll. Beim Zitieren der bibliographischen Angaben ist die Norm ISO 690 maßgebend.
4. Der Umfang eines wissenschaftlichen Artikels beträgt meistens 12–30 Seiten. Der Umfang eines Beitrages in die Rubrik „aus dem wissenschaftlichen Leben“ beträgt höchstens 20 Seiten. Rezensionen und Nachrichten aus dem wissenschaftlichen Leben betragen meistens bis zu 10 Seiten.
5. Das Thema muss mit einem zutreffenden Titel, bzw. Untertitel versehen werden. Weiter müssen auch akademische Grade des Autors, sein Vorname und Name und der Ort, an dem er wissenschaftlich tätig ist, angeführt werden. Ein wissenschaftlicher Artikel muss zudem auch einen Abstrakt im Umfang von höchstens 15 Zeilen, Schlüsselwörter im Umfang von höchstens 10 Wörtern und eine Zusammenfassung der wichtigsten Gedanken in der englischen oder deutschen Sprache enthalten. Im Falle eines in der englischen oder deutschen Sprache verfassten Artikels ist die Zusammenfassung in der Muttersprache des Autors zu verfassen. Es wird von Seiten der Redaktion den Autoren empfohlen, ihr Manuskript übersichtlich zu strukturieren; Kapitel und Unterkapitel werden mit arabischen Ziffern nummeriert.
6. Wissenschaftliche Artikel sind Gegenstand eines Rezensionsverfahrens, wobei das Rezensionsgutachten von einem unabhängigen Rezensenten ausgefertigt wird. Die Redaktion versendet den Autoren die Rezensionsgutachten umgehend. Im Falle, dass der Rezensent das Publizieren eines Manuskripts unter der Bedingung der Einarbeitung seiner Bemerkungen zulässt, wird der Autor von Seiten der Redaktion zur Umgestaltung seines Manuskripts aufgefordert. Die Rezensionsgutachten haben den Charakter von Empfehlungen; über das Publizieren des Manuskripts entscheidet der Redaktionsbeirat.
7. Die Beiträge sind an folgende E-mail-Adresse zu schicken: **fie@truni.sk** (E-mail-Adresse der Redaktion).